

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jiří Holík

Merdeka

Dekolonizace a vznik moderní Malajsie 1945-1963

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Jiří Holík**

Vedoucí práce: **PhDr. Jaromír Soukup**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2008

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HOLÍK, Jiří. *Merdeka: Dekolonizace a vznik moderní Malajsie 1945-1963*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2008. 133 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jaromír Soukup

Anotace

Bakalářská práce „Merdeka: Dekolonizace a vznik moderní Malajsie 1945-1963“ analyzuje v českém prostředí dosud zcela opomíjené téma britské dekolonizace v oblasti jihovýchodní Asie. Mimo jiné si klade za cíl zodpovědět otázku, zda se Velké Británii v rámci procesu demontáže svého impéria v tomto regionu podařilo dosáhnout svých cílů. Zaměřuje se na politický vývoj směrem k nezávislosti v Malajsku Singapuru, Severním Borneu a Sarawaku. Zabývá se také komunistickým povstáním v Malajsku a úspěšnou britskou protipovstaleckou strategií, jejíž součástí byl i program přesídlení více než půl milionu malajských Číňanů, který zapadal do rámce širší britské snahy o vytvoření jednotného „malajanského“ národa z tří dosud zcela oddělených komunit. Poslední kapitola podrobně analyzuje důvody, které jednotlivé aktéry vedly k vytvoření Malajsijské federace a proces, kterým bylo jejího vzniku dosaženo.

Annotation

Graduate thesis „Merdeka: Decolonization and the creation of modern Malaysia 1945-1963“ analyses the theme of the decolonization of the British Empire in the Southeast Asia, which has been completely neglected in the Czech Republic so far. Its aim is to answer the question whether Great Britain succeeded in securing her goals during the process of dismantling her empire in this region. It focuses on the political development to independence within Malaya, Singapore, North Borneo and Sarawak. It deals with the communist insurgency in Malaya and with successful British counterinsurgency strategy. A vital part of this strategy was a scheme of resettlement of more than half a million Malayan Chinese, which corresponded with broader British endeavour to create a united Malayan nation instead of three separate communities. The last chapter analyses the reasons behind creation of the Federation of Malaysia and the whole process, which led to its birth.

Klíčová slova

Malajsie, Malajsko, Singapur, dekolonizace, jihovýchodní Asie, Britské impérium

Keywords

Malaysia, Malaya, Singapore, decolonization, Southeast Asia, British Empire

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20.5. 2008

Jiří Holík

Obsah

1. Úvod.....	8
1.1. Cíle práce.....	9
1.2. Struktura práce.....	9
1.3. Literatura	10
1.3. Důsledky druhé světové války.....	12
1.4. Malajská specifika	13
2. Malajsko do roku 1945.....	14
2.1. Administrativní uspořádání	14
2.2. Ekonomická situace a etnické složení	16
2.3. Malajsko pod japonskou správou	17
3. Od unie k federaci, ústavní změny 1946 a 1948	19
3.1. Situace v roce 1945	19
3.2. Význam Malajska po roce 1945	20
3.3. Nový plán pro Malajsko	22
3.3.1. Důsledky války pro britské plánování	22
3.3.2. Malajské plánovací oddělení a plod jeho práce.....	23
3.3.3. Britské motivy a cíle	24
3.3.4 Popis plánu.....	25
3.3.4.1. Proč byl vynechán Singapur?	26
3.4. Prosazení plánu.....	26
3.4.1. MacMichaelova mise.....	26
3.4.2. Opozice	28
3.5. Kolaps Malajské unie	31
3.5.1. Malajský bojkot	31
3.5.2. Zhoršení bezpečnostní situace	32
3.5.3. Jednání v Kuala Kangsar	33
3.5.4. Indiference ostatních komunit	34
3.6. Malajská federace	36
3.7. Hodnocení unie.....	37
4. Malayan Emergency.....	38
4.1. Poválečná komunistická strategie.....	38
4.2. Vzestup a pád odborů	39
4.3. Změna strategie MCP	42

4.3.1. Nová strategie	43
4.3.2. Strategické nedostatky	45
4.4. Problém čínských squatterů	46
4.5. Vyhlášení výjimečného stavu	48
4.5.1. Slabost britského postavení	49
4.5.2. Nárůst povstalecké aktivity	51
4.6. Protipovstalecký boj	52
4.6.1. Superiorita civilní správy	52
4.6.2 Briggsův plán	53
4.6.2.1. Přesídlení squatterů	54
4.6.3. Posílení a reorganizace policie	56
4.6.4. Neortodoxní metody boje	57
4.7. Další změna komunistické strategie	58
4.8. Působení generála Templera	60
4.9. Hodnocení komunistického povstání	63
5. Na cestě k nezávislosti	64
5.1. Vznik MCA	65
5.2. Výbor pro jednání mezi komunitami	66
5.3. Selhání projektu nekomunální politiky	67
5.3.1. Onn bin Ja'afar a jeho rozchod s UMNO	67
5.3.2. Volby do místních zastupitelstev a vznik Aliance	70
5.3.3. Postupný zánik IMP	72
5.4. Boj o volenou většinu Legislativní rady	73
5.5. Volby 1955	76
5.6. Mírové rozhovory v Balingu	78
5.7. Nezávislost	80
5.7.1. Ústavní Reidova komise a ústava Malajské federace	81
5.7.2. Nezávislé Malajsko	85
6. Vznik Malajsie	87
6.1. Singapur	89
6.1.1. Samostatná korunní kolonie	89
6.1.2. První londýnská konference o samosprávě Singapuru	92
6.1.3. Dosažení dohody o vnitřní bezpečnosti. Udělení samosprávy	94
6.1.4. Nástup Lee Kuan Yewa	97
6.2. Britské Severní Borneo	100
6.2.1. Severní Borneo	101
6.2.2. Brunej	101

6.2.3. Sarawak.....	102
6.3. Plán „Větší Malajsie“	103
6.3.1. Názorový obrat Tunku Abdul Rahmana	103
6.3.2. Reakce na návrh sjednocení.....	106
6.3.2.1. Singapur	106
6.3.2.2. Britské Borneo	107
6.3.2.3. Velká Británie	108
6.3.3. Počátek vyjednávání	109
6.3.4. Cobboldova komise	113
6.3.5. Politika Singapuru v roce 1962.....	116
6.3.6. Brunejská revolta a další vývoj na Borneu	119
6.3.7. Zpráva Landsdownova výboru a ústavní záruky pro Britské Borneo	120
6.3.8. Závěrečná jednání na ose Kuala Lumpur – Singapur	122
6.3.9. Filipínský odpor, indonéská Konfrontasi a vznik Malajsie	122
7. Závěr	125
7.1. Ukázková dekolonizace?	126
7.2. Byla Malajsie fiaskem?	126
7.3. Dědictví britského kolonialismu.....	128
Summary	130
Použitá literatura	131
Primární zdroje	133
Periodické zdroje	135
Internetové zdroje	135

1. Úvod

Ve své bakalářské práci jsem analyzoval v českém prostředí dosud zcela opomíjené téma britské dekolonizace oblasti jihovýchodní Asie.

Oprávněnost studia tohoto tématu je snad do jisté míry dána právě i jeho opomíjeností. Ta je však dle mého názoru zcela nezasloužená. Bližší pohled na kořeny a procesy vzniku moderní Malajsie dokáže totiž odhalit skutečnosti zajímavé i po padesáti letech. Jednou z nich je v současnosti vysoce aktuální problematika úspěšného vedení protipovstaleckého boje. Byli to právě Britové v Malajsku, kteří byli nuceni vynalézt a aplikovat účinnou strategii, jejíž základní premisy zůstávají dodnes nezměněny. Její součástí byl i mohutný sociální experiment, který stál u samých počátků dnešního malajsijského národa.

Dalším důvodem pro to, abychom tomuto tématu věnovali pozornost, je i fakt, že britská dekolonizace Malajska a zbývajících území v jihovýchodní Asii se dosti vymyká regionálnímu kontextu. Srovnání s nizozemskou Indonésií a francouzskou Indočínou je nasnadě. Dekolonizace Malajska se do určité míry vymyká také dalším britským dekolonizacím, neboť je někdy vydávána za její ukázkově provedený případ. Zvláště podle ztvárnění prvních poválečných většinou anglosaských autorů, Britové svou tvrdou a nezištnou prací vykoupili své dřívější válečné selhání. To je podle Rogera Louise „mýtus, který volá po přehodnocení.“¹ Faktem přesto zůstává, že proces předávání moci z metropole do rukou místní politické reprezentace se vyznačoval ojedinělou téměř naprostou absencí vážných konfliktů na linii kolonialismus – nacionalismus. V době stále vzrůstajícího významu celého regionu jihovýchodní Asie, si tak kořeny zrodu Malajsie, její „klíčové oblasti“,² rozhodně zaslouží pozornost.

Zájem Velké Británie o oblast jihovýchodní Asie primárně vycházel z její strategické polohy mezi dvěma důležitými centry Asie – Indií a Čínou. První britské osady Penang či Singapur byly proto založeny jako opěrné body na této obchodní trase. Singapur leží v samém ústí veledůležité Malacké úžiny, což z něho kromě přirozeného obchodního střediska činí také zásadní geostrategický a vojenský bod. Velká Británie tam proto vybudovala svou nejdůležitější vojenskou základnu na východ od Suezského průplavu, jejíž úlohu kromě ochrany obchodu představovalo ještě zajišťování východní

¹ Louis, R. *The Dissolution of the British Empire in the era of Vietnam*. V: Louis, R. *Ends of British Imperialism. The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*. London: I.B. Tauris 2006. s. 563.

² Rahman, Tunku Abdul. *Malaysia: Key Area in Southeast Asia*. *Foreign Affairs*. July 1965. s. 659-670.

bezpečnosti Indie. Oblasti severního Bornea britská vláda zcela přenechala soukromé iniciativě. Také na Malajský poloostrov Britové pronikali jenom pozvolna a dost zdráhavě. Nebylo na něm totiž zpočátku nic, co by opravňovalo vynaloženou námahu. To se změnilo s rozvojem těžby cínu a pěstování přírodního kaučuku, které z Malajska učinily klíčový zdroj exportních příjmů. Ten se obzvláště hodil v době britské poválečné hospodářské slabosti. To se však už čas kolonialismu chýlil ke svému konci.

Časové rozpětí vymezené koncem druhé světové války v roce 1945 a vytvořením Malajsie roku 1963 ohraničuje i rozsah této práce. Konec války nebyl zvolen náhodně, nýbrž proto, že v dějinách Malajska znamenal významný přelom. Na místě, kde předtím neexistoval ani náznak nacionalismu, se v důsledku relativně krátké zkušenosti s japonskou vládou a také s evropskou zranitelností během několika málo let objevilo autonomní a masové malajské národní hnutí, se kterým, jak se velmi brzy ukázalo, musel Londýn začít počítat. Rok 1963 pak značí moment, kdy britská koloniální přítomnost v jihovýchodní Asii s brunejskou výjimkou skončila.

1.1. Cíle práce

V rámci této práce bych se chtěl zaměřit na zodpovězení centrální otázky, do jaké míry platí často používaná teze, že dekolonizace Malajska a okolních britských území je ukázkovým příkladem správně provedené dekolonizace. S tím souvisí i to, kdo vlastně určoval rozsah a tempo postupu k udělení nezávislosti. Dokázal si Londýn po celou dobu udržet iniciativu, nebo se dostal do vleku nacionalismu a místních politických vůdců? Jaký byl vlastně vztah a jak probíhaly interakce mezi metropolí a lokálními elitami? Podařilo se Velké Británii v průběhu procesu zrodu moderní Malajsie prosadit své zájmy a své cíle? Uspěla tato dekolonizace v tom ohledu, že zachovala metropoli určitý vliv v oblasti i po udělení nezávislosti? Pokud ano, čím to bylo způsobeno? Splnilo vůbec vytvoření Malajsie svůj vytyčený účel a cíl, nebo to bylo jedno veliké fiasko, které zbytečně zataáhlo ekonomicky vyčerpané Spojené království do nákladného konfliktu na obranu federace, která se v jeho průběhu stejně rozpadla? Je vůbec v souvislosti s dnešní Malajsií možné hovořit o nějakém trvalém britském dědictví? To jsou otázky, na něž bych v této práci chtěl najít adekvátní odpověď.

1.2. Struktura práce

Struktura této práce odpovídá chronologii událostí vedoucích ke zrodu Malajsie. Následující kapitola se zabývá koloniální podobou Malajska do roku 1945. Popisuje

složitou strukturu tehdejší administrativy kombinující model přímé a nepřímé správy, kterou násilně ukončila japonská invaze. Třetí kapitola shrnuje britskou reflexi složité a nepružné předválečné správní praxe, jež vedla k pokusu *Colonial Office* centralizovat všechny malajské státy do jednotné unie, a diskutuje také důvody toho, proč tento britský pokus, jehož nechtěným vedlejším efektem bylo probuzení malajského národního cítění, selhal. Kapitola čtvrtá zevrubně analyzuje kořeny a příčiny komunistického povstání, které svou podporu čerpalo od frustrovaných a ze společnosti vyřazených malajských Číňanů. V jejím rámci je popsána úspěšná britská strategie protipovstaleckého boje zahrnující úctyhodný projekt integrace čínských „squatterů“ do společnosti, jakož i postupné selhávání povstaleckého úsilí. Pátý oddíl zkoumá genesi *politické obce* Malajska, neúspěšný britský pokus o prosazení nekomunálního způsobu politiky a jeho nahrazení modelem etnicky ukotvených, přesto úzce volebně i vládně spolupracujících politických stran. Tento model se později stal charakteristickým rysem celého malajsijského politického systému. V rámci této části jsou řešeny i důvody, které Londýn vedly ke zrychlení tempa dekolonizace a konečnému udělení nezávislosti Malajské federaci v roce 1957. Poslední kapitola analyzuje proces vedoucí ke vzniku Malajsijské federace. Zabývá se politickým vývojem v dalších částech pozdější Malajsie – v Singapuru, Sarawaku a Severním Borneu a také v Bruneji. Zkoumá způsob, jakým singapurská politická elita dokázala využívat levicového extremismu ve svůj prospěch i to, jak se jí později podařilo komunistickou hrozbu zcela eliminovat. Diskutuje bezpečnostní a strategické důvody vedoucí Velkou Británii a nakonec i malajskou vládu k podpoře tohoto projektu a na pozadí indonéského a filipínského nepřátelství si všímá i mezinárodního kontextu vzniku moderní Malajsie.

1.3. Literatura

Opomíjenost tohoto tématu v českém prostředí zřetelně manifestuje i fakt, že k němu v češtině neexistuje prakticky žádná literatura. Jediné dvě knihy, které ho určitým způsobem zpracovávají jsou buď k nepoužití poznamenané dobou svého vzniku,³ nebo se ho dotýkají jen letmo a stručně a to na několika málo stránkách.⁴ Situace by se měla zlepšit na podzim tohoto roku, na kdy je plánováno vydání monografie zabývající se dějinami Malajsie a Singapuru.⁵

³ Mrázek, R. *Jihovýchodní Asie ve světové politice*. Praha: Svoboda 1980. 768 s.

⁴ Nálevka, V. *Čas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. Praha: Triton 2004. 199 s.

⁵ Zbořil, Z. *Dějiny Singapuru a Malajsie*. Praha: NLN 2008.

Z tohoto důvodu jsem při psaní své práce musel využívat výhradně cizojazyčné zdroje, které vzhledem k tématu obecně pocházejí z anglosaského prostředí. Nepřítomnost relevantní literatury v českém jazyce se negativně projevila snad jen v tom ohledu, že neexistují ustálené české ekvivalenty specifické termíny týkající se koloniálního Malajska a Singapuru či samostatné Malajsie. Při jejich vytváření jsem se snažil, aby české výrazy co do významu a smyslu co nejvíce odpovídaly originálu.

Literaturu zabývající se poslední fází britského kolonialismu v jihovýchodní Asii můžeme zhruba rozdělit do dvou kategorií. Do té první spadají díla většinou ze šedesátých let bezprostředně reagující na soudobý vývoj. Jejich autory byli často bývalí koloniální úředníci či jiní Britové působící v oblasti. Pro tyto knihy je společný právě výše naznačený mírný nádech heroizace a vyzdvihování nezištnosti a celkové kompetentnosti britské správy. Obecně se dá říci, že prezentují proces dekolonizace jako zcela bezproblémový.⁶ Vynikajícím zdrojem z tohoto období, který navíc nepodléhá dobové schematizaci, je naopak studie Jamese Allena analyzující problematiku Malajské unie.⁷ Druhou kategorií představující novější díla, která dřívější téměř idylický obraz problematizují a přinášejí nové pohledy a otázky. Sem spadají dva základní přehledové zdroje, a sice čtvrtý svazek *The Oxford History of the British Empire*⁸ a čtvrtý díl *The Cambridge History of Southeast Asia*.⁹ Pro studium vývoje malajské společnosti od konce druhé světové války do nezávislosti v roce 1957 je neocenitelnou autoritou Harperova studie *The End of Empire and the Making of Malaya*.¹⁰ Další novější či současná relevantní literatura se zabývá jak obecně historií Malajsie¹¹ či jihovýchodní Asie,¹² nebo také konkrétními aspekty malajsijské ústavy či

⁶ Patří se mimo jiné Winstedt, R. O. *A History of Malaya*. Singapore: Marican & Sons 1961. 288 s., Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. 200 s., Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. 214 s., Tregonning, K. G. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. 339 s. či Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. 264 s.

⁷ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. 181 s.

⁸ Brown, J. M., Louis R. (ed.). *The Oxford History of the British Empire: Volume IV. The Twentieth Century*. New York: Oxford University Press 2001. 773 s.

⁹ Tarling, N. (ed.). *The Cambridge History of Southeast Asia. Volume 4: From World War II to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press 1999. 360 s.

¹⁰ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. 417 s.

¹¹ Andaya, B. W., Andaya, L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. 350 s.

¹² Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. 1070 s., Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. 388 s.

politického systému.¹³ Výše naznačené základní rozlišení a omezení z něj vyplývající jsem měl při práci se zdroji stále na paměti.

Pro periodické zdroje platí v zásadě totéž rozlišení jako pro literaturu. Příspěvky ze šedesátých let vesměs reflektují bezprostřední politické dění,¹⁴ kdežto ty současné ho mohou s časovým odstupem a přístupem k již odtajněným a studiu otevřeným dokumentům analyzovat.¹⁵

Pokud to šlo, snažil jsem se co možná nejvíce vycházet přímo z primárních zdrojů. Kromě několika sborníků obsahujících především dobové dokumenty z Malajska s Singapuru,¹⁶ se mi podařilo získat přístup i k dokumentům britského kabinetu premiéra MacMillana.¹⁷ Ty obsahují vládní memoranda i zápisy z jednání kabinetu¹⁸ a vrhají přímé světlo na zákulisní jednání nutně provázející proces dekolonizace a také na motivace vlády Jejího Veličenstva i ostatních účastníků.

1.3. Důsledky druhé světové války

Druhá světová válka otřásla samými základy evropské koloniální moci v jihovýchodní Asii. Bleskový průběh bojů o Malajský poloostrov, které začaly 8. prosince 1941 japonským vyloděním na plážích Kelantanu a skončily už 15. února 1942 neslavnou kapitulací „nedobytného“ Singapuru, ukázal Asijcům, že Evropané nejsou tak neporazitelní a nadřazení, jak události posledních několika staletí mohly naznačovat. Evropská nadvláda do značné míry spočívala na určité prestiži, která se 15. února náhle vypařila. „Japoncům se potvrdila jejich domněnka, že Britové opravdu pocházeli, jak řekl Darwin, z opic, zatímco Japonci pocházeli z Bohů. 15. únor přinesl konec mnoha britským iluzím, zatímco Asijcům se nabídla vidina budoucnosti bez evropských pánů. Britská prestiž utrpěla smrtelnou ránu.“¹⁹ „Evropan ztratil prestiž kvůli svým vojenským

¹³ Haji A. Z. (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. 178 s., Harding, A. J. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. 285 s.

¹⁴ Sem patří Maddox, W. P. Singapore: *Problem Child. Foreign Affairs*. April 1962. s. 479-488., Armstrong, H. F. *The Troubled Birth of Malaysia. Foreign Affairs*. June 1963. s. 674-693. či Rahman, T. A. *Malaysia: Key Area in Southeast Asia. Foreign Affairs*. July 1965. s. 659-670.

¹⁵ Tyto zahrnují Jones, M. *A Decision Delayed: Britain's Withdrawal from South East Asia Reconsidered, 1961-68. English Historical Review*. June 2002. s. 569-595. a Ball, S. J. *Selkirk in Singapore. Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 162-191.

¹⁶ Bastin, J. Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. 484 s., Smith, R. M. (ed.). *Southeast Asia: Documents of Political Development and Change*. Ithaca NY: Cornell University Press 1974. 608 s. a Christie, C. J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader*. London : I.B. Tauris 1998. 350 s.

¹⁷ <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

¹⁸ Jejich kompletní seznam viz seznam použité literatury.

¹⁹ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 83.

selháním v Malajsku a okolní jihovýchodní Asii a kvůli svému veřejnému ponížení jako válečný zajatec.“²⁰

Japonská válečná propaganda neváhala této změny využít a během války se jí v celé jihovýchodní Asii podařilo probudit duch nacionalismu, který byl dosud nepředstavitelný. V Malajsi se autonomní národní hnutí vzedmulo až v průběhu roku 1946 a to především jako reakce na britský poválečný plán vytvoření Malajské unie, nicméně bez předchozí zkušenosti druhé světové války by se vlna malajského nacionalismu zvedla jen ztěží. Přelom v asijské psychologii popsal Onn bin Ja'afar, zakladatel první malajské masové strany UMNO: „Od Japonců jsem se naučil, že Asiat je stejně dobrý jako Evropan... [Japonci] byli brutální, to je pravda, ale probudili v nás novou ideu toho, čím se Asie může stát.“²¹

Druhá světová válka změnila i pohled koloniálních států na jejich zámořské državy. Bylo jasné, že kolonialismu odzvonilo. Z velké míry i proto, že obyvatelé mateřských zemí už v koloniích neviděli žádný přínos, nebyli nadále ochotni nést břímě jejich správy a spíše se styděli za jejich „vykořisťování“. V případě Velké Británie tuto fundamentální změnu ohlašoval i nástup Labour Party k moci. Politiku kolonialismu nahradila politika nejlépe řízené dekolonizace. Bylo v zájmu mateřských zemí, aby přechod dříve závislých území k nezávislosti proběhl co nejpoklidněji a za co nejvýhodnějších podmínek. Zásadu „rozděl a panuj“ nahradila nutnost spolupráce metropole a místních elit. Jediným legitimním oprávněním pro trvání nějaké formy závislosti se stala příprava na budoucí nezávislost. Pokud bychom chtěli evropské kolonizátory hodnotit podle způsobu, jakým se svých kolonií vzdali, Velká Británie, jak ukazuje i proces vzniku moderní Malajsie, se ukazuje ve velmi dobrém světle. Nejlepší vysvědčení Velké Británii vystavil první premiér samostatné Malajské federace Tunku Abdul Rahman, když ve svém projevu k příležitosti vyhlášení nezávislosti prohlásil, že Malajsko „bylo požehnáno dobrou správou, kterou po sobě jdoucí britští správci dohnali k dokonalosti.“²²

1.4. Malajská specifika

Malajsie se v mnohém ohledu poválečné jihovýchodní Asii vymyká. Nejmarkantněji v tom ohledu, že na rozdíl od okolních zemí se hlavní konfliktní linie

²⁰ Miller, H. *The story of Malaya*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 162.

²¹ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 230.

²² Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 304.

nevine mezi nacionalismem a kolonialismem, nýbrž jako etnický střet mezi Malajci a Číňany.²³ „Malajci před válkou byli nejméně politicky aktivní ze všech národů jihovýchodní Asie. Britská byrokracie byla jednoduše tak osvěcená, a mnoho jejích členů si vytvořilo silné promalajské sympatie.“²⁴ Během války se ovšem malajský nacionalismus rozvinul pod heslem „Malajsko pro Malajce“ a měl značně protičínské rysy. Malajci měli také být „pravděpodobně jedinými lidmi v Asii, kteří jako etnikum Brity nejenom respektovali, ale také k nim cítili náklonnost.“²⁵ Z toho důvodu byly navracející se britské jednotky v Malajsku radostně uvítány, ačkoli bylo zřejmé, že svému slibu o ochraně malajských států se Británie zpronevěřila.

Absence národního hnutí znamenala i to, že tlak na nezávislost v Malajsku samotném byl nesrovnatelně menší, pokud vůbec zpočátku nějaký byl, než v jiných asijských zemích, které buď samostatnosti krátce po válce dosáhly, nebo se jí dožadovaly násilnými prostředky. Ještě v roce 1949 tehdejší ikona malajského nacionalismu Onn bin Ja'afar na jednání tzv. Výboru pro jednání mezi komunitami (*Communities Liaison Committee*) na otázku, za jak dlouho předpokládá, že Malajsko bude připraveno pro samosprávu, odpověděl, že „mezi 15 a 20 roky.“²⁶ Faktem je, že poté co byl vystřídán v čele UMNO Tunku Abdul Rahmanem, malajský tlak na samosprávu dosti zesílil.

2. Malajsko do roku 1945

2.1. Administrativní uspořádání

Velká Británie začala na území dnešní Malajsie pronikat na konci 18. století. Brzy z ní vytlačila Nizozemce, kteří předtím nahradili Portugalce. Její vliv postupně rostl, až roku 1914 obsáhl celé území Malajského poloostrova. Britské Malajsko netvořilo administrativně jednotný celek, nýbrž zahrnovalo tři typy ústavního uspořádání, jež kombinovaly jak přímý, tak nepřímý typ správy. Britové dovedli nepřímou správu takřka k dokonalosti. S její pomocí totiž efektivně dosáhli svých ekonomických či strategických cílů při minimálních nákladech. Na území Malajského poloostrova se v 19. století nacházelo 9 suverénních malajských států. Velká Británie s nimi postupně uzavřela bilaterální smlouvy, kterými z nich vytvořila své protektoráty.

²³ Christie, C. J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader.* London : I.B. Tauris 1998. s. 181.

²⁴ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia.* 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 870.

²⁵ Winstedt, R. *Malaya and its history.* 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. s. 140.

²⁶ Christie, C. J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader.* London: I.B. Tauris 1998. s. 195.

Suverenita zůstávala na straně vládců, stejně jako většina správního aparátu. Velká Británie se zavázala státy ochraňovat, zatímco místní vládcí měli přijmout britskou radu ve všech záležitostech s výjimkou náboženství a malajských zvyklostí. Do každého ze sultanátů byl dosazen britský *poradce* (Advisor). Tento způsob správy mohl v konečném efektu fungovat jen za spolupráce místních malajských autorit, vesnických vůdců a praktické politické indiference malajského lidu, který žil v naprosté loajalitě ke svému sultánovi a neprojevoval žádné politické ambice. Záležitostmi čínského obyvatelstva se zabýval speciální úřad.

Model nepřímé správy fungoval v době míru víceméně bezproblémově, ačkoli se ve dvacátých a třicátých letech 20. století objevily úvahy o jeho změně, k níž však v zásadě nedošlo. Jeho limity se ovšem dramaticky projeví v době války. Snažit se totiž organizovat efektivní obranu devíti různých států s různým ústavním uspořádáním, jejichž spravování navíc stojí na spolupráci místních obyvatel, bylo tváří v tvář postupujícím, odhodlaným Japoncům takřka nemožné. „Administrativní systém ... byl mnohem horší než jen drahá nepřijemnost. Byla to katastrofa. Pád Malajska nebyl jen fiaskem vojenským, nýbrž i vládním.“²⁷

Prvním typem byly tzv. Úžinové osady, tedy ostrov Penang spolu s provincií Wellesley, Malacca, Singapur a ostrov Labuan, které patřily mezi korunní kolonie. Představovaly tedy území pod svrchovaností a přímou správou Koruny. V jejich čele stál guvernér (*Governor*). Druhý a třetí typ tvořily tzv. Federované a Nefederované malajské státy. Větší správní uniformitu a koordinaci hospodářské politiky si vynutily rozvíjející se pěstování kaučuku spolu a vzrůstající těžbou cínu. Federované malajské státy byly ustaveny roku 1896 a Federální rada vznikla v roce 1909 a po reformě v roce 1927 se skládala z 13 úředních a 11 neúředních členů. Aby zákon vstoupil v platnost, musel být podepsán každým z panovníků. Po těchto centralizačních opatřeních zůstaly v pravomoci sultánů dotčených států a jejich státní rady pouze „tradiční“ malajské záležitosti – tedy záležitosti týkající se islámu a malajských zvyklostí. V každém federovaném státě sídlil resident (*Resident*), podléhající generálnímu residentovi (*Resident-General*) se sídlem v Kuala Lumpur, který byl na špici celé centralizované administrativy. Generální resident formálně spadl ještě pod vysokého komisaře (*High Commissioner*) sídlícího v Singapuru.²⁸ Do federace byly začleněny Perak, Selangor, Negri Sembilan a Pahang, tedy státy v nichž se koncentroval exportní průmysl. Oproti

²⁷ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 9.

²⁸ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 134.

tomu Kedah, Perlis, Kelantan, Trengganu a Johore měly sice formu protektorátu, postrádaly ovšem jakoukoli federální správu. Hlavní rozdíl byl v tom, že v nefederovaném státě „britský poradce konzultoval sultána a jeho radu vždy předtím, než se učinil rozhodnutí a pokud narazil na jednotný malajský odpor, respektoval ho.“²⁹ Ekonomický význam nefederovaných států byl mnohem nižší, avšak jejich vládcí byli se svým postavením spokojeni a své prerogativy žárlivě střežili. Přesto tyto státy byly „právně nezávislé a prakticky závislé na Britech“³⁰

2.2. Ekonomická situace a etnické složení

Ekonomické změny, tedy především rozvoj pěstování kaučuku a těžby cínu, přinesly zásadní převrat také do etnického složení obyvatelstva. Tradiční malajský způsob života, u něhož Malajci houževnatě setrvali, spočíval v zemědělství, jehož rozměr byl ovšem omezen jen vlastní potřebou. Jeden z mála komerčních podniků, do nichž se Malajci pouštěli, bylo pěstování kaučuku. Kromě drobných podílů, jejichž většinu tvořili Malajci a kteří vlastnili 1 275 822 akrů kaučukových stromů, existovaly i velké statky, které hospodařily na 2 026 348 akrech půdy. Celkový produkt malajského kaučukového průmyslu tvořil v roce 1938 41 procent světové nabídky.³¹ Kaučukový boom s sebou přinesl hlad po pracovní síle, který pomáhal utišit příliv imigrantů z Indie, kteří přicházeli především z oblasti Madrasu a mluvili tamilsky. Jejich podíl na obyvatelstvu ovšem zůstával na cca 14 procentech, protože ostatní etnika zažívala podobný nárůst.³²

Podobně jako i v jiných zemích JV Asie, ekonomickému životu Malajsie dominovali Číňané, kteří sem proudili nejpozději od roku 1850 a to především za prací do těžebních oblastí. Přestože později se do těžby cínu vložil i evropský kapitál, „Číňané dlouho zůstali hlavními těžaři. Kromě toho byli i velkopěstители zeleniny, řemeslníky, obchodníky, podnikateli, finančníky a komerčními zemědělci.“³³ Nárůst čínské populace byl takový, že v roce 1941, pokud byl zahrnut i Singapur se 77 procentní čínskou většinou, Číňané tvořili většinové etnikum o počtu 2 379 000 oproti 2 278 000 Malajcům a 744 000 Indům. Nepočítaje Singapur, Malajci tvořily 49 procent

²⁹ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 241.

³⁰ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 244.

³¹ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 842.

³² Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 838.

³³ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 836.

obyvatel oproti čínským 38 procentům.³⁴ Tato matematika měla sehrát v budoucnu zásadní úlohu.

Přestože před válkou nedocházelo k výraznějším střetům, vztahy mezi etniky byly napjaté. Malajci sami sebe považovali, do jisté míry logicky, za domorodce a tedy za privilegované obyvatele. Ostatní etnika přehlíželi jako cizince a mimoto i za pohany, protože nevyznávali islám stejně jako Malajci. V této době ovšem mezi Malajci neexistovalo žádné povědomí o Malajsku jako celku, neboť Malajec byl loajální především ke svému sultánovi. Situaci zmírňovalo také to, že většina imigrantů cítila Malajsko pouze jako místo dočasného pobytu a neměla zájem usilovat o politický vliv. Číňanům dostačovala skutečnost, že malajská ekonomika s nimi stála a padala.

2.3. Malajsko pod japonskou správou

Třiapůlletá japonská vojenská správa přinesla Malajsku značné změny. Administrativně došlo ke sjednocení; pod vojenskou správu se sídlem v Singapuru (přejmenovaném na Shōnan) byly začleněny dřívější Úžinové osady, spolu s federovanými i nefederovanými státy a Sumatrou. V jejím čele stál guvernér. Singapur samotný byl spravován jako kolonie v čele se starostou. Poté co se Thajsko otevřeně přidalo na japonskou stranu v roce 1942, mu bylo umožněno v srpnu 1943 anektovat Kedah, Perlis, Kelantan a Trengganu.³⁵

Japonci kontrolovali Malajsko za pomoci využívání a zvýrazňování komunálních rozdílů. Nejhoršího zacházení se dočkali malajští Číňané, mezi kterými se nacházelo i mnoho příznivců Čínské komunistické strany i nacionalistů. Hned v prvním týdnu okupace Singapuru jich Japonci zmasakrovali ohromné množství. Na přesném počtu se však historici nemohou shodnout, měl by však ležet v rozmezí mezi 5 až 25 tisíci Číňanů.³⁶ Brutální zacházení pokračovalo i nadále, bylo ovšem zmírněno tím, že malajské hospodářství i za války záviselo na Číňanech.

Zacházení s Indy bylo poměrně mírnější především proto, že japonským záměrem bylo využít indického nacionalismu proti Velké Británii a tak když Subhas Čandra Bose v roce 1943 založil Indickou národní armádu, nechtěli si Japonci malajské Indy příliš zneprátnit. Přesto japonská správa násilím odvěkla na 60 tisíc indických

³⁴ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 836, 839.

³⁵ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 248.

³⁶ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 251.

pracovníků k nuceným pracím na stavbu železnice do Thajska, z nichž zhruba 40 tisíc zemřelo.³⁷

Privilegované postavení si i během války uchovali Malajci. Působili dále v nižší administrativě či jako policisté. Od poloviny roku 1943, s tím, jak se válka začala vyvíjet v japonský neprospěch, začalo Japonsko podporovat a organizovat malajské masové demonstrace či pan-malajské konference, čímž přispělo k vytvoření pocitu dosud neznámého sounáležitosti mezi Malajci. Levicovým malajským radikálům bylo umožněno vést nacionalistické kampaně za pomoci mládežnických hnutí z nichž nejznámější byla polovojeuská PETA (*Pembela Tanah Air* – Ochránci otčiny). Už před válkou se část nové malajské nacionalistické inteligence přikláněla ke konceptu „Velké Indonésie“ a v roce 1945 Japonci konečně umožnili vznik malajského národního hnutí založeného na této myšlence. V květnu tak vznikla nová organizace KRIS (*Kesatuan Rakyat Indonesia Semenanjung* – Unie poloostrovních Indonésanů, později *Kekuatan Rakyat Indonesia Istinewa* – Nejvyšší síla indonéského lidu) pod vedením Ibrahima bin Jacoba a Dr. Burhanuddina Al-Hemy, která si dávala za cíl dosažení nezávislosti a vytvoření unie s Indonésií.³⁸ Japonská kapitulace sebrala těmto snahám vzala vítr z plachet. Nutno také podotknout, že myšlenka nezávislosti v rámci „Velké Indonésie“ nechávala většinu Malajců chladnými a že podpora těchto hnutí za války nebyla veliká.

Na území Malajska během druhé světové války působily také odbojové partizánské jednotky Protijaponské armády malajského lidu (MPAJA). Většinu jejich členů tvořily Číňané a dominantní vliv v ní měla Malajská komunistická strana (MCP).³⁹ Formálně MCP vznikla v roce 1930 z iniciativy Kominterny (předtím komunisté působili v rámci Kuomintangu a jako pobočka Čínské komunistické strany) a následná hospodářská krize posílila její postavení. Přesto v roce 1939 nemělo být v Malajsku a Singapuru více než 37 000 komunistů.⁴⁰ Po japonském napadení Číny v roce 1937 se MCP prezentovala jako ochránkyně malajských Číňanů a později nabídla spolupráci britské administrativě při obraně Malajska proti invazi. Obrana Malajska se brzy ocitla v troskách a MCP nemohla než se stáhnout se do ilegality. V prvním roce okupace Japonci zaznamenali veliký úspěch, když zlikvidovali celý

³⁷ Tarling, N. *A Concise History of Southeast Asia*. New York : Praeger 1966. s. 287.

³⁸ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 250. a Tarling, N. *A Concise History of Southeast Asia*. New York : Praeger 1966. s. 287.

³⁹ Zevrubná analýza programu a strategie MCP od 30. do 50. let viz Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 11-22.

⁴⁰ Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. s. 190.

Ústřední výbor strany v Singapuru a téměř celý Ústřední výbor MCP. Jediný, kdo dokázal uniknout, byl generální tajemník strany Lai Tek.

MPAJA se skládala z oddaných komunistů, ale také z velkého množství nekomunisticky, avšak protijaponsky zaměřených Číňanů, ozbrojených malajských skupin a z malé části i z čistě banditských elementů. Odbojové partyzánské jednotky operovaly převážně v džungli a také v ní nacházely útočiště a pro svou činnost nezbytně potřebovaly podporu vesničanů, kteří pomáhali zajistit zásoby, rekruty a také informace. Pokud MPAJA nedostala od vesničanů co potřebovala po dobrém, neváhala využít metody zastrašování. Podobnými metodami ke spolupráci a především k zásobování donutila i domorodce žijící v džungli.⁴¹ Takto mnoho bojovníků získalo praktické zkušenosti s bojem v džungli. Toto všechno je třeba mít na paměti, neboť komunistické guerilly v době výjimečného stavu na MPAJA jak personálně, tak takticky navazovaly. Zárodek protijaponské armády vznikl s britskou pomocí ještě před pádem Singapuru. Speciální výcviková škola vycvičila na 200 rekrutů, kteří se staly jádrem okolo něhož byla MPAJA vybudována.⁴² Britská speciální jednotka Force 136 zásobovala MPAJA tajně zbraněmi a její příslušníci pomáhali s dalším výcvikem a vedli některé partyzánské jednotky. Na konci války MPAJA čítala na 8 regimentů, každý asi o 1000 mužích.⁴³

3. Od unie k federaci, ústavní změny 1946 a 1948

3.1. Situace v roce 1945

Nečekaná japonská kapitulace 15. srpna 1945 po sobě zanechala mocenské vakuum, neboť Britům trvalo téměř měsíc, než se jim začátkem září podařilo ustavit fungující vojenskou správu. Než se tak stalo, pozice MPAJA zůstávala neotřesitelná. „V chaosu poválečných let, byla MPAJA jedinou ozbrojenou, dobře organizovanou skupinou uvnitř Malajska. Převzala regionální vládu a Britové na ni byli nuceni v mnoha oblastech spoléhat, aby se jim podařilo zajistit právo a pořádek.“⁴⁴ Malajská policie během války pokračovala ve fungování pod japonskou správou, ale ztratila respekt, byla prolezlá korupcí a stala se zoufale neefektivní. Zbraně zbylé po Japoncích byly naproti tomu snadno přístupné. Rozmohlo se násilí jak kriminálního, tak

⁴¹ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 252.

⁴² Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 48.

⁴³ Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. s. 191.

⁴⁴ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 252.

komunálního charakteru. Už ke konci války se vztahy mezi komunitami se zostřily spolu s konkurenčním zápasem o chybějící potraviny. MPAJA se prezentovala jako vítěz nad Japonci a obviňovala Malajce z kolaborace a napadala je. Malajci se zorganizovali ke své obraně a útočili na Číňany, neboť jejich protičínská averze japonskou propagandou ještě zesílila.

Mezi prvořadé priority Britské vojenské správy (British Military Administration; BMA) patřilo „znovuobnovení práva a pořádku, odzbrojení a zneškodnění komunistických guerill a znovuoživení paralyzované ekonomiky.“⁴⁵ MPAJA byla v prosinci 1945 rozpuštěna a odzbrojena, každý z bojovníků vyplacen 350 dolary, někteří z nich byli vyznamenáni a dokonce se zúčastnili slavnostní vítězné přehlídky v Londýně. Ačkoli poválečná situace se nabízela jako příležitost k uchopení moci, MCP se rozhodla soustředit se na politickou činnost mezi dělníky, stávkovou činnost a odložila násilný pokus převzetí moci na později. Z tohoto důvodu byly v džungli pečlivě uschovány zásoby zbraní, některé ještě v původním balení, v němž je Britové za války svrhli.

Nedostatek potravin se BMA i za pomoci přidělového systému a dotovaných cen podařilo překonat. Stejně tak bylo postupně obnoveno pěstování kaučuku a těžba cínu. V roce 1950 Malajsko exportovalo více cínu než před válkou a kaučuku dokonce trojnásobné množství.⁴⁶

3.2. Význam Malajska po roce 1945

Malajsie, co do ekonomického významu, patřila už před válkou mezi nejdůležitější země Britského impéria. Jak už bylo řečeno, produkovala 41 procent světového kaučuku a 29 procent světového cínu.⁴⁷ Avšak ačkoli příjmy z exportu byly londýnskou vládou jistě velmi vítané, v celkovém pohledu ale Malajsko, stejně jako další teritoria, nepatřilo mezi strategicky prvořadé oblasti. Na vrcholku významu vždy stála Indie a důležitost ostatních kolonií se poměřovala na základě jejich přínosu k zajištění indické bezpečnosti. Jako prvotní impuls pro britské pronikání na Malajský poloostrov vlastně sloužila snaha zajistit bezpečné zázemí Singapuru, který na oplátku zase střežil velevýznamný obchod s Čínou. Udělení nezávislosti Indii zcela změnilo stav věcí. Střediskem britských zájmů v Asii se stalo Malajsko. Malajský export

⁴⁵ Christie, Clive J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader.* London : I.B. Tauris 1998. s. 181

⁴⁶ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia.* 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 873.

⁴⁷ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia.* 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 841.

zajišťoval stálý přísun nezbytně nutných dolarů (1195 mil. dolarů v roce 1950)⁴⁸ obzvláště vzhledem k nárůstu poptávky po obou hlavních malajských exportních artiklech v době korejské války. Strategicky velevýznamný Singapur zůstal i nadále nejdůležitější britskou námořní i vojenskou základnou na východ od Suezského průplavu. Velká Británie v této chvíli ještě zdaleka nechtěla, dokonce ani za vlády Labour Party, resignovat na roli světové velmoci. Ve srovnání s okolními zeměmi, jako například Indie, Barma či holandská Indonésie, navíc Malajsko před válkou postrádalo i jakýkoli náznak autonomního nacionálního hnutí. Mimoto bylo po válce ekonomicky zbídačené a pomoc metropole pro jeho obnovu byla nezbytná.

Prioritami londýnské vlády bezprostředně po válce tedy byly hospodářské oživení a následně vytvoření určité formy nového politického národa. Ten nebude omezen pouze na jednu z komunit, bude postupně formován a v momentě, až bude dostatečně připraven, mu bude vláda Jeho Veličenstva moci bez obav předat Malajsko, které zůstane přátelsky naladěno a setrvá v rámci Commonwealthu. Nezávislost tedy byla konečným cílem, ale na cestě k ní musely být podle *Colonial Office* nejdříve překonány určité překážky zásadního charakteru. Tomuto předpokladu se ale stavěla do cesty složitá a nebezpečná poválečná doba. Londýnští politici museli akceptovat skutečnost, „že ačkoli 25 let by byl zdravý odhad v normálním, mírumilovném světě, bylo by „nerealistické, nebezpečné a snad i katastrofální,“ (Jak se vyjádřil státní tajemník pro kolonie James Griffiths) pracovat na základě předpokladu, že mají tolik času.⁴⁹ Jak totiž Griffiths dále poznamenal, „za dnešních podmínek a obzvláště ve světle komunistické kontroly Číny, tempo bude muset být zrychleno.“⁵⁰

Vypuknutí studené války a ovládnutí Číny komunisty totiž přineslo hrozbu komunistického rozpínání. Malajsko a Singapur měly proti němu tvořit hráz chránící Indický oceán a všechny další země ležící za ním. Nekomunistické Malajsko se tak stalo strategickým imperativem. Komunistická hrozba v podobě dvanáctileté teroristické kampaně se později ukázala být tím, co udělení samostatnosti Malajsku významně urychlilo. Svou zásluhu na urychlení procesu dekolonizace měla i samotná Velká Británie, neboť se jí pravděpodobně jaksi mimochodem v reakci na svůj plán poválečné konstituční reformy podařilo urychlit vytvoření autonomního malajského národního

⁴⁸ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 873.

⁴⁹ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 158.

⁵⁰ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 158-0.

hnutí. Poválečné předpoklady, že „Malajsko zůstane britské ještě dlouhou dobu“⁵¹ se tak naplnily pouze z části.

3.3. Nový plán pro Malajsko

3.3.1. *Důsledky války pro britské plánování*

Malajský debakl na přelomu let 1941 a 1942 poskytl nejen britským plánovačům v *Colonial Office* impuls k přemýšlení. Hledala se odpověď na otázku, jak je možné, že se postupující japonská armáda nestřetla s účinnou obranou, proč se britská obrana Malajska zhroutila za dva měsíce jako „domeček z karet“ a jak se to mohlo stát, že Singapur, ona „nedobytná pevnost“ od níž se odvozovala britská moc na celém Dálném východě, padl. Chyby ve vojenském plánování nyní ponechme stranou, cílem této práce není odpovědět na otázku, proč nikoho nenapadlo, že by Singapur mohl být napaden i z jiné strany, než ze které byl skutečně opevněn. První měsíc druhé světové války v jihovýchodní Asii naplno obnažil skutečnost, že není možné efektivně bránit relativně malou zemi, jako bylo Malajsko, s deseti různými vládami, které se řídily různými ústavními pravidly, zvyklostmi a jejichž činnost nebylo možno v době krize rychle koordinovat. Centralizační snahy se objevily už dříve, odpor vládců a také nechuť ke změnám, jež v době míru a relativní prosperity nebyly nezbytně nutné, znemožnily jejich naplnění. V roce 1933 publikoval *Colonial Office* mimo jiné následující větu: „Jako politicky vhodné se zdá být to, aby vládcové a jejich vlády měly umožněno kontrolovat své vlastní domácí záležitosti bez zasahování s výjimkou těch případů, kde je jednotná politika jasně nezbytná.“⁵²

Průběh války zároveň pozměnil vztah Britů k Malajcům, národu, jehož „výjimečné postavení“ se smluvně zavázali ochraňovat. „Po lednu 1942 se v Británii vynořilo jisté rozčarování s Malajci, dosud oblíbenými syny britského režimu“⁵³ Ti, kterým se podařilo uniknout ze Singapuru před jeho pádem, se bránili obviněním z pochybení tím, že se pokoušeli svalit vinu na Malajce a zvláště jejich vládců z vlašného přístupu k obraně. Vládcům bylo vyčítáno, že se během invaze odmítli evakuovat spolu s Brity. A konečně aktivity nevelké skupiny pro-indonésy zaměřených radikálů, kteří využili oslabení a následné podpory Japonců ke konci války k založení organizací jako PETA a KRIS s cílem nezávislosti v rámci „Velké

⁵¹ Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. s. 97.

⁵² Winstedt, R. *Malaya and its history*. 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. s. 141.

⁵³ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 9.

Indonésie,“ „přinesly nemilost na celou malajskou komunitu.“⁵⁴ Z Malajců se rázem stali v očích řady úředníků *Whitehallu* kolaboranti; obzvláště tristně prý vyšli ze srovnání s ostatními komunitami, tedy Číňany a Indy, jejichž válečné strádání bylo v porovnání s Malajci nezměrné. Číňané byli, do značné míry oprávněně, vyzdvihováni jako ti, kteří nesli hlavní prapor odporu proti Japoncům v Malajsku. Jak už bylo zmíněno, MPAJA byla většinově čínskou záležitostí. Obě skutečnosti, tedy válečné správní fiasko a Britskou nepřízeň k Malajcům, je třeba mít na paměti, pro pochopení plánu na vytvoření Malajské unie.

3.3.2. Malajské plánovací oddělení a plod jeho práce

V červenci 1943 bylo v rámci *Colonial Office* zřízeno Malajské plánovací oddělení (*Malayan Planning Unit*) s cílem vypracovat plány na poválečné uspořádání Malajska. Výsledkem činnosti tohoto oddělení byl plán na vytvoření Malajské unie. Je nutné zdůraznit, že veškeré plánování, které probíhalo a bylo dokončeno ještě před skončením války v září 1945, předpokládalo tvrdý japonský odpor, nutnost znovudobytí Malajska silou, čehož snad mělo být dosaženo s pomocí Číňanů a přes odpor Malajců.⁵⁵ Stejně tak, nutno podotknout, že naprosto oprávněně, se předpokládalo, že konkrétní rysy plánu vzbudí odpor u malajských vládců a přinejmenším u části bývalých příslušníků Malajské státní správy. Rozhodlo se proto k implementaci plánu využít poválečné euforie a postupovat s ní co nejrychleji, nejrázněji a zároveň v co největším utajení. Japonská kapitulace a pozdější nadšené uvítání britských vojáků Malajci zcela změnila okolnosti. Bohužel, „nebezpečná strnulost zabránila tomu, aby se plán navržený pro naprosto odlišné podmínky změnil předtím, než byl uskutečněn s katastrofickými důsledky.“⁵⁶

Hlavním architektem plánu byl Edward Gent, od roku 1920 stálý úředník *Colonial Office*, který se Malajskem dlouhodobě, ovšem z Londýna, zabýval, a jenž se měl stát prvním guvernérem nové Malajské unie. Pro přípravu plánu bylo vůbec typické to, že probíhala za zavřenými dveřmi *Whitehallu*, nebyla konzultována ani s malajskými vládci ani zástupci Malajců či jiných komunit (což na druhou stranu bylo za války jen těžko možné), ani s lidmi, kdo měl se správou Malajska předchozí praktickou zkušenost. Naproti tomu je třeba poznamenat, že plán unie nebyl produkt pouze jedné

⁵⁴ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 254.

⁵⁵ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 12.

⁵⁶ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 12.

z britských stran; byl připravován během války za národní vlády pod konservativním státním tajemníkem, jeho následná implementace probíhala už za vlády labouristů.

Výsledný plán „znamenal dokonalý obrat trendu britské politiky, tak jak byla vykonávána před vypuknutím druhé světové války.“⁵⁷ Zásadu nepřímé správy vyměnil za centralizovanou byrokracii a podporu výjimečného postavení Malajců nahradila premisa univerzálního občanství. Jakkoli byla určitá změna v koloniální politice nezbytná, *šoková terapie*, která podle ministerstva pro kolonie měla být způsobem provedení změny a někteří Malajci by možná řekli, že i její podstatou, nemohla v poválečném světě rozhodně uspět.

3.3.3. *Britské motivy a cíle*

Koloniální politika po druhé světové válce a obzvláště v Asii dostala nový rozměr. Jejím cílem se nyní mělo stát dopomoci dosud závislým či ochraňovaným zemím k samosprávě a nakonec třeba i k nezávislosti. Bezprostředním problémem po celém světě bylo znovuoživení ekonomiky. Druhým, a v případě Malajska naprosto kruciólním problémem bylo, vytvoření jednotného politického národa, vytvoření jednotné společnosti ze tří dosud naprosto autonomních komunit. Malajci měli v rámci Malajska smluvně zaručeno „výjimečné postavení.“ Číňané a Indové oproti nim existovali jen v postavení imigrantů, námezdních dělníků, kteří si k Malajsku dosud nevytvořili žádnou pevnou vazbu a od nichž to ani nikdo nevyžadoval.

Schéma Malajské unie tedy mělo 2 hlavní cíle: 1) integrovat čínskou a indickou komunitu do malajského politického národa a vytvořit mezi nimi jednotný smysl „malajanství.“⁵⁸ 2) Odstranit předválečnou nevyhovující správní strukturu a nahradit ji jednotnou, centralizovanou správou, která by napomohla ekonomické obnově ale i vytváření jednotné společnosti. Vedle toho stál i třetí, dlouhodobý cíl a to dovést Malajsko k nezávislosti. Jak podotýká James de V. Allen, obou cílů bylo možno dosáhnout a nakonec i bylo dosaženo i za použití odlišných prostředků.⁵⁹

⁵⁷ Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. s. 185.

⁵⁸ Čeština pro termín *Malayan* zatím postrádá odpovídající výraz, nicméně vzhledem k tomu, že slovo malajský či Malajec bylo pouze převzato, je myslím na místě převzít i termín malajanský. V některých chvílích se totiž jako nezbytné ukazuje rozlišit mezi malajským (týkající se pouze Malajců) a malajanským (týkající se všech tří komunit) případně ještě malajsijským (týkající se Malajsie či jejích komunit). Použití tohoto výrazu jsem se ovšem snažil omezit pouze na nezbytně nutné případy právě vzhledem k tomu, že ho čeština nezná.

⁵⁹ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 13.

Vedlejším motivem při navrhování unie mohla být i skutečnost, že „Malajsko mělo být nenahraditelné pro britskou ekonomiku v poválečných letech. Malajský kaučuk a cín měly být největšími položkami na vyplnění obrovské dolarové díry, která se rozevřela mezi Británií a jejím americkým spojencem po roce 1945... Tento fakt hrál bez pochyby svou roli, ačkoli možná jen podvědomě, při přípravě plánu pro Malajsko, který jakkoli měl urychlit pokrok k samosprávě, zároveň zahrnoval prosazení celkové koloniální kontroly.“⁶⁰

3.3.4 Popis plánu

Plánovaná Malajská unie⁶¹ měla vzniknout sjednocením všech chráněných malajských států, spolu s osadami Penang, Malacca a Provincií Wellesley. Suverenita měla přejít od jednotlivých vládců k Britskému panovníkovi, sultánům by potom zbyla pouze de facto reprezentativní funkce, neboť zatímco dosud předsedali jednotlivým státním radám, napříště neměli být ani jejich členy. V čele státních rad měl stanout britský resident-komisař a do jejich pravomoci měly spadat pouze ty záležitosti, které by jim byly určeny ústřední vládou v Kuala Lumpur. Sultáni měli stanout pouze v čele tzv. Malajské poradní rady (*Malay Advisory Council*), která se měla zabývat převážně záležitostmi dotýkajícími se muslimského náboženství. Jednotlivé malajské státy se měly v rámci unie prakticky rozpustit, neboť ta byla popisována jako jediný protektorát, nikoli protektoráty. Unie až nebezpečně připomínala korunní kolonii, ačkoli se tvářila být „pouhým“ protektorátem. V jejím čele totiž měl stanout guvernér (jako v ostatních korunních koloniích) zastupující královskou suverenitu, nikoli vysoký komisař jako doposud. Sultáni měli pozbýt i pravomoc ratifikace zákonů a to právě na úkor guvernéra. Novou pozicí byl úřad generálního guvernéra pro jihovýchodní Asii se sídlem v Singapuru, který měl koordinovat politiku Malajské unie, Singapuru a britských území v Severním Borneu. Příslovečnou poslední kapkou snad bylo ustanovení, podle něhož Malajec jmenovaný do Státní rady měl přísahat věrnost nikoli svému vlastnímu sultánovi, ale britskému králi. Jeden z největších kritiků unie, sir Richard Winstedt, uzavřel svůj popis unie slovy: „Těžko si lze představit větší ponížení.“⁶²

⁶⁰ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 8.

⁶¹ viz Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 875.;

Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 164-5.

⁶² Winstedt, R. *Malaya and its history*. 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. s. 142.

Základem pro vytvoření „malajanského“ národa měla být nová kritéria pro přidělování občanství v rámci unie. Občany se měly stát všechny osoby narozené na území unie nebo Singapuru nebo imigranti, kteří tamtéž žili po dobu 10 z předcházejících 15 let. Budoucí imigranti měli získat občanství už po pětiletém pobytu. Občanství předpokládalo naprostou rovnost práv; administrativa měla být nově otevřena pro všechna etnika.

3.3.4.1. Proč byl vynechán Singapur?

Do unie neměl být začleněn Singapur, který zůstával korunní kolonií. Za tímto rozhodnutím stály politické, strategické i ekonomické důvody. Kdyby byl do unie zahrnut drtivě čínský Singapur, etnický poměr v Malajsku by se vychýlil ve prospěch Číňanů, kteří by se stali většinovou komunitou. Při plánovaném liberálním přidělování občanství by se brzy stali i dominantní politickou silou. Eventuálního malajského odporu proti tomuto stavu se zalekl i Londýn. Strategický význam Singapuru spočíval v tom, že pozice Velké Británie v jihovýchodní Asii a potažmo celé východní Asii stála a padala na singapurské námořní a vojenské základně. Jelikož Velká Británie ještě nebyla ochotna ani připravena tuto oblast opustit, vláda Jeho veličenstva cítila, že britský vliv bude snazší uchovat, zvláště v souvislosti s předpokládanou vcelku brzkou nezávislostí Malajska, pokud bude Singapur spravován samostatně. Posledním hlediskem byly odlišné ekonomické zájmy Singapuru, přístavního města stojícího na obchodu.

3.4. Prosazení plánu

3.4.1. *MacMichaelova mise*

Colonial Office nemínil po válce v Malajsku ztrácet čas. Desátého října 1945 oznámila v Dolní sněmovně svůj záměr reformovat administrativní uspořádání v Malajsku a už den na to do Malajska dorazil sir Harold MacMichael, jehož úkolem bylo zajistit podpisy malajských vládců ke smlouvám přesunujícím suverenitu Britskému panovníkovi. Sir Harold neměl s Malajskem dosud žádnou zkušenost, což vzhledem k povaze jeho úkolu bylo možná považováno za výhodu. Vládcům, s nimiž jednal v uniformě, nebyla dovolena vzájemná konzultace. Nebylo jim ani dovoleno nikomu prozradit obsah smlouvy, již měli podepsat. Ba co víc, první konkrétní detaily plánu byly zveřejněny, až když byla MacMichaelova mise dokončena. Samotní sultáni se až v tento moment dozvěděli, jaké důsledky jejich podpis měl znamenat. Každému

vládci byl pouze předložen krátký dokument shrnující význam smlouvy. Jeden člen parlamentu se o MacMichaelovi vyjádřil, že „byl vyjednávačem transcendentálních kvalit nebo použil argumenty, které se obvykle při jednání s asijskými panovníky neužívají.“⁶³ V každém případě sir Harold svou misi úspěšně ukončil již 21. prosince, kdy se mu podařilo sehnat podpisy všech vládců.

Výše zmíněný citát uhodil na správnou strunu, neboť sehnat podpisy nebylo jediným MacMichaelovým úkolem. Měl zároveň „zkontrolovat, zda některý z vládců, jehož Britové uznali před rokem 1941 se za války s Japonci tak nezadal, že by měl být nadále považován za nevhodného pro trůn a také posoudit důvěryhodnost těch, kteří nastoupili na trůn po roce 1941 a ještě tak nebyli uznáni.“⁶⁴ V každém případě byl oprávněn doporučit „kompetentní a zodpovědnou malajskou osobu“ k podpisu smlouvy na místo vládce – to znamená vyměnit vládce, pokud to považoval za vhodné.⁶⁵ Nejednalo se tedy o žádné konzultace, nýbrž o politický nátlak a zastrašování. Jednotlivé schůzky netrvaly dlouho, sir Harold projevoval známky netrpělivosti při sebemenším zdržení, sultánům byl odepřen adekvátní čas na rozmyšlenou a nebylo jim umožněno konzultovat své státní rady.

V této fázi pouze dva vládcí vyjádřili oficiální protest. Sultán státu Perak při podpisu smlouvy MacMichaelovi předal memorandum shrnující výhrady. Případ sultána Kedahu je hodný zmínky. Podle pozdějšího britského poradce v Kedahu, který byl přítomen, sultán požádal, aby se jednání zúčastnili i členové jeho státní rady. Tento požadavek byl zamítnut. Jednání poté pokračovala v dosti vzrušené atmosféře a když sultán, po MacMichaelově vyzvání, smlouvu odmítl podepsat, MacMichael mu odpověděl: „Snad by Vaše Excelence dávala přednost návratu k Vaším přátelům v Siamu?“⁶⁶ Titulaturou „Excelence“ namísto „Výsosti“ sir Harold zcela explicitně sultánovi připomněl, že jeho nástupnictví dosud nebylo Británií potvrzeno. Zmínka o Siamu mluví sama za sebe. Jeho Excelenci tedy nezbylo nic jiného, než, pod protestem, podepsat a stát se „Výsostí.“ Poté nabídl siru Haroldovi čaj, ukázal mu svou sbírku orchidejí a vyprovodil jej ke dveřím. Následně si nechal zavolat vůz a na poště zaslal přímo státnímu tajemníkovi telegram, ve kterém prohlásil, že smlouvu podepsal pod nátlakem a je tedy neplatná.

⁶³ Winstedt, R. O. *A History of Malaya*. Singapore: Marican & Sons 1961. s. 256.

⁶⁴ Jednalo se o sultány Kedahu, Perlisu, Kelantanu a Trengganu

⁶⁵ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 18.

⁶⁶ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 32.

O něco později, když se proti plánu unie zvedla vlna nevole, i další sultáni v dopisech popsali, jak vyjednávání vypadalo a proč ke smlouvám připojili své podpisy. Někteří ze skutečné důvěry, již vůči Britům chovali, jako sultán Johoru: „Podepsal jsem dost ochotně, zaprvé proto, že jsem byl tak šťastný z osvobození Malajska od japonské okupace a zadruhé, protože jsem se cítil jistý tím, že nebudu požádán podepsat nic, co by nebylo v zájmu Malajců.“⁶⁷ Popis sultána Kedahu se shoduje s výše zmíněnou interpretací: „Dostal jsem slovní ultimátum s časovým limitem a v případě, že bych novou dohodu, kterou já nazývám Nástroj kapitulace, odmítl podepsat, sultánem by byl jmenován někdo jiný, kdo by podepsal. ... Bylo mi řečeno, že tato záležitost je osobní a důvěrná a že mi není dovoleno říci svému lidu, co se stalo.“⁶⁸ Sultán Peraku prý podepsal, „protože byl chycen v atmosféře spěchu.“⁶⁹

3.4.2. *Opozice*

Jakkoli *Colonial Office* tušil, že schéma Malajské unie jistý odpor vzbudí, prudkou a masivní reakcí Malajců, oné „před válkou politicky nejméně aktivní komunity v jihovýchodní Asii“,⁷⁰ byla naprosto zaskočena. Už 15. prosince MacMichaela v Kelantanu přivítala pokojná demonstrace, které se mělo zúčastnit až 10 000 Malajců.⁷¹ Třetího ledna, Onn bin Ja'afar, Okrskový úředník v Johore a pozdější *Mentri Besar* tedy premiér téhož státu, založil Malajskou poloostrovní unii, která měla v samotném Johoru rychle přilákat celých 110 000 členů.⁷² Další politická sdružení vznikala po celém Malajsku jako houby po dešti. Obzvláště poté, co britská vláda 22. ledna zveřejnila první Bílou knihu, která přinesla detaily plánované unie. Ta měla vstoupit v platnost 1. dubna 1946, čímž by nahradila dočasnou britskou vojenskou správu. Malajské veřejné mínění bylo pobouřeno hlavně dvěma aspekty. Jednak tím, že by jejich sultán, k němuž je vázala silná loajalita a který v malajské tradici zosobňoval celý stát, měl o své postavení přijít a pak tím, že by z nich nová kritéria občanství podle jejich názoru učinily menšinovou komunitu ve vlastní zemi. Jejich kultura a národní identita by se ztratily v záplavě přistěhovalců a Malajci by se z pozice etnika s

⁶⁷ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 168.

⁶⁸ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 169.

⁶⁹ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 170.

⁷⁰ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 870.

⁷¹ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 21.

⁷² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 167.

„výjimečným postavením“ stali pouze obyčejnými, snad i druhořadými občany. Protože už za ostatními etniky zaostávali ekonomicky a vzdělanostně, jejich politická výhoda byla tím jediným, co jim zbývalo.

Publikace Bílé knihy měla za následek i docela jinou událost.⁷³ Státy Johore a Trengganu měly psanou ústavu, která vládci výslovně zapovídala jakékoli převedení suverenity na jinou zemi. Pokud by tak sultán Trengganu přesto učinil, dle ústavy „nejen že by byl sesazen, ale zároveň by jeho čin byl nezákonný.“⁷⁴ Ústava Johoru nebyla takto přímočará, pro toto konkrétní rozhodnutí nicméně předpokládala nezbytný souhlas Státní rady. MacMichael všechny námitky odbyl nějakou právní klíčkou a pak také za války byly státní rady suspendovány, mnozí jejich členové zemřeli a rady tak dosud nebyly obnoveny. Incident se odehrál v Johoru. Sultán Ibrahim občas inklinoval k autokratickému vládnutí, kvůli čemuž mezi ním a některými členy aristokracie vznikaly konflikty. MacMichaelovu smlouvu podepsal bez mrknutí oka a neprodleně odjel do svého milovaného Londýna. Jakmile se na veřejnosti objevila Bílá kniha, johorská aristokracie ihned pochopila její důsledky. Bylo jim možné nějak předejít? Vlivná skupina šlechticů došla k závěru, že sultán musí resignovat, neboť neměl žádné právo podepsat takovou smlouvu a ta tedy ztěžší může být považována za závaznou. Poté bude nahrazen některým z jeho synů, který, pokud možno, bude více konsensuálního založení. Pro prosazení tohoto záměru založili *Kesatuan Melayu Johor*, skupinu, která ho chtěla dosáhnout za pomoci výhradně ústavních prostředků. Především chtěla získat podporu lidu. Lidé, kteří *Kesatuan* založili, měli anglické vzdělání a byli tak jistě ovlivněni myšlenkou konstituční monarchie. Jejich cílem bylo zabránit vzniku Malajské unie a zpochybnění sultánova podpisu se jim zdálo jako jediná možnost. Celý podnik nakonec do vyšel do ztracena poté, co jeho účastníci přišli o vliv, když byli propuštěni ze státní služby po zveřejnění letáků vyzývajících sultána k abdikaci. Učinili tak bez předchozího souhlasu britských orgánů, což měli jako státní zaměstnanci zakázáno. Svou zásluhu měl také Onn bin Ja'afar, kterému se povedlo zmírnit „revoluční“ nadšení. Onn se pravděpodobně zalekl toho, jaké důsledky by celá myšlenka zpochybnění sultánovy autority mohla mít, kdyby se rozšířila i mezi venkovský malajský lid. Revoluční vlna, který by se mohla vzednout, by mohla zaplavit celé Malajsko a nikdo nemohl předpokládat, k čemu by mohlo dojít.

⁷³ Viz Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 33-6.

⁷⁴ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 31.

První náznak protestů se ve Velké Británii objevil už v říjnu 1945, kdy se v *Timesech* objevil první z dopisů od „Staré malajské gardy“,⁷⁵ tedy bývalých příslušníků Malajské státní správy (*Malay Civil Service*), který kritizoval britské plány. Soudržnost této skupiny byla dosti problematická, jejich nejslavnějším společným dnem byl asi 16. duben 1946, kdy v *Timesech* vyšel další dopis, pod nějž se podepsalo 17 bývalých úředníků, mezi nimiž byli i tři bývalí guvernéri/vysocí komisaři, dva vrchní soudci, čtyři bývalí hlavní tajemníci a osm bývalých residentů či poradců. Méně slavným pak 26. únor, kdy „spíše žalostná delegace, včetně Swettenhama⁷⁶ (kterému bylo 95 let a zemřel o pár měsíců později) a Clementiho,⁷⁷ (jenž byl smrtelně nemocen cukrovkou a v důsledku nemoci slepý) která se dle svého vlastního svědectví nebyla schopna příliš shodnout, navštívila *Colonial Office*, jehož úředníci z této návštěvy ani nepořídili záznam toho, co bylo řečeno.“⁷⁸ Samotná, by asi tato „stará garda“ mnohého nedosáhla. Dokázala ale působit na veřejné mínění, zvláště poté, co ji sultánové začali zásobovat informacemi o tom, jakým způsobem probíhaly MacMichaelovy „konzultace.“ Těchto informací využili i další britští odpůrci plánu a to ti, kteří zasedali v parlamentu. Patřili mezi ně jak poslanci Dolní sněmovny tak lordi ze Horní sněmovny. Parlamentní kritici plánu vzešli z obou hlavních stran, v Dolní sněmovně boj proti unii vedl kapitán Gammans, který na jedné březnové schůzi „do naprostého ticha“⁷⁹ předčítal dopisy sultánů. Úroveň agitace narostla v únoru a pak především v březnu.

Vlna mobilizace malajského politického vědomí se mezitím přelila celým poloostrovem. Onn, povzbuzen svým úspěchem v Johoru, veřejně navrhl spojení všech malajských politických organizací do jediné Spojené malajské organizace. Prvního března se tedy sešlo 200 zástupců ze 41 malajských asociací, kteří založili Pan-Malajský Malajský kongres (*Pan-Malayan Malay Congress*), jehož první zasedání otevřel sultán státu Selangor v Kuala Lumpur.⁸⁰ Onn tak brzy mohl svému sultánovi do Londýna telegrafovat první dobré zprávy a tak jejich spolupráce spolu s nově vzniklou stranou, ostatními vládci, kteří mezitím začali houfně odvolávat své podpisy pod

⁷⁵ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 16.

⁷⁶ Sir Frank Swettenham byl generálním residentem Federovaných malajských států, jejichž ustavení byl iniciátorem, mezi roky 1896-1901 a guvernérem Úžinových osad 1901-1904

⁷⁷ Sir Cecil Clementi byl guvernérem Úžinových osad a vysokým komisařem malajských států od roku 1930 do roku 1934

⁷⁸ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 37.

⁷⁹ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 38.

⁸⁰ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 256.

MacMichaelovými smlouvami, „starou malajskou gardou“ a odpůrci unie v parlamentu nabrala formu určité volné koalice. Zatímco tedy v Británii byla unie s pomocí informací od sultánů pranýřována v denním tisku a ve sněmovnách, v Malajsku Onn se svými spolupracovníky pořádal masivní demonstrace, o kterých samozřejmě informoval tisk. Čtvrtého března přišel *Colonial Office* s druhou Bílou knihou, která ovšem ponechávala všechny podstatné rysy plánu beze změny. Momentálním cílem pro jednání v parlamentu bylo odložit zavedení unie, vytvořit královskou komisi nebo alespoň poslat do Malajska parlamentní misi, která by prozkoumala obvinění vznesená proti postupu sira Harolda. Ačkoli debata pro vládu příznivě rozhodně nevyšla, dosáhnout odložení plánu se nepodařilo. V polovině března se ale v tisku objevila informace, oficiálně potvrzená 27. března, že by do Malajska měla být vyslána dvoučlenná parlamentní mise, které se měl zúčastnit i hlavní sněmovní kritik, kapitán Gammans. Také sultáni přešli do útoku a namísto unie navrhli federaci, kterou před rokem 1941 tak zavile odmítali a změnu titulu hlavního představitele z guvernéra na vysokého komisaře. Zvažovali také napadení platnosti smluv přenášejících suverenitu u britských soudů, ale nakonec se rozhodli pro petici ke královi.

30. března britská vláda trochu ustoupila tlaku, když oznámila, že prozatím odloží zavedení nových pravidel pro občanství; samotná unie ovšem měla vzniknout, jak bylo plánováno. Proto se 31. března sešlo druhé výjimečné zasedání kongresu, které se usneslo na tom, že veškeré oslavy, ale i nově ustavené komise a rady související s unií budou ze strany malajské komunity bojkotovány. Vedle toho kongres vyhlásil týdenní malajský smutek. První dubnový týden tak nebylo možno potkat Malajce, který by nebyl oděný v bílou, smuteční barvu. Zbylé dvě komunity v tuto chvíli o politické dění neprojevovali pražádný zájem.

3.5. Kolaps Malajské unie

3.5.1. Malajský bojkot

Prvního dubna britskou vojenskou správu nahradila Malajská unie. Jejím prvním guvernérem byl inaugurován Edward Gent. Ceremoniálu, který Onn nazval „pohřebními obřady malajských práv a svobod“⁸¹ se nezúčastnil žádný z malajských vládců ani nikdo z Malajců vůbec. Sultáni původně plánovali, že na inauguraci přijdou. Přišlo by jim nemyslitelné a vrcholně neslušné, kdyby se takovéto události nezúčastnili.

⁸¹ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 41.

Onn celou záležitost viděl jinak. Před hotel, v němž byly Jejich Výsosti ubytované, svolal masivní malajskou demonstraci. Sám se s vládci sešel a přesvědčil je, aby vyšli na balkon a pozdravili lid, něco, co ještě nikdy předtím žádný malajský sultán neudělal. Toho dne se na balkoně objevili všichni a když se vrátili, podepsali dopis Gentovi, v němž ho ujistili, že svou neúčast na jeho inauguraci nemá chápat jako výraz neúcty. „V těchto několika hodinách se otřásl samotný základ malajských politických tradic a trend směřující ke konstituční monarchii se neodvolatelně rýsovat.“⁸²

Následujícího dne nabídl guvernér Gent vládcům jednání, ovšem pouze v rámci unie. Sultánové to odmítli a pohrozili, že se vypraví do Londýna, kde králi osobně přednesou svou stížnost. Tato představa, úspěšně mediálně přiživená, řádně poplašila londýnské úředníky i politiky. Důležité pro bezprostřední vývoj bylo, že hlavní architekt plánu, guvernér Gent se nyní ocitl přímo v centru protestů a brzy se začalo být jasné, že se *Colonial Office* ve svém setrvávání na původním plánu dostávalo do izolace. Gent do Malajska přijel s pověřením nabídnout sultánům jisté drobné ústupky. Ty ale jen odrážely londýnskou neschopnost pochopit podstatu situace. Jistě, zavedení nových pravidel pro občanství bylo odloženo, ale tím, co sultány trápilo nejvíce, byla ztráta jejich suverenity, což na oplátku představovalo asi něco nepochopitelného pro člověka, který s Malajskem neměl žádnou přímou zkušenost. Protože sultán v rozporu s evropským pojetím státnosti „byl tím státem, stát nemohl existovat bez něho a pro obvyklého Malajce zůstával i nejdůležitější politickou institucí, která existovala.“⁸³ Gent už v polovině dubna navrhoval Londýnu, aby byly Malajcům navrženy další ústupky.

3.5.2. Zhoršení bezpečnostní situace

Nicméně největším důvodem, který přispěl ke Gentově konverzi (a nebyl v tom sám), byla zhoršující se bezpečnostní situace. Komunální násilí pokračovalo a podle některých zpráv rostla i podpora indonésy orientovaného nacionalismu.⁸⁴ Ten zde existoval již od války a měl svého prominentního představitele v již zmíněném dr.

⁸² Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 42.

⁸³ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 69.

⁸⁴ Na malajském venkově se objevili i někteří kvazi-náboženští vůdcové, kteří prodávali různé talismany, o nichž prohlašovali, že svého nositele učiní nezranitelným proti Číňanům. Prominentní postavení mezi nimi měli Malajci původem z Indonésie, kteří také zakládali mládežnická hnutí se silně indonéskými sympatiemi. Na konci března Onn jedno takové hnutí hlásil vojenské správě s tím, že se obával jejich výrazného posílení, pokud budou Malajci přinuceni přijmout unii.

Burhanuddinovi, který už 30. listopadu 1945 založil v Ipohu Malajskou národní stranu (*Malay Nationalist Party*), jejíž program navzdory názvu obhajoval především myšlenku „Velké Indonésie.“⁸⁵ Vedle tohoto nebezpečí se nad Malajskem stále vznášel velký komunistický otazník. Přestože MPAJA byla oficiálně demobilizovaná, komunisté nepřestávali hrozit a všemožně se snažili o rozvrácení stabilního fungování státu a ekonomiky stávkovým hnutím a pronikáním do odborových organizací.⁸⁶ Hlavním úkolem koloniální správy podle guvernéra bylo zachování práva a pořádku, a pokud tomuto účelu bylo nutné obětovat unii, jeho vlastní výtvar, bylo to politováníhodné nicméně nevyhnutelné. Jednota malajské komunity pod Onnovým vedením stále sílila, stejně však na venkově sílily proindonéské tendence. Bylo jasné, že Britové od vládců ani Malajců žádnou podporu pro fungování unie neobdrží. Několik malajských policistů už na protest resignovalo a nebylo možno vyloučit ani možnost absolutní nespolupráce celé malajské komunity. Akty komunálního násilí zdaleka nevytizely, naopak se začaly objevovat i případy komunisty řízeného terorismu. Jak by potom bylo možno udržet pořádek a možná vůbec i Malajsko pod britskou správou i ve světle toho, co se zrovna dělo v blízkých Barmě i Indonésii? Tento argument po celé týdny přesvědčivě obhajoval především Onn bin Ja'afar a „může být jen jedno přesvědčivé vysvětlení toho, proč identický argument – že zbývalo málo času, ale když Britové ustoupí okamžitě, všechno bude dobré – byl obsažen v tolika zprávách tolika různých britských úředníků a tím je to, že to byl Onnův argument a že jim ho všem dokázal prodat.“⁸⁷ Gentova konverze bylo dokonána na setkání s vládcí v Kuala Lumpur mezi druhým a čtvrtým květnem, na němž jasně prohlásil, že je pro téměř úplné přijetí jejich federačních návrhů. Zbývalo ještě přesvědčit Londýn.

3.5.3. Jednání v Kuala Kangsar

Jedenáctého května pokročilo formování malajské stranické scény, když se dosavadní Pan-Malajanský Malajský kongres transformoval na Spojenou malajskou národní organizaci (*Pertubuhan Kabangsaan Melayu Bersatu, United Malay Nationala Organization – UMNO*). Předsedou UMNO nemohl být zvolen nikdo jiný než Onn bin Ja'afar. 19. května do Malajska dorazili dva členové parlamentu, pan Gammans za konzervativce a pan Rees-Williams za labouristy, aby ověřili postoje vládců i lidu. V

⁸⁵ Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. s. 98.

⁸⁶ Viz další kapitola.

⁸⁷ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 63.

každém městě, kterým tato parlamentní delegace projížděla, byli uvítáni protestními shromážděními. O tři dny později byl v Singapuru inaugurován i nový generální guvernér pro jihovýchodní Asii pan Malcolm MacDonald.⁸⁸ Slavnost se znovu musela obejít bez malajské účasti. Během následné tiskové konference ovšem MacDonald prohlásil, že Londýn návrhy vládců zvažuje. Mezi 28. a 30. květnem se v Kuala Kangsar konalo jednání mezi parlamentními vyslanci a vládci, jehož se kromě generálního guvernéra zúčastnil i Onn. Byla především MacDonalдова zásluha, že se UMNO vrátila zpět do hry, ze které na chvíli poněkud vypadla. Už před tímto setkáním, ačkoli byl v Malajsku teprve několik dní, došel MacDonald závěru, o němž informoval Londýn, že Malajská unie musí být nahrazena federací.⁸⁹ K tomuto názoru dospěl především z obavy, aby se malajská politika „nedostala do extrémních a protibritských kanálů nebo nesklouzla do indonéských protievropských proudů.“⁹⁰ Za těchto okolností tedy jednání nemohla skončit jinak než příznivě pro Malajce a Gammans a Rees-Williams se vrátili do Londýna s návrhy od vládců a UMNO, „o nichž byli přesvědčeni že, pokud budou přijaty, povedou k obnovení statusu quo ante mezi Malajskem a Británií.“⁹¹ *Colonial Office* nyní tedy nezbylo nic jiného, než říci unii „poslední sbohem“ a souhlasit s jednáním o jejím nahrazení. Rozhovory tedy začaly a už na jejich začátku bylo dosaženo široké shody o tom, že unii by měla nahradit federace devíti států a dvou osad v čele s vysokým komisařem. 25. července byl oznámen vznik pracovního výboru složeného ze šesti Malajců a pěti britských úředníků pod předsednictvím generálního guvernéra, který měl posoudit detaily nového uspořádání, jehož obsahem měla být i revize kritérií pro občanství.⁹²

3.5.4. Indiference ostatních komunit

Jedním z důvodů proč plán Malajské unie neuspěl byla i naprostá absence jakékoli reakce ze strany Indů i Číňanů. Předpoklad *Colonial Office*, že tyto komunity a hlavně Číňané přivítají příležitost stát se občany nového státu, se ukázal jako naprosto mylný, neboť Číňané byli více zaměstnání svými vlastními starostmi a soupeřením mezi

⁸⁸ Malcolm MacDonald byl synem premiéra Ramsaye MacDonalda a působil i jako Státní tajemník pro kolonie. Byl tedy zkušeným politikem a jeho slovo mělo v Londýně svou váhu i proto, že byl přítelem několika členů kabinetu. Jeho prvořadým úkolem v tuto chvíli bylo posoudit, zda je situace opravdu tak vážná, jako tvrdil Gent a zda skutečně není možné unii zachovat. viz Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 55.

⁸⁹ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 55.

⁹⁰ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 157.

⁹¹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 169.

⁹² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 165.

MCP a Kuomintangem v Malajsku a vlastní Číně vůbec. Když v roce 1954 probíhali voličské registrace a uvolněná kritéria pro přidělení občanství a tedy i volebního práva opravňovala na 40 procent Číňanů vyzvednout si svůj voličský průkaz, učinilo tak pouze 150 000 z nich oproti více než milionu Malajců.⁹³ Také první poválečné roky jasně ukázaly, že není možno chápat Číňany na základě válečné zkušenosti za největší britské spojence – proti Japoncům nejostřeji vystupovali nikoli z lásky k Jeho Veličenstvu, ale spíše proto, že jim ani nic jiného nezbylo. Svou vinu na tom, že Číňané nevystoupili na obranu unie, má i britská správa, neboť nikdy předtím Číňany k žádné politické aktivitě nepovzbuzovala, spíše je od ní zrazovala.⁹⁴ V důsledku toho čínská komunita do politického boje o unii vůbec nezasáhla. Ozvala se až v okamžiku, kdy se naplno rozjela jednání mezi britskou správou a Malajci o tom, jak bude vypadat federace. Samotné federální uspořádání bylo Číňanům lhostejné, bylo ale jasné, že dojde i ke změně občanských kritérií, což už byla jiná otázka. Prvním náznakem protestu se stalo několik telegramů, které různým významným osobám osmého července zaslal vážený čínský notábl Tan Čeng Lock,⁹⁵ jenž se měl zakrátko stát hlavním reprezentantem nekomunisticky smýšlejících Číňanů v Malajsku. Poté se opět čínské etnikum na chvíli odmlčelo, nicméně 22. prosince došlo k založení Všemalajské rady jednotné akce (*All-Malaya Council of Joint Action*; AMCJA),⁹⁶ což byla organizace zastřešující odpor proti federaci. Jednalo se o spíše „nepřirozenou alianci“,⁹⁷ kterou zanedlouho ovládli komunisté. Ti totiž cítili příležitost využít čínské nespokojenosti se změnami kritérií pro občanství pro posílení své pozice. Největší demonstrací proti federaci byl tzv. *hartal* z 20. října 1947. – generální stávkou, která na jeden den ochromila ekonomický život v zemi. Úspěch této akce ovšem zapříčinil i brzký rozpad AMCJA, neboť čínská obchodnická komunita neměla zájem na likvidaci hospodářství a svou podporu proto stáhla. Na přípravu nového ústavního uspořádání tyto aktivity ovšem velký vliv neměly. Tato příprava totiž nyní probíhala víceméně

⁹³ Winstedt, R. *Malaya and its history*. 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. s. 147.

⁹⁴ Tarling, Nicholas. *A Concise History of Southeast Asia*. New York : Praeger 1966. s. 288.

⁹⁵ Tan Čeng Lock, později Sir, pocházel z úspěšné obchodní rodiny z Malaky. Už před válkou se stal významným představitelem úžinových Číňanů a po válce se stal prvním předsedou MCA.

⁹⁶ pro další informace k AMCJA viz Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 89-90. nebo Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 22-30.

⁹⁷ Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 403.

V rámci AMCJA se sdružily nekomunální a následně i nepřilíš vlivná Malajská demokratická unie, Britská asociace úžinových Číňanů, Malajský indický kongres a Malajská komunistická strana.

pouze po britsko-malajské ose a nikdo příliš nevěnoval pozornost Tan Čeng Lockovým požadavkům, aby byly vzaty v potaz i názory nemalajských komunit. Faktem je, že čínská komunita jednoduše zaspala a když se probudila, bylo už pozdě. V této fázi se jí nepodařilo vytvořit žádnou důvěryhodnou a nekomunistickou politickou organizaci a tak se veškerý politický prostor podařilo obsadit UMNO.

3.6. Malajská federace

Britsko-malajský přípravný výbor po čtyřměsíční práci přišel 24. prosince se svými doporučeními a také s návrhem nové dohody, kterou by unie byla nahrazena federací. Teprve v tomto momentě byl vytvořen poradní výbor, v němž zasedli zástupci jiných komunit spolu s reprezentanty průmyslových a obchodních zájmů, jejichž některé připomínky byly následně zapracovány. Červenec 1947 přinesl zveřejnění Bílé knihy, na jejímž základě prvního února 1948 Malajskou unii nahradila Malajská federace. Malajská komunita tak konečně mohla přerušit bojkot britské správy.

Dle slov historika K. G. Tregonninga, nová federace byla „federací pouze jménem.“⁹⁸ Změny v ústavním uspořádání,⁹⁹ ačkoli především symbolického rázu, byly kardinálního významu pro Malajce. Suverenita byla navracena zpět malajským vládcům, ačkoli ti, měli při své vládě následovat britských rad s výjimkou záležitostí malajského náboženství a zvyků jako doposud. Singapur zůstal spravován samostatně. Všech devět států, spolu s Penangem a Malakou vytvořilo federaci, v jejímž čele stál vysoký komisař spolu s Výkonnou a Legislativní radou (*Executive and Legislative Councils*). Ve Výkonné radě¹⁰⁰ mělo vedle obvyklých úředních členů zasednout i několik osob, zastupujících různá etnika. Legislativní rada¹⁰¹ se skládala z 15 úředníků a 61 neúředních členů z nichž mělo být 31 Malajců a zbylý počet byl vyhrazen pro Evropany, Číňany, Indý a Euroasijce i pro reprezentanty průmyslových, obchodních či odborových zájmů. Tito neúřední členové měli být jmenováni vysokým komisařem s tím, že až situace dovolí, jmenování bude nahrazeno volbou. Dohoda o Malajské federaci (*Federation of Malaya Agreement*), která novou správní podobu

⁹⁸ Tregonning, K. G. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. s. 289.

⁹⁹ Viz Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 876-7.; Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 170-72.; Winstedt, Richard O. *A History of Malaya*. Singapore: Marican & Sons 1961. s. 257.

¹⁰⁰ Výkonné radě předsedal vysoký komisař, měla tři členy ex officio, ne méně než 4 další úřední členy a od pěti do sedmi dalších neúředních členů z nichž 2 nebo 3 museli být Malajci

¹⁰¹ 15 úředníků tvořili vysoký komisař jako předseda Legislativní rady, tři členové ex-officio a 11 dalších úředníků; mezi neúředními členy vedle ostatních jmenovaných zasedli i předsedové jednotlivých státních rad

formalizovala, slibovala také „brzké zavedení voleb“¹⁰² se samosprávou jako cílem. Federální vládě byly dány rozsáhlé pravomoci. Ústava nebo imigrační zákony nicméně nemohly být pozměněny bez souhlasu sultánů. S příchodem federace se také všechny malajské státy staly konstitučními monarchiemi. Mnohé z nich dostaly svou první psanou ústavu vůbec. Hlavou výkonné moci v každém státě se stal *Mentri Besar* (*Chief Minister*) jmenovaný vládcem. Ke každému státu byl přidělen britský poradce (funkce britského residenta tak zanikla). Britská povinnost ochraňovat malajské výjimečné postavení stejně jako legitimní požadavky ostatních komunit byla obnovena.

Kritéria pro udělení občanství¹⁰³ byla zpřísněna, ačkoli ne tolik, jak by si asi Malajci přáli. Důležitým malajským argumentem bylo to, že Číňané se podle čínských zákonů nemohli nikdy vzdát své národnosti. Nakonec alespoň v omezené míře převážil britský názor, že jednotný Malajanský národ nikdy nevznikne, pokud ostatním komunitám nebude umožněno stát se občany. Mělo tedy vzniknout federální občanství, které by stálo nad občanstvím jednotlivých států. Vedle Malajců se občany měli automaticky stát jenom ti poddaní Jeho Veličenstva, kteří se na území federace narodili v druhé generaci. Občanství mohli získat i ti, kteří se narodili na federální půdě a žili tam alespoň osm z předchozích 12 let a také imigranti, kteří ho obdrželi po prokázání, že na území federace nepřetržitě žili po 15 let z předchozích 25 a po složení testu z malajštiny. Tato ustanovení měla zajistit, aby Číňané nemohli ovládnout malajanský politický prostor ještě po mnoho let.

3.7. Hodnocení unie

Na závěr této kapitoly se sluší zodpovědět dvě otázky: Co zlomilo Malajské unii a co po ní zůstalo. Unie selhala především z toho důvodu, že předpoklady, s nimiž ji londýnští plánovači za války vytvořili, byly chybné. Číňané sice za války neaktivněji bojovali proti Japoncům, zájem o politické dění v Malajsku přesto nezískali a tak ani unii následně nepodpořili. Britsko-malajská spolupráce, na níž Britové založili svou předválečnou správu, ani bezprostředně po válce neměla žádnou alternativu. Britům tedy nezbylo, než opět dosáhnout dohody s Malajci. „Federace...obnovila anglo-malajský konsensus, který byl nyní postaven na širším základě a který vydržel až do nezávislosti.“¹⁰⁴

¹⁰² Miller, H. *The story of Malaya*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 171.

¹⁰³ Viz Winstedt, R. *Malaya and its history*. 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. s. 147.

¹⁰⁴ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 235.

Jak jsme viděli, tím, co nakonec přesvědčilo Londýn, byly bezpečnostní a strategické aspekty toho, co by se mohlo stát, pokud by Britové o malajskou spolupráci přišli. Tím, kdo o tom Brity přesvědčil byl Onn bin Ja'afar a proto by podle Jamese de V. Allena největší zásluha na zastavení unie měla být připsána především jemu, neboť se mu po tři měsíce, po které boj proti unii trval, podařilo udržet soudržnou nejen jeho stranu, ale i celou protiunijní frontu. Vedle toho se mu také podařilo „vést nezměrnou kampaň k přesvědčení Britů, že pokud protlačí unii, nebudou schopni udržet Malajsko. Není špatný kousek vyhrožovat koloniální síle a přitom si udržet důvěru jejich vysoce postavených úředníků a přesto se to Onnovi podařilo.“¹⁰⁵

Nakonec je nutno připomenout, že obou cílů, které si kladla unie, bylo dosaženo později i pomocí federace. Malajská unie měla ale i jiný, vedlejší efekt. „Tím, že podnítila malajský nacionalismus, Malajská unie učinila snad nechtěně první krok směrem k nezávislosti. To byla veliká změna, protože před válkou bylo malajské národní cítění z většího inspirováno Indonésií a bylo podporováno islámskou reakcí proti Západu.“¹⁰⁶ Velké Británii se tak kontroverzním návrhem unie podařilo, ačkoli to ztěžilo jejím záměrem, probudit dosud dřímajícího tygra malajského nacionalismu a tak už za několik měsíců vzniklo autonomní malajské hnutí s celonárodní podporou tam, kde se dosud zelenala pomyslná louka. Toto malajské hnutí se později (hlavně za *Emergency*) ukázalo být jako neocenitelné pro vzdorování komunismu a jako základní kámen nového malajského národa.

4. Malayan Emergency

4.1. Poválečná komunistická strategie

Jak už bylo řečeno, MCP¹⁰⁷ se po válce rozhodla nepokoušet se o násilné převzetí moci, ačkoli její postavení k tomu na první pohled vybízelo. Toto rozhodnutí mělo tři hlavní důvody.¹⁰⁸ Komunistické guerilly stačily za války na zastrásování civilistů a občasné přepady osamělých Japonců, ale na to, aby se dokázaly účinně postavit navracejícím se Britům, byly příliš málo početné, špatně vyzbrojené a

¹⁰⁵ Allen, J. de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. s. 63.

¹⁰⁶ Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. s. 188.

¹⁰⁷ Prvního února 1947 měla MCP 11 000 čínských, 760 indických a asi 40 malajských členů. Nejsilnější byla v Johore, Peraku a Selangoru. Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 144.

¹⁰⁸ Viz Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 257.

nepřipravené. V Malajsku se také stále nacházelo na 100 000 japonských vojáků, kteří podléhali velení admirála Mountbattena a jistě by proti komunistům neváhali zasáhnout. Konečně ani mezinárodní komunistické hnutí, jinak řečeno Moskva, v tento okamžik nepodporovalo jednotlivé komunistické strany k násilnému vystoupení. Stejně tak generální tajemník strany, již vzpomínaný Lai Tek, prosazoval opatrný postup ovládnutí politického prostoru legální cestou.

Ústřední výbor MCP tuto umírněnou politiku schválil v lednu 1946. Cílem nového programu bylo vytvoření nezávislé, demokratické Malajské republiky. MCP se proto měla stát masovou stranou se širokou podporou. Počítala s tím, že bude zavedeno všeobecné volební právo (tímto směrem také vykročila Malajská unie), na jehož základě se strana bude legitimizovat jako hlavní politická síla v zemi. K získání příznivců chtěla využít všeobecné poválečné krize a samozřejmě nespokojenosti nižších vrstev společnosti. Stranickým cílem bylo ovládnutí odborů a následná masivní organizace stávek. Stávka pro MCP představovala „nástroj pro konsolidaci a rozšíření organizace,“¹⁰⁹ neboť jejím záměrem nebylo, jak měli věřit stávkující dělníci, zlepšení situace *proletariátu*, nýbrž ekonomický rozvrat, který by komunistům pomohl přilákat další příznivce.

Vedle toho měli komunisté v úmyslu za pomoci vytvoření *lidové fronty* ovládnout politický prostor. Příležitost se jim naskytla v průběhu jednání o revokaci Malajské unie v podobě AMCJA.¹¹⁰ Zpočátku se snad mohlo zdát, že by se vytvoření určité jednotné protibritské fronty mohlo podařit. Brzy se ovšem zřetelně ukázalo, že rasové rozdíly a diametrálně odlišné zájmy zúčastněných subjektů její fungování neumožňují. Místo lidové fronty tak vznikla výrazně konservativní a protirevolučně naladěná UMNO, jež se postavila do cesty dosavadní komunistické strategii.

4.2. Vzestup a pád odborů

Nástup labouristické vlády v Londýně stvrdil příchod nové koncepce koloniální správy. „Britské znovuobsazení Malajska bylo vnímáno jako široký demokratický experiment.“¹¹¹ Práva projevu a sdružování byla uvolněna nebývalým způsobem. Malajská komunistická strana, formálně uznaná už během japonské invaze, mohla

¹⁰⁹ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 137.

¹¹⁰ Viz kapitola 3.5.4.

¹¹¹ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 58.

nadále působit, přestože její poválečné postavení nebylo jednoznačné. Ačkoli si někteří úředníci komunistickou hrozbu uvědomovali, britské vojenské správě ani nic jiného nezbyvalo, protože bezprostředně po válce byla naopak nucena na pomoc MCP spoléhat. Komunistické guerilly se sice podařilo, alespoň oficiálně, odzbrojit, takže okamžité nebezpečí převratu pominulo, ale poválečný chaos hrál komunistům do karet. Situace nedostatku téměř veškerých komodit, nutnosti nakupovat na černém trhu a vysokých cen se zlepšovala jen zvolna. Trh práce se nacházel ve stavu anarchie. Znovuoživení průmyslu i obchodu byla vážně zpomalena nedostatkem kvalifikované pracovní síly. Odpovědí koloniální správy se stal první náznak služeb sociálního státu. Do konce roku 1945 bylo v Singapuru 43 238 potřebným vyplaceno celkem 897 992 malajských dolarů.¹¹² Jídlo za dotované ceny bylo distribuováno ve veřejných restauracích po celé zemi. Další novinkou bylo i zrušení dosud přísných restrikcí na vytváření odborových hnutí. Nově vzniklé odbory ovládli komunisté, kteří tvořili tehdy jedinou organizovanou skupinu v zemi.

Už v říjnu 1945 byl v Singapuru ustaven Všeobecný odborový svaz (*General Labour Unions*, GLU), následoval postupný vznik poboček v malajských státech. Dne 15. února 1946 byly tyto pobočky sloučeny do Pan-malajanského všeobecného odborového svazu (*Pan-Malayan General Labour Unions*, PMGLU). Britské správě se dařilo zlepšovat ekonomickou situaci jen postupně a zemi proto zaplavila vlna stávek a nepokojů organizovaných GLU, která vyvrcholila generální stávkou z 29. a 30. ledna 1946, jež se ze Singapuru rozšířila do Johore, Negri Sembilanu a Selangoru a zúčastnilo se jí více než 150 000 dělníků.¹¹³ „Stávkové hnutí bylo intensivní. V roce od dubna 1946 bylo v Malajsku v jejich důsledku ztraceno 713 000 a v Singapuru 1 173 000 pracovních dnů, v roce od dubna 1947 512 000 v Malajsku a 205 000 v Singapuru.“¹¹⁴ Největší počet členů odborů tvořili Číňané. Snaha začlenit do GLU také Indý a Malajce se setkala jen s omezeným úspěchem. Indičtí dělníci z kaučukových statků nejprve zformovali své vlastní odborové hnutí a do GLU se zapojili až později. Malajci GLU ovládanému Číňany také příliš nedůvěřovali, kromě toho jejich způsob života – tedy

¹¹² Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 63.

¹¹³ Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 469.

¹¹⁴ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 133.

obhospodařování půdy pro vlastní potřebu či pěstování kaučuku v malém rozsahu – je činil ekonomicky samostatnějšími.

„MCP Generálnímu odborovému svazu dominovala. Nebyla však jeho synonymem.“¹¹⁵ Komunistický stisk nad odborovým hnutím trochu oslabil poté, co se GLU, respektive právě vzniklá PMGLU, pokusila 15. února 1946 paralyzovat ekonomický život v Malajsku u příležitosti čtvrtého výročí britské kapitulace. To už bylo i na „liberálnější“ britskou (stále ještě vojenskou) správu příliš a efektivně proti této akci zakročila. Vedení PMGLU bylo načas paralyzováno a úřady mezi jinými zadržely i odborářského předsedu Lu Čenga. Britská administrativa se také rozhodla obnovit platnost předválečného nařízení upravujícího fungování odborových svazů, které zakazovalo vznik a fungování všeobecných odborů, kvůli nemožnosti je kontrolovat. Z tohoto důvodu muselo být odborové hnutí v březnu 1947 reorganizováno na základě odvětví a přejmenováno na Pan-malajanskou federaci odborových hnutí (*Pan-Malayan Federation of Trade Unions*, PMFTA). Ta, ačkoli pod tlakem státních orgánů, měla pod svou kontrolou až 80-90 procent všech odborových skupin v zemi.¹¹⁶

Britové brzy pochopili, že jejich liberalizační experiment je minimálně předčasný a nevede ke kýženému cíli – tedy vytvoření autonomní, ale prosystémové (tedy probritské) občanské společnosti, ale naopak spíše napomáhá komunistické subverzi. Svoboda projevu a sdružování byla opět omezena a „Malajské jaro,“ jak toto období nazval historik Harper,¹¹⁷ se chýlilo ke konci. Zlepšující se ekonomická situace a také klesající popularita komunistů, jejichž cílem nebylo zlepšit postavení dělníků, ale naopak situaci co nejvíc zhoršovat a získávat tak další přívržence, zapříčinila oslabení vlivu odborů. To se projevilo i při další generální stávce 25. srpna, k níž se v Kedahu přidalo jen 50 procent pracovní síly.¹¹⁸ Na konci roku 1947 britská správa znovu a tentokrát definitivně zakročila proti odborovému hnutí. Jeho činovníky se napříště mohly stát pouze osoby, které měly alespoň tříletou pracovní zkušenost s oborem, který měly odbory zastupovat. Byla zavedena povinná registrace členů a jakákoli federace odborů reprezentující nepříbuzné obory byla zakázána. Stávky byly prohlášeny za

¹¹⁵ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 132.

¹¹⁶ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 258.

¹¹⁷ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 56.

¹¹⁸ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 139.

nelegální, pokud nebyly dopředu oznámeny. V důsledku těchto opatření ztratily odbory poslední zbytky své relevance.

4.3. Změna strategie MCP

V prvních měsících roku 1947 začínalo být malajským komunistům jasné, že se Lai Tekova umírněná strategie dostává do úzkých. Vyhlídky na univerzální volební právo, kterého by mohla MCP využít, se spolu s unií ztrácely v nenávratnu. Komunistům se také nepodařilo využít nespokojenosti s připravovanou federací a na tomto základě vybudovat jednotnou protibritskou frontu. Místo toho vznikla silná konservativní UMNO. Snaha o využití odborů také ztroskotala. Uvnitř ústředního výboru sílila kritika politiky generálního tajemníka a jeho pozice mezi soudruhy proto slábla. V březnu 1947 ji už považoval za neudržitelnou a zmizel i se stranickými fondy.¹¹⁹ Strana jeho zmizení tajila téměř rok. Lai Tekův odchod zanechal její vedení na dlouhé měsíce ve stavu hořkého obviňování se. V konečném důsledku nicméně znamenal posílení radikálního křídla. Generálním tajemníkem se stal Lai Tekův zástupce z doby války Čin Peng.¹²⁰ Oslabení strany a absence jakéhokoli úspěchu trápila hlavně řadové členy, kteří byli nespokojeni s dosavadní neúčinnou a bezzubou politikou. Strana tak započala s přípravami na ozbrojené vystoupení, neboť ji už ani žádná jiná možnost jak uchopit moc nezbývala. Všechny ostatní prostředky selhaly. V dubnu začalo shromažďování seznamů bývalých členů MPAJA, které skončilo v polovině června. Některé menší pohyblivé speciální jednotky už začaly s teroristickými operacemi, ale mobilizace se pomalu rozběhla až v polovině července. Měla probíhat postupně a neměla být ukončena dříve než v srpnu nebo září. Proto MCP britská reakce a následné vyhlášení výjimečného stavu dosti překvapilo.¹²¹

Ačkoli vnitřní důvody hrály rozhodující roli, změna strategie malajských komunistů souvisela také s vývojem mezinárodního komunistického hnutí. S tím jak se v Evropě *Železná opona* stabilizovala, Moskva chtěla odvést ekonomické i vojenské prostředky evropských koloniálních zemí do jejich kolonií a tím je oslabit. Za tímto

¹¹⁹ Lai Tek měl vůbec zajímavou kariéru. Ačkoli byl šéfem většinově čínské strany, pocházel původně z Vietnamu. Nedlouho po jeho deserci vyšlo najevo, že po celý život působil zároveň jako dvojitý agent; nejprve sloužil Francouzům ve Vietnamu, poté Britům, za války Japoncům (jejich likvidace ústředního výboru MCP byla jeho zásluha) a po válce opět Britům. viz Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 305.

¹²⁰ Čin Pengovi bylo v té době 26 let, do strany vstoupil v 18. letech a z rukou admirála Mountbattena v roce 1945 obdržel Řád britského impéria

¹²¹ Viz Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 143-146.

účelem zamýšlela podpořit nebo alespoň podnítit jednotlivé komunistické strany k ozbrojené aktivitě. S tímto záměrem se v Kalkatě v únoru 1948 uskutečnilo setkání Světové federace demokratické mládeže,¹²² (*World Federation of Democratic Youth*) kterého se zúčastnili komunisté z celé jihovýchodní Asie, kteří byli instruováni k ozbrojenému šíření komunistické revoluce ve svých zemích. Příkladem jim měl být úspěšný postup Komunistické strany Číny. Brzy následovala ozbrojená povstání v Indočíně, Barmě a na Filipínách.

4.3.1. Nová strategie

Rozhodnutí Malajské komunistické strany spustit revoluční teror padlo na tajném setkání stranického politbyra v druhé polovině května někde v džungli Pahangu.¹²³ Zde byla také vypracována revoluční strategie. Komunisté a jejich příznivci měli být rozděleni do dvou skupin. První z nich, menší a ke skutečnému boji určená skupina měla operovat z tajných základen v džungli po celé zemi. Některé z těchto základen přežily ještě z doby války, jiné byly vybudovány po jejím skončení. Její jádro personálně i takticky navazovalo na válečnou MPAJA, z níž se nyní měla stát Protibritská armáda malajského lidu (*Malayan Peoples' Anti-British Army*), v únoru 1949 přejmenovaná na Osvobozeneckou armádu malajských národů (*Malayan Races' Liberation Army*, MRLA). Počet jejích členů se pohyboval okolo pěti tisíc, podle některých autorů se v době, kdy povstání vrcholilo, vyšplhal až na osm tisíc.¹²⁴ Zbraně byly uchovány v nespočetných úkrytech ještě z doby války. Komunističtí bojovníci měli dostávat třicet dolarů měsíčně z peněz, které „dobrovolně poskytnou“ obyvatelé dostatečně zastrašení teroristickými metodami povstalců. Povstalečtí bojovníci¹²⁵ byli rozděleni do osmi regimentů různé síly strategicky rozmístěných po celém poloostrově. Ty mohly, pokud to bylo nezbytné, postupovat samostatně, jinak se řídily politickými direktivami ústředí, které k nim dopravoval důmyslný kurýrní systém. Tato protibritská armáda měla rozpoutat maoistickou venkovskou revoluci, jejímž cílem bylo soustředit se na ovládnutí venkova, dokud se města nestanou izolovanými ostrůvky v revolučním

¹²² Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. s. 192.

¹²³ popis setkání a nové strategie viz Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 31-39.

¹²⁴ Soon, Lau Teik. *Malaysia. History and Politics*. V: *South-East Asia: An introduction. Essays on the geography, history and economy of the region*. London: Europa publications Ltd. 1973. s. 71.

¹²⁵ V průběhu této kapitoly pro jejich označení budou používat slova povstalci, teroristé či jednoduše komunisté, neboť všechny tři je vystihují. Britská správa a literatura je označuje jako komunistické teroristy (*Communist terrorist*).

moři a nebudou také „zaplavena.“ Celou zemi měla zachvátit vlna revolučního a nepřítel cíleného teroru, která měla ochromit ekonomiku, zastrašit obyvatele a donutit Brity k ústupu. Bandité, jak byli povstalci zprvu označováni Brity, dokud se nepřišlo na to, že stejné slovo pro stejného protivníka používali i Japonci za války, měli vždy udeřit rychle a opět se vypařit. Moment překvapení měl být a skutečně byl na jejich straně, což ale nelze považovat za příliš „excelentní“ výkon, uvážíme-li, že čtyři pětiny Malajska pokrývala hustá džungle. Nemožnost připravit se k obraně předtím, než povstalci bezprostředně zaútočili, značně frustrovala malajské policisty, britské vojáky a pracovníky na kaučukových plantážích často izolovaných uprostřed džungle a mohutně přispívala k účinku, jaký tyto teroristické metody na obyvatelstvo měly. V prvních letech povstání ani nebyla žádná efektivní ochrana celého území možná, neboť vládní síly byly v kontrastu s cíli, na něž mohli povstalci útočit, početně omezené. Džungle navíc znemožňovala úspěšné pronásledování teroristů.

Druhá komunistická skupina měla být naprosto odlišná. Měla být početná, rozprostřená po celé zemi mezi ostatním obyvatelstvem, neboť se měla skládat z komunistických sympatizantů či lidí, kteří byli ke spolupráci donuceni terorem a zastrašováním a měla logisticky zajišťovat fungování bojové složky poskytováním nezbytných informací, peněz, zásob a hlavně potravin a také nových rekrutů. Říkalo se jí *Min Yuen*, masové hnutí (*Masses Movement*). *Min Yuen* měl podle plánů růst spolu s tím, jak mělo povstání získávat příznivce hlavně mezi čínskými obyvateli. Tímto způsobem komunisté hodlali proniknout do všech sfér života. Určit počet osob, které komunistické kampani nějakým způsobem napomáhali, je velice obtížné. První odhady malajské tajné služby v roce 1948 hovořily o číslu až čtvrt milionu osob.¹²⁶ To je jistě impozantní množství, ale pokud do něj budeme ochotni zahrnout i ty, kteří byli pouze donuceni předávat komunistům jídlo či platit výpalné, je možné s ním v zásadě souhlasit jako s odhadem velikosti zdroje potenciální komunistické podpory. Nejnovější údaje o počtu aktivních komunistů, kteří tvořili jádro *Min Yuen* uvádějí číslo 4 700.¹²⁷ Faktem zůstává, že dnes, stejně jako tehdy, lze jen velmi obtížně rozlišit mezi těmi, kdo povstání podporovali dobrovolně, těmi, kdo k tomu byli donuceni či těmi, kteří chtěli mít pouze klid, jenž si mohli zajistit jen tak, že zaplatili požadovaný příspěvek a o nic

¹²⁶ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 47.

¹²⁷ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 145.

víc se nestarali. Tyto příspěvky mělo v Peraku platit snad až 80 procent obchodníků a dělníků. Jenom v říjnu a listopadu 1949 MCP vybrala půl milionu malajských dolarů.¹²⁸

Politická kontrola nad oběma skupinami hnutí byla zajištěna pomocí důsledně hierarchizované rozhodovací struktury vycházející od stranického ústředního výboru až k buňkám, jež byly v každé povstalecké jednotce. Civilní část podléhala přímo stranickým státním a okrskovým výborům.

Komunistický plán měl být postupně naplňován ve třech fázích. V první měly guerillové jednotky přepadat osamocené plantáže a doly, policisty či vládní úředníky v malých městech a vesnicích tak, aby donutily Brity stáhnout se z venkovských oblastí do měst. Poté měla navazovat druhá fáze, v níž měla být území vyklizená Brity vyhlášena za „osvobozená“ (*Liberated Areas*). Na těchto územích měla být vytvořena komunistická vláda, vojenská moc měla být konsolidována a jednotky posíleny o další rekruty a povstání by přešlo do třetí fáze, v níž by armáda zaútočila na poslední zbytky britské moci ve městech a jiných strategických místech, čímž by dostala pod kontrolu celou zemi.

4.3.2. *Strategické nedostatky*

Na tomto místě je nezbytné podotknout, že komunistická strategie byla založena spíše na zbožném přání než na kvalifikovaném odhadu situace. Proto také komunistické povstání nikdy nedokázalo překročit svou teroristickou fázi do fáze další a žádná osvobozená území se nikdy neobjevila. Povstalecká strategie nedokázala nahradit destrukci konstrukcí, byla úspěšná v napadání a terorizování obyvatelstva, ale nedokázala přinést nic pozitivního, čím by k sobě připoutala, nikoli jen zastrašila, obyvatelstvo. V momentě, kdy si toto ústřední výbor uvědomil a strategii pozměnil, iniciativa už byla na britské straně. Zástavou, pod níž bylo povstání vedeno, měl být boj za svržení britského „imperialistického jha,“ za osvobození všeho malajského lidu a za vytvoření nové komunistické společnosti. Toto ideologické zaštitění mělo dva hlavní nedostatky. Už v preambuli ústavy Malajské federace stálo: „měl by být učiněn pokrok směrem k federální samosprávě,“¹²⁹ která představovala poslední krok k nezávislosti. Upřímnost Velké Británie navíc ani nikdo nemohl zpochybňovat poté, co se v roce 1947 dokázala vzdát své nadvlády nad Indií. Komunistické povstání na několik let zcela

¹²⁸ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 160.

¹²⁹ Hickling, R.H. *An introduction to the Federal Constitution*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 380.

zmrazilo rozvoj politického života v zemi, který byl nezbytným předpokladem pro udělení nezávislosti. Ozbrojený boj „za nezávislost“ tak fakticky cestu k nezávislosti zpomalil. Když však začala v padesátých letech malajská politika „roztávat,“ stalo se komunistické povstání jedním z hlavních argumentů místních politiků pro uspišení samostatnosti. 31. srpen 1957 totiž komunistickým teroristům vzal poslední zbytky ideologického větru, které ještě vanuly do plachet jejich věci. Stejně tak povstalecké tvrzení že zastupují malajské Malajce, Číňany i Indy, které manifestoval jejich odznak s třemi hvězdami na čepici „bylo pouhé zbožné přání. Vždy na něm dvě hvězdy přebývaly.“¹³⁰ Navíc ani čínská hvězda ve skutečnosti nezářila tak jasně, jak by si mohl Čin Peng přát. Ačkoli bylo komunistické povstání většinově čínskou záležitostí, není možné říci, že by ho v nějakém okamžiku podporovala čínská komunita jako celek. Obchodníci se západním vzděláním či nacionalisté z Kuomintangu byli založení stejně silně protikomunisticky jako například malajská aristokracie. Vedle toho část komunistické podpory vždy pocházela od zstrašených lidí, kteří byli ke spolupráci donuceni *revolučním* terorem. Navzdory komunistickému předpokladu, že alespoň čínská komunita jednotně povstane, její převážná většina zaujala postoj „počkáme a uvidíme.“¹³¹ MCP také špatně vyhodnotila situaci, když očekávala že svým tlakem dokáže Británii přimět, aby se Malajška vzdala. Jak mohla ale očekávat, že se Britové vzdají svého ekonomicky nejvýnosnějšího území?

4.4. Problém čínských squatterů¹³²

V Malajsku existoval od třicátých let zajímavý sociální jev. Světová hospodářská krize tvrdě dopadla i na exportně zaměřené malajské hospodářství. Obzvláště postiženi byli Číňané, kteří si v důsledku ztráty zaměstnání museli hledat alternativní způsob obživy. Nacházeli ho na okrajích všudypřítomné džungle, na nichž se usadili, a po jejich vykáčení tam pěstovali zeleninu, rýži či chovali prasata nebo drůbež. Někteří z nich si později našli znovu práci v dolech či na kaučukových plantážích, ale svůj příbytek už neopustili. Během japonské okupace počet takto živořících Číňanů prudce vzrostl s tím, jak další a další lidé bez práce opouštěli vyhladovělá města. Po skončení druhé světové války se vyšplhal až na zhruba půl

¹³⁰ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 304.

¹³¹ Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 533.

¹³² Detailní rozbor problému viz Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 94-114.

milionu,¹³³ tedy na téměř jednu desetinu veškeré malajské populace. Toto číslo poté postupně klesalo tak jak lidé opět nacházeli zaměstnání ve městech. Squatterský problém ležel ve více rovinách a britská správa k němu zpočátku přistupovala dosti lehkovážně. V prostředí všeobecného nedostatku a nezaměstnanosti tolerovala jeho prvotní projevy a spíše doufala, že se situace vyřeší sama spolu se zlepšením stavu hospodářství. Po válce oblasti obsazené čínskými squatterry představovaly pro vládu velký problém, neboť se jí tam jen ztěžilo dařilo obnovit svůj vliv.

Navíc se čím dál více ukazovalo, že negativní důsledky squatterů narůstají. Odlesňování v rozsahu, v jakém probíhalo, způsobovalo velké obtíže. Odebíralo z malajského dřeva, které představovalo 45 procent zásob dřeva celého Britského impéria.¹³⁴ Kromě toho však také squatterský způsob hospodaření způsoboval zhoršování kvality a erozi půdy, což v konečném důsledku negativně ovlivňovalo rozvodí, zdroje pitné vody a křehký mechanismus ochrany proti malárii a dalším tropickým nemocem. Situace negativně ovlivňovala také čínsko-malajské vztahy, neboť malajská vesnice byla první, kdo pocítil důsledky squatterské kultivace. Mezikomunální napětí vzrostlo, k čemuž přispěl i právní aspekt celého problému: squatteři totiž neměli na obsazenou půdu žádný nárok, nepatřila jim a většina z ní navíc spadala pod území, které bylo vyhrazeno pro Malajce. Federální vláda v Kuala Lumpur se tak ocitla pod dvojím tlakem: na jedné straně na ní různá malajská sdružení a příznivci Malajců i z řad britské správy požadovali ochranu „výjimečné pozice malajského národa,“ k níž se Britové zavázali, zároveň si však palčivě uvědomovala, že dokud problém čínských „bezzemků“ nevyřeší, etnický konflikt se nikdy nepodaří překonat. Do hry se také vložila i kaučuková lobby, která si stěžovala, že dochází k obsazování těch území, jež byla nezbytná pro poválečnou obnovu kaučukového průmyslu. V roce 1948 se mělo jednat až o 70 000 akrů.¹³⁵

Poválečná vojenská správa oprášila liberální zásadu *laissez faire* a v zásadě nechala situaci volný průběh, respektive ji přenechala své civilní nástupkyni. Vzhledem

¹³³ Tregonning, K. G. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. s. 289.

Čísla udávaná různými autory se nacházejí v rozpětí od 400 000 viz Willis, T E. II. Lessons from the past. *Successful British Counterinsurgency Operations in Malaya 1948-1960. Infantry Magazine*. July-August 2005 s. 37. do 600 000 viz Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 19.

¹³⁴ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 96.

¹³⁵ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 99.

k obrovskému množství squatterů ani nebylo příliš jasné, jaké řešení by mělo být zvoleno. Byly podniknuty určité pokusy o regulaci odlesňování a nápravu největších škod, ale jak v říjnu 1946 přiznal guvernér Gent, „čas ještě nebyl zralý na to vyhlásit squatterům válku.“¹³⁶ Řešení problému tak bylo pro nedostatek prostředků a také politické vůle podniknout zásah tak extensivního rozsahu odloženo, po vypuknutí komunistického povstání problém nicméně dostal mnohem zlověstnější rysy a nemohl být nadále ignorován.

Squatterská komunita totiž během druhé světové války sloužila jako hlavní zdroj podpory protijaponským partyzánským skupinám. Byla stejně jako ony většinově čínská a nacházela se na okraji džungle a byla jim tak okamžitě přístupná a proti jejich aktivitám bezbranná. Ať už ze sympatie či ze strachu bezzemci zásobovali jednotky MPAJA potravinami, informacemi a penězi. Poválečný příklon MCP k umírněné strategii politické agitace znamenal nahrazení squatterů, jako hlavního zdroje podpory komunistů, městským *proletariátem*. Když se ukázalo, že strategie subverze skončila v troskách a přípravy na ozbrojené povstání započaly, význam squatterů pro komunistickou věc opět narostl. Komunističtí povstalci totiž opět počítali s tím, že zatímco oni budou podnikat smrtící přepady ze svých úkrytů v džungli, na pralesních okrajích se budou nacházet spolehlivé zásobárny potravin, informací, peněz a rekrutů.

4.5. Vyhlášení výjimečného stavu

Od začátku roku 1948 se po celém Malajsku prudce zhoršovala bezpečnostní situace s tím, jak rostl počet případů zhářství, ozbrojených přepadení, nepokojů, stávek spojených s vyhrožováním majitelům dolů nebo plantáží či pokusů o vraždu. Situace kulminovala v červnu; jenom v první polovině měsíce úřady zaznamenaly 19 pokusů o vraždu a tři případy zhářství.¹³⁷ Britská správa neměla zcela jasno v tom, jak se situací naložit. Také zpočátku neměla dostatek informací, tajná služba v této fázi nedokázala kvalifikovaně zhodnotit situaci. Ve zprávě z 14. června 1948 uvedla, že „momentálně neexistuje žádná bezprostřední hrozba pro vnitřní bezpečnost v Malajsku, ačkoli situace se neustále mění a je potenciálně nebezpečná.“¹³⁸ Nic nemohlo být dále od pravdy. Už za dva dny, 16. června, došlo k vraždám tří britských a dvou čínských kaučukových

¹³⁶ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 102.

¹³⁷ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 146.

¹³⁸ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 147.

plantážníků poblíž Sungei Siputu v Peraku. Vláda už dále nemohla nečině přihlížet. Ještě téhož dne následovalo vyhlášení výjimečného stavu v části Peraku a Johoru. Dne 12. července byl poté výjimečný stav rozšířen na celé území Malajské federace. Ačkoli úřady i pro počáteční nedostatek informací zpočátku význam celé záležitosti zlehčovaly, výjimečný stav¹³⁹ měl oficiálně trvat ještě dalších 12 let.

Vyhlášení výjimečného stavu mělo důležité důsledky, neboť významným způsobem rozšířilo možnost vlády čelit povstání.¹⁴⁰ Úřady nově dostaly právo zadržet osoby podezřelé z teroristické činnosti nebo napomáhání povstalcům bez souhlasu soudu až na dobu dvou let, mohly kontrolovat dopravu a pohyb potravin, směly uvalit neomezený zákaz vycházení a prohledávat obydlí bez soudního příkazu. Police byla oprávněna dokonce zadržet obyvatele celé vesnice či oblasti na základě důvodného podezření z napomáhání teroristům. Toto opatření, jež aplikovalo kolektivní trest a vytvářelo dojem kolektivní viny všech čínských obyvatel, se ukázalo být kontraproduktivní, neboť vhánělo další rozčarované osoby do komunistické náruče.

Přestože vládě se nyní otevřel prostor pro protiteroristickou činnost, iniciativa ještě dlouhé měsíce zůstala na straně povstalců. Po celé zemi přepadali a zapalovali policejní stanice, vlaky, projíždějící vozidla, utočili na kaučukové statky (ty byly velmi častým cílem pro svou odlehlost od měst, neboť mnohdy ležely přímo v džungli) a cínové doly. Přestože měli na své straně v konkrétních soubojích vždy výhody překvapení a přesily, jejich nerozlišující útoky se nedařilo příliš dobře koordinovat a paralyzovat malajskou ekonomiku tak nedokázali. Svou roli sehrálo i to, že předčasné propuknutí konfliktu překvapilo obě strany a první měsíce tak sloužily ke konsolidaci sil. Britům se okamžitě po vyhlášení výjimečného stavu podařilo zatknout celou řadu relativně vysoce postavených komunistických kádrů, které si ještě nestačily najít úkryt v táborech v džungli. Dne 23. července následoval oficiální zákaz komunistické strany. Mobilizace MCP byla navíc dokončena až v září.

4.5.1. Slabost britského postavení

Zdalo se, že tyto skutečnosti napomáhaly spíše Britům, nicméně ti se sami potýkali se zpočátku jen obtížně překonatelnými problémy. Prvním a bezprostředně

¹³⁹ *Malayan Emergency*, jak je komunistické povstání v Malajsku nazýváno, mělo nesporně charakter války. Přesto z oficiálních kruhů toto slovo nikdy nezaznělo. Jedním z důvodů byla i skutečnost, že pojišťovací smlouvy chránily majetek před zničením v důsledku nepokojů či vandalství během výjimečného stavu, nikoli však v době války.

¹⁴⁰ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 176.

nejhroživějším z nich byla jejich vojenská slabost.¹⁴¹ Na počátku střetnutí měli k dispozici 10 223 policejních důstojníků, kteří však byli jen lehce ozbrojeni a pro skutečný boj naprosto nedostatečně vybaveni¹⁴² a jedenáct vojenských praporů po asi 900 mužích. Z nich tři byli malajské, dva britské a v šesti sloužili Gurkhové. Žádný z nich nebyl v plné síle a jejich vojáci navíc vesměs neměli žádné zkušenosti s bojem v džungli, což se o jejich soupeřích rozhodně říci nedalo. Ve skutečnosti ani není možné souběžné nasazení všech jednotek, což ještě zvýraznilo vládní slabost. Prvořadou počáteční britskou prioritou byla ochrana kaučukových plantáží a cínových dolů, které představovaly hlavní a nejzranitelnější cíl teroristů a zároveň vládě zajišťovaly stálý a v době bojů naprosto kruciólní přísun finančních prostředků. Až do poloviny roku 1950 se aktivity vládních jednotek omezily prakticky jen na tyto obranné úkoly.

To bylo způsobeno další britskou slabostí, která spočívala v počáteční naprosté absenci koncepčního velení. Hlavním představitelem britské správy v Malajsku byl stále sir Edward Gent. Tento z *Colonial Office* vzešlý technokrat ještě dokázal s MacDonalovou pomocí zažehnat krizi kolem unie, jejímž původcem do jisté míry byl, nicméně s komunistickým nebezpečím si očividně nevěděl rady. Navzdory prudce se zhoršující bezpečnostní situaci s rozhodnou akcí dlouho otálel, až ho k ní noviny *Strait Times* musely vyzvat titulkem „*Govern or get out*“ (vládni nebo odejdi).¹⁴³ Na jeho obranu je nutno připomenout již zmíněnou neschopnost tajné služby správně posoudit stav věcí. Jistá varování a náznaky toho, co mělo přijít, se nicméně objevovaly již dříve a jak si do svého diáře poznamenal britský poradce umístěný v Kelantanu, „Gent tato varování nevnímal, tvrdohlavě zůstával toho názoru, že žádné nebezpečí neexistovalo.“¹⁴⁴ Gentův nadřizený generální komisař MacDonald brzy došel k závěru, o němž přesvědčil Londýn, že sir Edward na nadcházející úkol nestačí a už 29. června byl vysoký komisař povolán do Londýna na konzultace. O čtyři dny později se jeho letadlo na londýnské obloze tragicky střetlo s jiným strojem a sir Edward Gent zahynul.

¹⁴¹ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 43.

¹⁴² Policejní sbor se navíc nacházel ve stavu hlubokého rozvratu. Příslušníci, kteří strávili válku v japonském zajetí pohrdali těmi, kteří před ním stačili uprchnout. To se nezměnilo ani s příchodem nového šéfa policie plukovníka Granta, kterého s Palestiny doprovázely další posily v podobě policistů se zkušenostmi s profiteroristickými operacemi. Jejich příchod, jakkoli cenný, však jen prohloubil nevraživost v řadách policie. Také Grayovo cíl vytvořit s policie polovojenskou organizaci narazil na problémy, neboť policie pro podobné úkoly naprosto postrádala potřebné vybavení (např. obrněná vozidla).

¹⁴³ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 147.

¹⁴⁴ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 45.

Ani londýnská labouristická vláda neměla příliš jasno, jak komunistickému povstání čelit. Více než dva měsíce jí trvalo, než dokázala přijít se jménem Gentova nástupce. Dne 13. srpna jím byl jmenován sir Henry Gurney, bývalý britský hlavní tajemník (*Chief Secretary*) v Palestině, kde získal zkušenosti s protiteroristickými operacemi. Brzy se ukázal být mužem na svém místě. Londýnští labouristé ať už z ideologických či strategických důvodů nicméně dlouho nebyli schopni či ochotni poskytnout malajské vládě takovou podporu, jakou potřebovala, aby mohla komunistické teroristické kampani čelit. Z malajského pohledu nejkontroverznější rozhodnutí vláda Jeho Veličenstva učinila 6. ledna 1950, kdy se rozhodla uznat komunistickou vládu Číny, čímž de facto legitimizovala její ozbrojené převzetí moci. Čínské komunistické vítězství masivním způsobem povzbudilo morálku povstalců v Malajsku, zatímco britské uznání Maova režimu vážně podlomilo náladu vládních sil. Vítězství konservativců v říjnu 1951 a nástup Churchilla do premiéřského křesla přinesly potřebnou podporu pro rozhodné vedení protipovstaleckých operací.

4.5.2. *Nárůst povstalecké aktivity*

Přestože postavení vlády Malajské federace bylo, problematičtější, úřady už v prvním roce zaznamenaly některé nepopíratelné úspěchy. Už několik týdnů po vyhlášení výjimečného stavu se jim podařilo eliminovat velitele povstalecké armády a autora její vojenské strategie Lau Yewa. Do konce roku 1948 bylo 1779 osob zadrženo a 6374 vyhoštěno.¹⁴⁵ Nicméně v průběhu let 1949 a 1950 se komunistická teroristická činnost velice zintenzivnila, jenom první zářijový týden roku 1950 zaznamenal rekordních 65 vážných incidentů.¹⁴⁶ Za celý rok si pak násilné metody povstalců vybraly krutou daň – 646 mrtvých a 106 pohřešovaných civilistů.¹⁴⁷ Svého vrcholu pak dosáhla následující rok, kdy úřady evidovaly 6100 různě závažných případů spojovaných s povstaleckou aktivitou.¹⁴⁸ Jedním z nich bylo i přepadení kolony vozidel jedoucích 7. října 1951 z Kuala Lumpur k víkendovému sídlu ve Fraser's Hill. V jednom z automobilů seděl vysoký komisař Henry Gurney, který při útoku přišel o život. Ačkoli přepadení nebylo připraveno pro něj, tato událost se stala snad největším

¹⁴⁵ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 148.

¹⁴⁶ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 259.

¹⁴⁷ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 146.

¹⁴⁸ Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 475.

povstaleckým úspěchem a jakkoli se jí komunistická propaganda mohla snažit dokazovat povstaleckou sílu, karta se už v té době obracela a iniciativu převzaly vládní síly. Frenetická snaha teroristů zvrátit nepříznivý vývoj se odrazila i v počtu zaznamenaných incidentů toho roku.

4.6. Protipovstalecký boj

Podstatu britského úspěchu dobře vystihnul a shrnul Tunku Abdul Rahman: „Řešení nemohlo být dosaženo pouze za použití zbraní. Bylo nezbytné získat si lidská srdce i mysli,¹⁴⁹ naplnit jejich aspirace a tak je odtáhnout od pokušení komunismu, který využívá svobodu a nezávislost jako svůj bitevní pokřik.“¹⁵⁰ Tunku měl na mysli především udělení nezávislosti Malajské federaci roku 1957, které s konečnou platností zlomilo revoltě vaz, neboť její propaganda přišla o poslední záminku k boji. K tomuto cíli však ještě zbývala dlouhá cesta a byl nemyslitelný v podmínkách, jaké panovaly na přelomu čtyřicátých a padesátých let.

4.6.1. Superiorita civilní správy

Pro další průběh vládní protipovstalecké kampaně se stalo klíčovým to rozhodnutí, aby hlavní slovo v jejím vedení měly za každých okolností civilní autority. O jeho přijetí (přes ostrý nesouhlas vojenského velení) se nejvíce zasloužil vysoký komisař Gurney. Tato maxima civilní superiority přetrvala celé období výjimečného stavu, nebyla příliš ohrožena ani působením generála Templera v čele armády i Vysokého komisariátu současně. Gurney se totiž správně domníval, že malajský konflikt „byla válka politických ideologií. Nezbytná podle něho byla vojenská podpora pro politickou válku, nikoli politická podpora pro válku vedenou armádou.“¹⁵¹ Kdyby v rozhodování převážila armáda, výsledkem by byla pouze vojenská eskalace konfliktu a stalo by se jen otázkou času, kdy by se armáda uchýlila k bombardování vesnic, aby udržela pořádek. To by však mělo za následek jen rostoucí nenávisť obyvatelstva k úřadům a nárůst komunistické moci. Generální komisař MacDonald souhlasil a s jeho pomocí se podařilo přesvědčit i *Whitehall*. Už první měsíce boje totiž ukázaly, že odhodlaná skupina povstalců dokáže v džungli téměř vždy uniknout i mnohonásobné a lépe vyzbrojené převaze a že samotné navyšování počtu vojáků konflikt nerozhodne.

¹⁴⁹ Spojením *win hearts and minds of the people* proslul generál Templer, který vedl protipovstaleckou činnost v její klíčové fázi.

¹⁵⁰ Rahman, Tunku Abdul. *Malaysia: Key Area in Southeast Asia. Foreign Affairs*. July 1965. s. 660.

¹⁵¹ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 74.

Jak navíc efektivně bojovat s nepřítelem, který v jednu chvíli útočí ze zálohy a v jinou se převlečen do civilního oděvu tváří jako obyčejný horník? Jak čelit nepříteli, jehož řady se vždy rozrostou při každém mylném zásahu vládní sil? Počet komunistických bojovníků nejméně v prvních pěti letech neklesal bez ohledu na to, jak veliké ztráty povstalci utrpěli. Vždy se našlo dostatek nových rekrutů, kteří se vydali hledat *nové štěstí* v džungli. Iluzornost představy, že armáda samotná dokáže problém vyřešit, lze demonstrovat i na nejvyšším počtu vojáků nasazených v Malajsku, který ale nedokázal zabránit tomu, aby se konflikt vlekl až do roku 1960. V jeden okamžik se na území Malajské federace nenacházelo méně než 25 praporů z celého Commonwealthu – jednalo se o jednotky malajské, britské, australské, novozélandské, východoafrické a fidžijské. Vedle nich zde působilo i 67 000 policistů a na 350 000 příslušníků domobrany.¹⁵²

Volbu přenechat vrchní velení civilní autoritě demonstrovalo i označení konfliktu jako výjimečný stav nikoli válku. Zároveň toto rozhodnutí ponechalo místo pro jemnější a více sofistikované strategie vedení protipovstaleckého boje.

4.6.2 Briggsův plán

V březnu 1950 se operačním velitelem vojenských sil v Malajsku (*Director of operations*) stal generálporučík sir Harold Briggs, jenž se zúčastnil i barmského tažení a měl tedy zkušenosti s bojem v džungli. Dosavadní britské vojenské strategické tápání zoufale volalo po novém přístupu. Ten měl Briggs s pomocí a podporou svého nadřízeného vysokého komisaře přinést a skutečně se mu to podařilo. Sir Harold totiž správně identifikoval rozčarované čínské obyvatelstvo, squattery živořící na okrajích džungle ponechané vládou napospas kriminalitě a povstalcům, jako hlavní zdroj komunistické podpory. S pomocí svého štábního důstojníka, předního experta působícího v Malajsku, Roberta Thomsona vypracoval plán, který vstoupil do historie protipovstaleckých operací jako Briggsův.¹⁵³ Jeho kostra se opírala o čtyři hlavní body:

- 1) Ovládnout obydlené oblasti a vybudovat v nich pocit úplného bezpečí, který časem vyústí ve stabilní a rostoucí proud informací.
- 2) Zlomit komunistickou organizaci uvnitř obydlených oblastí.

¹⁵² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 174.

¹⁵³ Viz Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 116.

- 3) Izolovat povstalce od jejich zdrojů informací a potravy, které se nacházejí v obydlených oblastech.
- 4) Zničit povstalce tím, že je vládní síly donutí zaútočit na ně za svých vlastních podmínek

K naplňování tohoto plánu a zajištění nezbytné koordinace byla na federální úrovni vytvořena tzv. Federální válečná rada (*Federal war council*), kterou na státní a okrskové úrovni doplnily tzv. Válečné výkonné výbory (*War executive committies*). Tyto orgány byly složeny ze zástupců armády, policie a civilní správy. Federální válečné radě předsedal vysoký komisař, státnímu výboru příslušný hlavní ministr (*Mentri Besar*) a okrskovému výboru místní okrskový úředník (*District Officer*), což jen ilustrovalo fakt, že konečné rozhodování vždy spočívalo na civilních autoritách.

4.6.2.1. Přesídlení squatterů

Bylo jasné, že cíle Briggsova plánu nebudou nikdy naplněny, dokud bude čínské obyvatelstvo rozseto po okrajích džungle, kde bylo odkázáno na milost a nemilost teroristů. Možnost masivního vystěhování do Čínské lidové republiky přestala být aktuální poté, co komunistická Čína odmítala další osoby přijímat. Přesto bylo mezi lety 1949 a 1952 deportováno více než 26 000 lidí.¹⁵⁴ Z tohoto důvodu byl tedy vypracován projekt přesídlení čínských squatterů do tzv. nových vesnic, (*New villages*) současným historikem označený za „největší rozvojový projekt podniknutý jakoukoli koloniální vládou.“¹⁵⁵ Jak bylo zaznamenáno výše, situace čínských bezzemků už dlouho volala po rozhodném řešení, kterého však federální vláda nebyla ochotna či schopna. Boj s komunistickým povstáním toto řešení učinil nezbytným a výjimečný stav k němu poskytl i potřebné prostředky. Na základě tohoto plánu byly po celé zemi, ovšem na dostupných místech podél komunikací či poblíž velkých měst, vybudovány již zmíněné nové vesnice, ve kterých se přesídleným obyvatelům dostalo základních služeb, zdravotní péče a vzdělání. Každá rodina také poprvé v Malajsku dostala kus země, který jí patřil a na němž mohla hospodařit. Většina obyvatel se zde také snad poprvé ve svém životě setkala s fungující státní správou, která zaznamenávala narození a úmrtí, řešila spory a zajišťovala bezpečnost. Zjednodušeně řečeno, vláda chtěla všem obyvatelům

¹⁵⁴ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 174.

¹⁵⁵ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 8.

ukázat, že se budou mít lépe, pokud nebudou podporovat povstalce nýbrž Brity. V polovině roku 1951 byly v některých osadách vytvořeny první volené rady, jež směly vybírat malé daně a měly řešit otázky místního rozsahu. Přesto, že obyvatelé měli samozřejmou obavu z násilné reakce povstalců, tyto místní rady se postupně rozšířily do většiny osad.

Je však nutné připustit, že jako každé drastické řešení, a relokace více než půl milionu lidí během několika málo let rozhodně drastickým řešením je, ani tato operace neprobíhala bez problémů. Předně veškeré tábory, pokud měly splnit svůj účel a poskytnout svým obyvatelům ochranu a zároveň je odříznout od povstalců, byly nutně oplocené a přísně střežené. Pohyb obyvatel, potravin a zboží oběma směry se přísně kontroloval. Netrvalo dlouho a komunistická propaganda mluvila o koncentračních táborech. S tím souvisely i další potíže spíše technického charakteru. Panoval všeobecný nedostatek stavebního materiálu a nově zbudované chatrče se tak příliš nelišily od těch starých. Slibované služby se objevovaly jen postupně, nebyl dostatek personálu na zajištění zdravotní péče ani základního vzdělávání. Kvalita přidělené půdy nebyla nejvyšší a dále ji ohrožovala eroze. Poté co však často přes noc a za nezbytného donucení přemístění obyvatelé překonali první šok, jejich situace a spolu s ní i jejich elementární spokojenost se začala pomalu zlepšovat.

Malajská komunita přesídlovací projekt sledovala s nedůvěrou a obavami. Cítila se, jako by probíhal na jejich účet. Onn bin Ja'afar se za všechny ptal, „proč vláda dělá něco pro squattery a nic pro Malajce.“¹⁵⁶ Také sultáni stáli dlouhou dobu v opozici. Byla to ostatně hlavně jejich půda, která měla být přidělena čínských bezzemkům. Vysoký komisař je však nakonec dokázal přesvědčit o tom, že je v zájmu zachování klidných mezietnických vztahů, aby ustoupili.

Reakce komunistů na přesídlování byla násilná, neboť cítili, že pokud bude zdárně dokončena, zdroj jejich podpory *vyschne*. Ani jejich útoky ani jedovatá slova jejich propagandy však nedokázaly programu zakládání nových vesnic zabránit.

Celkové počty¹⁵⁷ přestěhovaných obyvatel budí respekt. Program byl zahájen prvního června roku 1950 a do konce následujícího dubna bylo přesunuto na 220 000 osob za cenu 27 milionů malajských dolarů. Celkové číslo podle vládních údajů dosáhlo 532 000. Studie K. S. Sandhua udává dokonce 572 917 osob relokovaných do 480

¹⁵⁶ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 180.

¹⁵⁷ Údaje převzaty z Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 176.

nových vesnic do konce roku 1954, kdy bylo přesídlování v zásadě ukončeno. Z nich pouze asi 300 000 patřilo mezi squattery, většinu zbylých tvořili oprávnění obyvatelé půdy. Osmdesát šest procent přemístěných tvořili Číňané, devět procent Malajci, čtyři procenta Indové a jedno procento ostatní komunity.

Britské správě se tímto podařilo přesunout squattery z přímého dosahu komunistů, nicméně už v průběhu procesu přesídlování se ukázalo, že samotné přesídlení do hlídaných táborů nestačí k přerušení zásobovacích linií, které se už dříve rozvinuly. Především dodávky jídla, jež pro povstalce přežívající v džungli představovalo životně důležitou komoditu, se přerušit nepodařilo. Stále docházelo k jeho pašování, což relativizovalo ostatní pozitivní důsledky relokace. Byla proto zahájena operace *Starvation* (Vyhladovění), v jejímž rámci byly představeny nové drakonické předpisy regulující pohyb všech druhů potravin ale i jiných důležitých komodit, jejichž prodej musel být navíc za všech okolností přísně evidován. Ve městech došlo k restrikci počtu kaváren, restaurací a obchodů a v některých oblastech byly dokonce zavedeny přídělky už vařené rýže, neboť ta podléhá rychlé zkáze.

Z celkového pohledu nelze program přesídlení malajských Číňanů do tzv. nových vesnic než hodnotit pozitivně. Kromě toho, že díky němu podařilo odříznout komunistické povstalce od pramene jejich síly, dokázala jeho implementace do jisté míry uspokojuvě vyřešit dlouhodobě nejpalčivější problém Malajska, kterým bylo problematické postavení malajských Číňanů. Jakmile totiž příslušník čínské komunity „dostal v zemi viditelný a hmatatelný podíl,“¹⁵⁸ jak se vyjádřil Tan Čeng Lock, a jakmile se mu občanská práva přiblížila na dosah alespoň ve formě příslibu (což se stalo zanedlouho), mohl opustit komunistickou cestu násilí a nastoupit cestu umírněné, konsensuální politiky. V tomto smyslu můžeme chápat větu, že „výjimečný stav znamenal vytvoření moderního Malajska.“¹⁵⁹

4.6.3. Posílení a reorganizace policie

Jak už bylo řečeno,¹⁶⁰ situace v malajském policejním sboru byla více než neuspokojivá. Početně byl posílen o několik stovek mužů dříve působících v Palestině, kde získalo cenné zkušenosti s bojem proti povstalcům. Protože však policie

¹⁵⁸ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 179.

¹⁵⁹ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 8.

¹⁶⁰ Viz pozn. 118

nedisponovala dostatečnými stavy, hledaly se způsoby, jak je pružně doplnit. Jedním z nich bylo rekrutování především Malajců na pozice speciálních strážníků pro stálou ostrahu a obranu kaučukových plantáží a dolů. Během září 1948 jejich počty dosahovaly až 24 000.¹⁶¹ Později následovalo i vytvoření tentokrát převážně čínské domobrany.

Komunistická taktika spočívala na *rozsévání* teroru po celém zemi. V atmosféře strachu si nikdo nemohl být jistý, zda jeho soused, spolupracovník či známý není komunistický agent, jenž nebude váhat s udáním, po němž bude následovat krutá pomsta. Většina obyvatel toužila pouze po klidu. Britská správa si uvědomila, že dokud nebude schopná zajistit bezpečnost obyvatel, nikdy nezíská jejich podporu natož spolupráci, která představovala klíč k úspěchu. Jeho dosažení měla napomoci i zlepšená práce policie. To bylo hlavní prioritou nového policejního komisaře Arthura Younga, který byl do Malajska přeložen v roce 1952 z londýnského metropolitního policejního sboru. Z něho si také přinesl odlišnou filosofii policejní práce, pomocí níž pak malajský policejní sbor zcela transformoval. Policie už neměla nadále sekundovat práci armády, neměla se pokoušet fungovat jako určitá polovojenská jednotka, k čemuž jí chybělo potřebné vybavení i výcvik. Pod heslem „Připraveni sloužit,“ chtěl Young „přivést londýnského bobíka do vesnic a měst Malajsie“¹⁶² a vybudovat tak mezi obyvateli a malajskou policií pouto důvěry, jaké zná anglická metropole. Když po patnácti měsících Malajskou federaci opouštěl, podařilo se mu konečně překonat různé animozity uvnitř policejních složek, které dokázal posílit až na téměř 70 000 policistů.

4.6.4. Neortodoxní metody boje

Významnou úlohu pro konečné potlačení povstání sehrála i malajská tajná služba (*Secret Service*). Začátek komunistické kampaně ji zastihl nepřipravenou, dokázala se však rychle vzpamatovat a zanedlouho se jí poctivou zpravodajskou prací podařilo získat důkladné materiály téměř na každého povstalce,¹⁶³ které pro další činnost náležitě využila. Kromě získávání informací ze všech různých zdrojů se její aktivity cíleně zaměřovaly na důležité povstalecké velitele, které se buď snažila přesvědčit k tomu, aby se vzdali či změnili strany, nebo je vystopovala a eliminovala.

¹⁶¹ Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. s. 194.

¹⁶² Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 156.

¹⁶³ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 309.

Významného úspěchu dosáhla tajná služba v srpnu 1952, kdy se jí podařilo rozplést a přerušit sofistikovanou komunistickou komunikační síť kurýrů, což zásadním způsobem narušilo koordinaci povstání.

Za zmínku také rozhodně stojí vládní Oddělení pro psychologický boj (*Psychological Warfare Department*) v Kuala Lumpur. Náplní jeho práce se stalo vynalézání a využívání důmyslných metod psychologického boje¹⁶⁴ a válečná propaganda. V této oblasti dosáhlo pozoruhodných úspěchů. Britové brzy poznali, že využívat letadla k bombardování je v malajských podmínkách kromě zvláštních případů vysoce neefektivní a proto místo bomb nad džunglí při nízkých přeletech shazovali letáky. Ty povstalce vybízely k tomu, aby se vzdali a šli za lepším životem, nebo obsahovaly výzvy těch, kteří se již vzdali, pro ostatní, aby tak učinili či seznamy již zabitých či zajatých bojovníků. Ke propagandistickému účelu bylo využíváno i rádiové vysílání a letadla vysílající za letu. Celkem bylo shozeno téměř 500 milionů letáků pěti tisíc různých druhů při více než 2 500 přeletech. Dále letadla strávila ve vzduchu 4000 hodin vysíláním.¹⁶⁵ Tato činnost přinesla ovoce v podobě 2 969 komunistických povstalců, kteří se za dobu konfliktu vzdali.¹⁶⁶ Jeden z nejsilnějších podnětů ke spolupráci s úřady představoval systém tučných finančních odměn. Odměny byly vypláceny za každou kulku, kterou se povstalcům na základě pomoci informátora podařilo zabavit. Na hlavy všech povstalců byly vypsány částky odstupňované dle jejich významu. Seznamu vévodil Čin Peng, kterého si vláda v květnu 1952 cenila na 250 tisíc malajských dolarů.¹⁶⁷ Povstalec, jenž se sám vzdal, obdržel polovinu finanční sumy. Ti, kterým se k dezerci podařilo přesvědčit i další spolubojovníky, byli odměněni za každého z nich. Jakkoli se tento systém dostával pod tvrdou kritiku pro svou zjevnou morální ambivalenci, v konečném efektu suverénně prokázal svou účinnost.

4.7. Další změna komunistické strategie

Rok 1951 byl dobou největší povstalecké aktivity zaměřené především proti ztrátě zdrojů podpory a zásobování, jež byla výsledkem vládních operací přesídlení

¹⁶⁴ Jejich zevrubný popis doprovázený bohatou obrazovou přílohou viz Friedman H. A. *Psychological Warfare of the Malayan Emergency 1948-1960*. <http://www.psywar.org/malaya.php>, staženo 21.4.2008.

¹⁶⁵ Friedman H. A. *Psychological Warfare of the Malayan Emergency 1948-1960*. <http://www.psywar.org/malaya.php>, staženo 21.4.2008.

¹⁶⁶ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 320.

¹⁶⁷ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 188.

squatterů a vyhladovění teroristů. Zdánlivě se tak mohlo zdát, že trumfy drží v ruce komunisté. V říjnu se jim podařilo zavraždit vysokého komisaře, v prosinci Malajsko opustil operační velitel generál Briggs. Vládní síly se tak na nějakou dobu ocitly bez velení a nálada v zemi značně poklesla. Potvrdilo se však, že zdání klame. Ačkoli povstání trvalo už třetí rok, komunistům se ze strategického hlediska nepodařilo naplnit hlavní cíl, jímž stále zůstávalo zničení malajské ekonomiky. Ta však místo toho, aby byla rozvrácena, prožívalo momentálně rozkvět, neboť poptávka po kaučuku a cínu prodělávala mohutný vzestup. Ten způsobila korejská válka, která tak ve vhodnou dobu přišla na pomoc malajské vládě. Během tří let jejího trvání se totiž vládní příjmy zvýšily šestkrát.¹⁶⁸ Komunistickému vedení nezbylo, než tento fakt reflektovat ve své nové strategii.

V řadách MCP se už delší dobu šířila nespokojenost s dosavadním průběhem a výsledky povstání. Zasedání politbyra přineslo tzv. říjnovou direktivu, která uznávala, že kampaň záměrného terorismu zaměřená na zničení ekonomiky zcela selhala a jejím jediným výsledkem byla ztráta podpory terorem znaveného obyvatelstva. Lidé, které chtěli komunisté „osvobodit“ se jim v důsledku násilného tažení jenom vzdalovali a hrozilo tak, že MCP ztratí podporu docela. MCP tedy přijala strategii boje na dvou frontách – vojenském a politickém.

Povstalci, kterým ani nic jiného nezbyvalo, se nyní měli stáhnout na své základny hlouběji do džungle, kde pro potřebu zásobování chtěli využít domorodého obyvatelstva. Tento přesun probíhal kvůli rozvrácené komunikaci mezi jejich skupinami jen zvolna. V táborech byla utužena disciplína a zintenzivněna politická výchova s cílem posílení jednoty strany. Útoky na hospodářské a civilní cíle, tedy i na nové vesnice, měly pokud možno zcela ustát. Britové, jejich jednotky a jejich „přísluhovači“ (tzv. *running dogs*) stále zůstávaly objektem zájmu teroristů. Povstalci si však museli dát dobrý pozor na to, aby neohrozili normální populaci. Ruku v ruce s utlumením vojenského úsilí mělo přijít znovuoobnovení načas opuštěné subverzní činnosti. Měla být oprášena taktika jednotné fronty usilující o spojení všech politických a etnických skupin pod komunistickým vedením a využívající odborové či kulturní organizace. Čistě teoreticky mohl tento plán boje na dvou frontách přinést větší šance na úspěch. Jeho čistě destrukční část je totiž kontrolována a navíc je doplněna o určitý pozitivní aspekt. Problémem MCP ovšem bylo, že v momentě, kdy se odhodlala k jeho přijetí, už bylo

¹⁶⁸ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 311.

pozdě. Je otázkou, zda měl vůbec někdy komunistický převrat v Malajsku nějakou šanci na úspěch. Situace roku 1951 nebyla pro politiku jednotné fronty nijak příznivější než o tři roky dříve, kdy poprvé selhala. UMNO sice nebylo tolik slyšet, jeho popularita mezi Malajci nicméně rozhodně neklesala. Malajští radikálové, kteří na čas komunistům podporu poskytli, o svůj malý vliv, jakým v minulosti disponovali, dávno přišli. Hlavním úskalím záměru vytvoření jednotné fronty však nyní bylo, že komunisté se už nadále nemohli prohlašovat za jediné reprezentanty malajských Číňanů. Roku 1949 totiž vznikla přísně nekomunistická Malajská čínská asociace¹⁶⁹ (*Malayan Chinese Association*, MCA) s cílem vybudovat stranu hájící zájmy své komunity, což se jí se vzrůstající úspěšností dařilo. Vzhledem k tomu, že problémy, jimž MCP v roce 1951 čelila, pro ni byly ztěžší překonatelné, o výsledku komunistického povstání bylo v zásadě rozhodnuto. Jakkoli je možné u povstalců kritizovat nedostatky či přímo omyly v jejich strategii, vytrvalost a „zápal pro věc“ jim upřít rozhodně nemůžeme. Ty totiž způsobily, že výjimečný stav nemohl být odvolán dříve než v roce 1960.

4.8. Působení generála Templera

Podzim roku 1951 přinesl i změnu vlády Velké Británie. Labouristé byli nahrazeni konservativci a do čísla deset se vrátil Winston Churchill se svým smyslem pro strategii a vůlí neochvějně vzdorovat komunismu. Malajsku tato změna výrazně prospěla. Nová vláda okamžitě rozpoznala, že malajský konflikt není jen nějaká další *imperiální šarvátka*, ale že je zasazen do širšího rámce zadržování rozpínání komunismu a pokud Malajsko padne, bude ohrožena celá jihovýchodní Asie a snad i Austrálie či celá široká oblast Indického oceánu. Spojené státy samozřejmě souhlasily. Konservativní kabinet potřeboval bezprostřední informace o situaci a tento úkol připadl novému státnímu tajemníkovi pro kolonie Oliveru Lytteltonovi, který se neprodleně vypravil navštívit Malajskou federaci. Tím nejdůležitějším, co Lyttelton zjistil, bylo, že vedení protiteroristických operací, přestože se za poslední dva roky hodně zlepšilo, stále bolestně postrádalo rozhodného velitele, který by dokázal koordinovat činnost jak vojenských, tak civilních složek. Při každodenním fungování se ukazovalo, že situace si skutečně vyžaduje, aby v Malajsku byl pouze jeden člověk zodpovědný za a oprávněný k vedení protipovstaleckých opatření. Generál Briggs, jenž zemi před několika dny opustil, sice disponoval honosným titulem operační velitel, stále však narážel na limity

¹⁶⁹ Podrobně se jí budu věnovat v následující kapitole

svého postavení například vůči policii, neboť byl jen podřízeným vysokého komisaře, který zase nemohl přímo zasahovat do vojenských záležitostí. Státní tajemník se rozhodl tuto neutěšenou situaci řešit. Funkce vysokého komisaře a operačního velitele měla nově zastávat jedna osoba, která by pod přímou kontrolu dostala i policii a tajnou službu. Touto osobou se navíc nově měl stát voják, což mělo nejspíše zdůraznit nutnost rázného řešení situace. Vedle toho měla být nově zřízena funkce zástupce vysokého komisaře (*Deputy High Commissioner*), který měl ulehčit vrchnímu veliteli od břímě běžné civilní agendy. Zanedlouho byli vybráni i vhodní kandidáti. Vysokým komisařem a operačním velitelem současně se tak stal generál sir Gerald Templer,¹⁷⁰ jeho zástupcem pak Donald MacGillivray.

Generál Templer dorazil do Kuala Lumpur v únoru 1952 a brzy ukázal, že pokud londýnský kabinet požadoval energický přístup, byl právě on mužem na svém místě. Jeho netrpělivost, s níž vyžadoval řešení problémů, a nevybíravý jazyk, jímž hodnotil své okolí, se brzy staly pověstnými, stejně tak ovšem přispěly k jeho kontroverzní pověsti. Nový vrchní velitel plánoval vést protipovstaleckou kampaň na dvou frontách: chtěl zintenzivnit vládní vojenský tlak na komunisty a zároveň bojovat o to, co nazýval „srdce a duše lidu“ (*Hearts and minds of the people*), protože tam podle něj spočíval klíč k řešení celého konfliktu. Bezprostředně proto bylo nezbytné posílit pošramocenou morálku vládních sil, což se mu brzy jeho energickým vystupováním podařilo, a také přesvědčit obyvatelstvo, že budou stát na správné straně, pokud podpoří vládu. Ta jim na oplátku musela ovšem zajistit bezpečí a prosperitu. Tímto směrem proto mířila reforma policie prosazovaná komisařem Youngem a zlepšování služeb dostupných přesídleným squatterům, o což se zasazoval sám vysoký komisař. Ten chtěl zároveň ukázat všem, kteří stále váhali zanechat podpory povstalců, že se to opravdu nevyplatí. Z toho důvodu bylo obnoveno použití kolektivních trestů, což patří k nejvíce kritizovaným rysům Templerova funkčního období. Oproti tomu velice kladně byl hodnocen generálův nápad, aby oblasti, v nichž bude povstalecká činnost v zásadě potlačena, byly vyhlášeny za tzv. „bílé,“ a byla v nich zrušena většina přísných restrikcí výjimečného stavu. To představovalo další pohnutku pro obyvatelstvo k tomu, aby napomohlo úřadům v potlačení povstání. První takovou bílou oblastí byla 5. září 1953 vyhlášena Malacca. Brzy následovaly další. Jiným nápadem, který se přes riziko

¹⁷⁰ Generál Templer se narodil roku 1898 v Severním Irsku a během druhé světové války se ve čtyřiačtyřiceti letech stal nejmladším generál-poručíkem britské armády. Po válce působil ve vedení britské okupační správy v Německu.

zneužití prokázal být úspěšným, bylo vytvoření čínské domobrany v nově založených vesnicích. Ta měla vedle už fungujících volených rad povzbudit čínský pocit zodpovědnosti a zájem o věci veřejné. Dalším pozitivním efektem bylo, že vojáci byly postupně uvolňováni pro aktivní činnost tak, jak je ve strážních funkcích nahrazovali příslušníci domobrany.

Vláda ale jen těžko mohla získat loajalitu veřejnosti, dokud se komunisté mohli stavět do role bojovníků za nezávislost a obránců práv čínské komunity. To si uvědomoval i britský kabinet a generál Templer od něj proto při svém jmenování obdržel direktivu v níž stálo, že „Malajsko by se mělo v náležitém čase stát samosprávným národem“¹⁷¹ a že boj proti komunistickému nebezpečí nesmí sloužit jako výmluva pro dosažení tohoto cíle. Nedlouho po jeho příchodu se tak malajští obyvatelé dozvěděli, že to, kdy se dočkají nezávislosti záleží i na nich – na tom, jak pomohou úřadům vzdorovat komunistickému nebezpečí.

Vrchní velitel navázal na práci vysokého komisaře Gurneye a operačního velitele Briggse. S velikým elánem prosazoval pokračování přesídlování čínských squatterů i operace Vyhladovění. S cílem zjednodušit a zefektivnit rozhodování stejně jako zbavit se dvojhlavé podoby administrativy sloučil Federální válečnou radu a Výkonnou radu v jedno těleso. Pro zesílení vojenského tlaku Templer zajistil další posily – z malajského konfliktu se po příchodu jednotek z Fidži, východní Afriky, Austrálie a Nového Zélandu stala válka téměř celého Commonwealthu. Soustavně tlačil na zlepšení práce tajné služby a její brzké vynikající úspěchy jsou také jeho zásluhou. Poté co se povstalecké jednotky stáhly do hlubin džungle, začaly se s ohledem na zásobování potravinami spoléhat asi na 10 000 domorodců, kteří tam žili.¹⁷² Komunisté je využívali také pro získávání informací či jako průvodce. V této fázi konfliktu se jejich kontrola stala strategickým imperativem. Briggs už dříve přišel s plánem sítě pevností strategicky umístěných v oblastech obydlených domorodci. Implementace se tento nápad dočkal až za generála Templera. Zmíněné pevnosti se měly stát základnami pro polovojenské jednotky, jejichž úkolem bylo patrolování na území domorodců, čímž si jednak měly získat jejich důvěru a zároveň měly přerušit jejich nedobrovolný kontakty s povstalci. Toto úsilí přinášelo ovoce jen velmi pomalu, nicméně nakonec se téměř všichni domorodci přiklonili na stranu vlády.

¹⁷¹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 181.

¹⁷² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 182.

Když generál Templer Malajsko na konci května 1954 opouštěl, zanechal za sebou zemi, která za jeho vlády prošla rozhodujícím obdobím protipovstaleckého boje. Úspěšně se mu podařilo dokončit dříve započatou izolaci komunistů od jejich zdrojů a vládní síly mohly konečně začít čistit některé oblasti od teroristů. Povstalecký ústup se projevil i ve snižování počtu incidentů, z 6100 v roce 1951 klesly na 4700 v roce následujícím až na pouhých 1100 v roce 1953.¹⁷³ Co bylo možná nakonec nejdůležitější, během jeho funkčního období došlo i za jeho aktivního přispění k znovuoživení politického vývoje, jehož popis bude náplní následující kapitoly.

4.9. Hodnocení komunistického povstání

Pokud bychom měli postupovat čistě chronologicky, hodnocení komunistického povstání by v této fázi stále ještě bylo předčasné. Faktem však je, že roku 1954 nemohlo být o jeho výsledku pochyb. Beznadějnost komunistické věci nepřímou potvrdil na jaře roku 1953 i Čin Peng, který opustil území Malajské federace, aby povstání dále řídil z bezpečí thajského úkrytu, kde setrval i do úplného ukončení konfliktu 2. prosince 1989, kdy byla v jihothajském městě Haad Yai podepsána mírová dohoda.¹⁷⁴ Zbývající důležité skutečnosti budou popsány v náležitém kontextu a proto je nyní možné ozbrojené komunistické vystoupení stručně zhodnotit. V jeho průběhu bylo 6710 povstalců zabito a 1287 zajato. 2702 komunistických bojovníků se vzdalo v průběhu konfliktu a dalších pět set po jeho skončení. O život přišlo také 1346 malajských a 518 britských vojáků, 2890 policistů a 3253 civilistů (z nichž většinu tvořili Číňané).¹⁷⁵ Finanční náklady, které společně malajská a britská vláda musely nést, byly rozsáhlé. V roce 1955 je vysoký komisař odhadl na „téměř 100 milionů liber ročně.“¹⁷⁶ O neúspěchu povstání nakonec rozhodlo více věcí, z nichž za nejdůležitější můžeme označit: a) Úspěšné oddělení povstalců od zdrojů jejich podpory masivním programem relokace převážně čínské komunity, které se zároveň podařilo zlepšit životní úroveň a zajistit její bezpečnost. b) S tím spojené nabídnutí a následné prosazení alternativního politického kurzu ve vztahu k programu komunistickému, jež spočívalo především ve

¹⁷³ Willis, T. E. II. Lessons from the past. Successful British Counterinsurgency Operations in Malaya 1948-1960. *Infantry Magazine*. July-August 2005 s. 40.

¹⁷⁴ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 150.

¹⁷⁵ poslední tři čísla jsou do roku 1957; Friedman H. A. *Psychological Warfare of the Malayan Emergency 1948-1960*. <http://www.psywar.org/malaya.php>, staženo 21.4.2008. a Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 152.

¹⁷⁶ Brown, Judith M., Louis R. (ed.). *The Oxford History of the British Empire: Volume IV. The Twentieth Century*. New York: Oxford University Press 2001. s. 486.

vytvoření a udržení nekomunistického a přesto interetnického politického spektra a následné dosažení nezávislosti za podmínek přijatelných pro všechny tři malajské komunity.

5. Na cestě k nezávislosti

Vypuknutí komunistické revolty na nějakou dobu utlumilo politický vývoj a tedy i cestu Malajska k nezávislosti, k jejímuž udělení se britská vláda opakovaně zavázala. Od roku 1946 fungovala UMNO, která reprezentovala většinové Malajce a mohla se opřít o jejich dominantní podporu. Ostatní malajské strany byly zatlačeny na okraj politického spektra. Kromě MCP neexistovala žádná jiná strana zastupující čínskou komunitu. Ani o Malajské komunistické straně však nelze říci, že by chtěla hájit zájmy tohoto etnika. Jejím záměrem bylo uchopit moc bez ohledu na prostředky. Z toho důvodu se u ní rozvinula nenaplnitelná ambice stát se stranou zastupující všechny národy Malajska. Protože však skutečně nehájila ani čínské zájmy, nereprezentovala ani zdaleka většinu malajských Číňanů.

Velká Británie byla odhodlána udělit Malajsku nezávislost a brzy se smířila i s faktem, že všeobecné okolnosti nasvědčují tomu, že se tak stane spíše dříve než později. Samostatným státem se ovšem Malajsko nemohlo nikdy stát, dokud by v něm jako doposud žily tři naprosto oddělené komunity. Záměrem Londýna proto bylo podpořit vznik takové formy jednotného politického „malajanského“ národa, který překlene rasové rozdíly a do jeho rukou bude možné předat vládu. Zároveň bylo nanejvýš žádoucí, aby noví političtí vůdci a s nimi i celá země zůstali ve vztahu k bývalé mateřské zemi přátelsky naladěni, aby tak zcela nepřišla o svůj vliv v oblasti. Z toho důvodu zástupci Velké Británie v zemi podporovali dialog mezi etniky a doufali, že se jim ho podaří usměrnit kýženým směrem. Zároveň si museli dávat veliký pozor, aby jejich tlak nepřekročil únosnou míru a nenutili elity do před veřejností neobhájitelných řešení a nepřišli tak o dosavadní vřelý vztah s místní reprezentací. Ve svých postojích se za všech okolností museli vyvarovat veškerých známek strnulosti, která se jim už jednou málem nevyplatila. Naštěstí byli Britové schopni v nejdůležitější chvíli dostát pověstné tradici anglického pragmatismu. Naprosto pregnantně to vyjádřil státní tajemník pro kolonie Alan Lennox-Boyd: „Dříve spíše než později bychom museli postoupit za nanejvýš nešťastných okolností to, co jsme dříve mohli udělit v ovzduší štěrnosti, s podporou celého světa a s příslibem věrné spolupráce. Proud stále teče naším směrem a můžeme na něm plout, ale odliv se blíží a když se nerozhodneme

nyní, ztratíme moc rozhodnout vůbec. Nedaleko odtud nám Francouzi ukázali, co se může stát, pokud se správný okamžik nechá uplynout.“¹⁷⁷

5.1. Vznik MCA¹⁷⁸

Zásadní problém, který vojenské vystoupení MCP jen zdůraznilo, představovala absence autonomní nekomunistické strany, která by ve vztahu k státním autoritám reprezentovala malajské Číňany. Ti ani dosud neměli žádnou motivaci takovou stranu vytvořit – politická práva jim byla upírána, většina z nich o ně ani neprojevovala zájem a soustředila se hlavně na svůj ekonomický prospěch. V souvislosti s povstaleckou kampaní vedenou převážně čínskou komunistickou stranou ale celá čínská komunita pro svou neschopnost poskytnout vládě byť sebemenší podporu upadla do neblahého podezření, že napomáhá teroristické aktivitě nebo s ní alespoň souhlasí. Vysoký komisař Gurney tedy pobízel čínské reprezentanty v Legislativní radě, aby vytvořili nějaké sdružení, s nímž by vláda mohla jednat a které by dokázalo na svou komunitu pozitivně působit. 27. února 1949 proto vznikla Malajská čínská asociace (*Malayan Chinese Association*, MCA) vedená Tan Čeng Lockem, jenž už dlouho před válkou volal po vytvoření jednotného národa složeného ze všech malajských etnik. MCA byla skupinou v podstatě anglicky vzdělaných a na Západ orientovaných úspěšných obchodníků. Podařilo se jí však také zajistit si podporu různých sdružení a organizací zastupující obchodní zájmy či čínské školy, které v čínské společnosti tradičně disponují velkou mírou vlivu. V počátečních letech její vedení sestávalo prakticky jen z těch, kteří zasedali v poradních orgánech různých úrovní (jako např. Legislativní rada) – tedy z těch, které k tomu vybrali Britové. Nepřekvapí tedy, že MCA prosazovala spíše konservativní kurs, což jí později po rozšíření elektorátu o čínsky vzdělané Číňany, které asociace sama pomohla prosadit, působilo problémy při získávání volební podpory. Zpočátku se asociace soustředila na zlepšení ekonomické situace přesídlených squatterů, jimž poskytovala přímou finanční i materiální pomoc. K jejímu financování organizovala loterie, pomocí níž dokázala během už během několika prvních měsíců nashromáždit dva a půl milionu malajských dolarů.¹⁷⁹ Z toho důvodu její členství velmi

¹⁷⁷ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 199-200.

¹⁷⁸ Viz Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 74-76. a Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 168-173.

¹⁷⁹ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 112.

rychle stoupalo, za tři roky dokázala přilákat tři sta tisíc členů.¹⁸⁰ Rychlý úspěch MCA způsobil naprosto oprávněnou obavu komunistů, že na její úkor ztratí svou podporu. Členové MCA se tedy staly terčem povstaleckých útoků; při jednom z nich v roce 1949 byl těžce zraněn i předseda Tan Čeng Lock.

5.2. Výbor pro jednání mezi komunitami

Po vypuknutí komunistické povstalecké kampaně se mezi malajskými komunitami rychle vyostřily vztahy. Ta byla totiž Malajci a Indy vnímána jako ryze čínská záležitost a nic na tom neměnila ani skutečnost, že oběti teroristů pocházely ze všech národů. Situaci bylo nutno nějakým způsobem řešit a v první polovině roku 1949 došlo z iniciativy generálního komisaře Malcolma MacDonalda ke vzniku tzv. Výboru pro jednání mezi komunitami (*Communities Liaison Committee*).¹⁸¹ Tento výbor představoval fórum, na němž by elity zastupující jednotlivá etnika mohly za MacDonaldovy mediace neformálně a, protože za zavřenými dveřmi, i naprosto otevřeně diskutovat o problémech zatěžujících vztahy mezi jejich etniky. Jeho jednání odrážela eminentní britský zájem na vytvoření určité „malajanské“ identity a ochotu redefinovat občanská kritéria tak, aby bylo této identity umožněno. Výbor se obvykle skládal ze šesti Malajců, jedním z nich byl Onn bin Ja'afar, šesti Číňanů, mezi nimi figuroval i Tan Čeng Lock, jednoho Evropana a dvou Indů. V září 1949 se členové výboru dohodli na následujících návrzích:¹⁸² a) Důkladné revizi kritérií pro udělení občanství (to mělo být uděleno bez ohledu na etnický původ všem, kteří byli schopni prokázat „nedělitelnou loajalitu“¹⁸³ Malajsku). b) Legislativních změnách umožňujících zavedení voleb do zákonodárných orgánů jednotlivých států. c) Zavedení voleb ve státech a městech, které k tomu byly připravené. d) Přípravě registru voličů. e) Udělení volebního práva na základě federálního občanství. f) Zavedení povinné výuky malajštiny a angličtiny ve všech vládních školách (to mělo být doprovázeno postupnou eliminací komunálního školství, které měly nahradit školy smíšené; jednotné školství se

¹⁸⁰ Tregonning, K. G. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. s. 296.

¹⁸¹ Některé výstupy z jeho jednání možno nalézt v Christie, Clive J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader*. London: I.B. Tauris 1998. s. 193-202.

¹⁸² Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 30.

¹⁸³ Christie, Clive J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader*. London : I.B. Tauris 1998. s. 197.

vůbec mělo stát hlavním prostředkem k vytvoření jednotného politického národa).¹⁸⁴ Vedle toho členové výboru souhlasili s tím, že speciální pozice Malajců by měla být i nadále ochraňována ovšem za té podmínky, že „všichni občané federace si budou co do svého postavení, práv a příležitostí bez ohledu na rasu rovni.“¹⁸⁵ Čínští členové nakonec přistoupili i na to, že pokud jejich komunitě bude výhledově umožněno stát se občany, jsou ochotni přislíbit svou věrnost malajským sultánům. V dubnu následujícího roku tedy výbor navrhl, aby vláda rozšířila kritéria pro přidělení občanství, že by doba pobytu na území federace opravňující k jeho získání byla snížena z patnácti na deset let.

Shoda, které mezi sebou byly elity schopny dosáhnout na těchto nezávazných jednáních, je pozoruhodná, do značné míry jí nicméně vysvětluje to, že se jednalo o tajné diskuse bez vnějších tlaků a nutnosti cokoliv obhajovat před veřejností. Brzy se totiž ukázalo, že tyto dohody lze veřejně prosadit jen velmi těžko. Hodnota Výboru pro jednání mezi komunitami však spočívala hlavně v tom, že diskuse na jeho půdorysu přinesly cennou zkušenost pro zúčastněné elity, které se zde poprvé naučily činit kompromisy, bez nichž se žádná etnický rozdělená země neobejde. Všechny tyto kompromisní dohody byly posléze realizovány ať už britskou správou či následně nezávislou Malajskou federací, do jejíž ústavy se je podařilo inkorporovat. Britský pokus o vytvoření konsensu mezi etniky alespoň na úrovni politických vůdců tak do jisté míry uspěl. Ačkoli další vývoj nešel cestou vytvoření nekomunálních stran, jak si Britové přáli, už v roce 1950 se podařilo ustavit fungující vzorec spolupráce, který se měl stát rysem celého novodobého malajsijského politického vývoje.

5.3. Selhání projektu nekomunální politiky

5.3.1. *Onn bin Ja'afar a jeho rozchod s UMNO*

Zakladatel a předseda dominantní malajské strany UMNO Onn bin Ja'afar na začátku roku 1949 došel k vcelku správnému závěru, že metropole nikdy nebudou souhlasit s udělením nezávislosti za situace komunálně zakotvených a konkurujících si stran. Pokud měl být vytvořen jednotný politický národ, jak stále zdůrazňovali Britové, jeho jednota by logicky měla být manifestována také jedinou stranou, v níž by všechna etnika našla své zastoupení. Poměrně úspěšné rozhovory mezi elitami naznačovaly, že

¹⁸⁴ Ačkoli obecné dohody ohledně jednotného školství bylo dosaženo, trvalo to až do roku 1954, než s tímto záměrem vyslovila souhlas i federální vláda, a až do udělení nezávislosti v roce 1957, než se jednotné národní školy začaly stávat skutečností.

¹⁸⁵ Christie, Clive J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader.* London : I.B. Tauris 1998. s. 197.

situace by pro takovéto řešení mohla být zralá. Jak se zanedlouho ukázalo, někteří političtí vůdci možná byli připraveni na tuto cestu nastoupit, naprostá většina veřejnosti je po ní ovšem nebyla ochotna následovat.

V souladu se svým přesvědčením se Onn bin Ja'afar neúspěšně pokusil transformovat UMNO na interkomunální stranu.¹⁸⁶ Jako první krok v květnu 1949 dokázal svou stranu přesvědčit, aby umožnila Číňanům a Indům stát se přidruženými členy. Už proti tomu se na stranickém shromáždění 29. května postavilo pět státních organizací, ale prestiž *otce zakladatele* a jeho apel na Malajce, aby překročili svůj úzkoprsý, staromilecký a *vesnický* pohled, dokázaly zajistit schválení návrhu. V červnu následujícího roku v návaznosti na výsledky jednání mezikomunitního výboru chtěl Onn získat souhlas své strany s elitami dojednaným rozšířením občanských kritérií snížením limitu pobytu z patnácti na deset let. Opět se zvedla vlna nevole, tentokrát ještě silnější než předtím. Na sjezdu byl dokonce Onn označen za „zrádce Malajců“¹⁸⁷ a rozhodl se proto resignovat na svou funkci. Tu následovala demise celého předsednictva strany. O otázce rozšíření se nakonec nehlasovalo. Na Onnovu záchranu přišla opět jeho veliká popularita, členové strany přicházeli před jeho dům a demonstrovali za jeho návrat do funkce. V srpnu byl do ní znovuzvolen poměrem hlasů 60:3. Novým pravidlům pro přidělování občanství se též dostalo souhlasu. Později s nimi vyslovili souhlas i sultánové a jejich vlády a v roce 1952 nová občanská kritéria vstoupila v platnost a umožnila tím získat občanství jednomu a čtvrt milionu Číňanů a 220 tisícům Indů, nemluvě o 2,7 milionu Malajců.¹⁸⁸ To provázelo i otevření státní správy pro všechny federální občany. Napříště se tak státními úředníky mohli stát i příslušníci jiného než malajského etnika, aby však výjimečné postavení Malajců bylo zachováno, pouze v poměru jeden ne-Malajec na čtyři Malajce.

Už v listopadu téhož roku se předseda UMNO pokusil transformaci své strany dokončit. Přišel s návrhem, aby se napříště i členové jiné než malajské komunity mohli stát členy plnoprávními, nikoli jen přidruženými bez práva hlasovat. Zároveň chtěl podtrhnout nové otevření strany změnou jejího názvu na Spojená Malajanská národní organizace. Přestože při svých návrzích podporou vedení strany disponoval, ani jeho

¹⁸⁶ viz Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 30-33. a Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 535-536.

¹⁸⁷ Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 31.

¹⁸⁸ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 185.

prestiž, nyní už značně pošramocená, ho tentokrát nezachránila. Nepomohla ani další hrozba resignací. „Onnův pokus uvolnit se z vnitrostranických bojů a pozvednout se na vyšší úroveň národního vůdce zastavil jeho špatný odhad své schopnosti ovlivnit názor Malajců silou své osobnosti.“¹⁸⁹ Ještě před tím, než UMNO o návrzích hlasovala, ustoupil Onn bin Ja'afar od předem prohraného boje a v červnu 1951 se rozhodl vytvořit novou Stranu nezávislosti Malajska (*Independence of Malaya Party*, IMP), jež se otevřela všem malajským komunitám. Oficiálně se tak stalo 16. září 1951. UMNO si tak muselo zvolit nového předsedu, kterým se stal Tunku Abdul Rahman,¹⁹⁰ jenž ve své první řeči zabodoval u nacionálně smýšlejících Malajců: „Toto je malajská země. ... Malajci budou rozhodovat, kdo se může stát „Malajcem.“¹⁹¹ To zůstalo podstatou jeho rétoriky do té doby, než stejně jako před ním Onn pochopil, že s tímto přístupem mu Britové nezávislost neschválně.

Snaha o otevření UMNO a založení IMP do jisté míry představovaly reakci na rychlý vzestup MCA, která představovala politickou hrozbu jak pro Malajce, tak pro Onna osobně. Ten pochopil, že Britové se brzy budou muset podělit o moc s místními politiky a Onn chtěl být u toho v co nejlepší možné pozici – tedy v čele celonárodního *malajského* hnutí. Tomu odpovídaly deklarované cíle IMP: „sjednotit lid v jednotnou loajalitu, bez ohledu na vyznání, třídu či rasu a pracovat společně směrem k nezávislému malajskému státu.“¹⁹² Co se týče Londýna, Onn bin Ja'afar uhodil na správnou strunu, neboť ten měl v úmyslu zajistit dlouhodobou politickou stabilitu podporou interkomunálních stran nikoli spoluprací s přísně komunální UMNO.

Onnův předpoklad, že Britové budou postupně předávat pravomoci místním politickým vůdcům, nevzešel ze vzduchoprázdna. První vykročení tímto směrem totiž už devátého dubna 1951 učinil vysoký komisař Gurney, když Výkonnou radu federace rozšířil o pět členů. Těm byl přidělen statut ministra a byla jim svěřena kontrola určitých vládních úřadů. Byli zodpovědní vysokému komisaři a Legislativní radě. Tak vznikl první zárodek budoucího kabinetu. Místa těchto členů zaujali hlavní představitelé malajských komunit. Gurney sledoval ten záměr, aby političtí vůdcové a s nimi i jejich

¹⁸⁹ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 319.

¹⁹⁰ Narodil se roku 1903 jako syn sultána Kedahu, proto bývá v literatuře běžně označován jako *the Tunku* (případně *Tengku*) tedy princ. Studoval na Cambridge, kde také získal právnícký titul. Mezi lety 1930 a 1945 působil v Kedahu jako okrskový úředník.

¹⁹¹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 186.

¹⁹² Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 536.

komunity začali brát boj proti právě vrcholíciému povstání jako svůj vlastní, aby se přestali bát postavit se na stranu vlády a také, aby elity získaly tolik potřebné zkušenosti se správou země a připravily se tak na nezávislost.

Onn bin Ja'afar se těšil vysokému stupni důvěry metropole: pro státního tajemníka pro kolonie Griffithse „představoval jedinou skutečnou nadějí malajského lidu, jak se oprostít od rasy a přiklonit se ke straně.“¹⁹³ Nově založené Straně nezávislosti Malajska se tak okamžitě dostalo britské podpory. Tři z pěti členů jmenovaných ministry ve federální Výkonné radě byli jejími členy, stejně tak třicet ze 75 členů Zákonnodárné rady. IMP tak už od samého začátku veřejnost vnímala jako stranu úzce spolupracující s úřady. To byla nálepka, které se už nedokázala zbavit. Důležité spolupráce se také straně dostalo od Malajské čínské asociace. Založení IMP společně s Onnem vyhlášoval i Tan Čeng Lock, jenž osobně myšlenku nekomunální politiky dlouhodobě prosazoval. Někteří členové MCA se stali současně i členy IMP. Zdaleka největší část elektorátu však stále tvořili Malajci a především jejich podporu zamýšlel Onn získat. Vedení UMNO se však postavilo tvrdě na odpor a zakázalo svým členům současně spolupracovat i s IMP. Vedle toho však Malajce odrazovala i politika širokého rozšíření občanství prosazovaná Onnem. V konečném efektu jich tak IMP podpořilo jenom malé množství. Ani Číňané však neprojevíli takové nadšení pro nekomunální politiku, jaké by si zakladatelé IMP přáli. Asi jen těžko překonávali nedůvěru k Onnovi, ještě nedávno předsedovi největší malajské strany a plamenného zastánce malajských práv. Nejaktivnější zastání se projektu nekomunální strany dostalo od indické menšiny, kterou reprezentoval Malajský indický kongres (*Malayan Indian Congress*, MIC) založený už v roce 1946. Ten se rozhodl s IMP spolupracovat a jeho členové ho v tom následovali.

5.3.2. Volby do místních zastupitelstev a vznik Aliance

Legislativní rada ještě v roce 1951 rozhodla o konání voleb do místních zastupitelstev ve vybraných městech. To odpovídalo britskému záměru připravovat zemi na samosprávu a na nutnost politiků nést za ni odpovědnost postupným zaváděním voleb. První stupeň logicky představovala ta města, které později následovaly i tzv. nové vesnice, v nichž to bezpečnostní situace umožňovala. Pravomoci přirknuté

¹⁹³ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 319.

voleným reprezentantům neměly být nijak rozsáhlé, spíše šlo o to, aby si vyzkoušeli výkon veřejné funkce a lidé získali první zkušenost s volbami.

První místní volby byly naplánovány na 16. únor 1952 ve federálním hlavním městě Kuala Lumpur. Přes výše naznačené obtíže při formování své strany Onn bin Ja'afar hýřil optimismem a očekával rozhodné vítězství IMP. Nástup IMP, ačkoli zdaleka ne drtivý, totiž zatlačil ostatní strany do defensivy. Místní politici MCA a UMNO však přišli s nápadem, který v první chvíli překvapil nejen veřejnost, ale především i jejich federální vedení, které o něm dopředu nebylo informováno. Rozhodli se totiž pod názvem *Aliance* vytvořit společnou kandidátku, na níž měli v převážně čínských obvodech figurovat čínští a ve většinově malajských malajští kandidáti. Volební výsledky jasně ukázaly, že úvaha, že voliči spíše než nekomunální IMP dají hlas straně zastupující jen jejich etnikum, byla naprosto správná. Spojení ve volební alianci oběma stranám navíc umožnilo efektivně čelit výtkám z přílišného komunalismu, jimž by byly vystaveny, pokud by kandidovaly samostatně a především jim s přehledem zajistilo vítězství. Voliči totiž stále nebyli připraveni překročit štěpnou linii své etnické příslušnosti, souhlasili sice se spoluprací mezi komunitami a stranami, ale zároveň požadovali obranu vlastních zájmů. Z dvanácti křesel, o něž byl volební souboj sveden, jich Aliance obsadila devět, když získala celkem 10 330 hlasů proti 6 630, jež obdržela IMP obsadivší dva mandáty. Dvanáctý obvod připadl nezávislému kandidátovi. Úspěšný recept na vítězství byl zopakován i v dalších městech a Aliance celkem obsadila téměř dvě třetiny všech mandátů, o nichž se v místních volbách v průběhu let 1952 a 1953 soupeřilo.¹⁹⁴ IMP oproti tomu získala všehovšudy pouhé tři mandáty.

UMNO se od Onnovy *zrady*, nacházela ve stavu hluboké krize. Britští představitelé v zemi došli k závěru, že se strana nachází na pokraji rozpadu. Ačkoli podle svých slov disponovala suverénně nejvyšším počtem členů – 930 682 v srpnu 1953, jen málo z nich platilo členské příspěvky. V Kedahu to mělo být jenom osm tisíc z dvaceti.¹⁹⁵ První úkol pro nového předsedu strany představovalo znovuutvoření její organizace. První týden navíc soupeřit s Onnovými příznivci ve vedení. Jednotu strany chtěl posílit „hrou“ na národní strunu. Spolupráce s MCA přišla ve vhodnou chvíli. S pomocí jejích financí se brzy podařilo znovu nastartovat mohutnou stranickou

¹⁹⁴ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 187.

¹⁹⁵ Za ní následovala MCA s 104 906 členy. Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 320-321.

mašinérii UMNO. Od února 1953 se na sérii jednání podařilo dosáhnout shody mezi oběma stranami, jež v zásadě kopírovala linii dohod z mezikomunitního výboru. Převládala nálada pragmatismu a Tunku Abdul Rahman odhodil stranou komunální rétoriku: „Musíme s ostatními národnostmi, pokud prokáží nedělitelnou věrnost Malajsku, žít a spolupracovat na dosažení nezávislosti.“¹⁹⁶ 17. března 1953 tak Tunku spolu s Tan Čeng Lockem ohlásili vůli pokračovat v projektu *Aliance* i na federální úrovni.

5.3.3. *Postupný zánik IMP*

Přes očividný neúspěch IMP v komunálních volbách se Onn bin Ja'afar nevzdával a v dubnu 1953 ohlásil konání „Národní konference,“ které se zúčastnila řada vysokých malajských úředníků, zástupců v Legislativní radě a také sedm z devíti prvních ministrů malajských států. Kromě IMP se podařilo zajistit účast i jiných organizací zastupujících především různé menšinové skupiny, z nichž nejdůležitější byl Malajský indický kongres. Projekt Národní konference představoval Onnův pokus převzít ztracenou iniciativu a vytvořit protiváhu Alianci, která začala dominovat. Ta nyní prosazovala relativně radikální kurs, rychlé uspořádání federálních voleb a volenou většinu zákonodárného sboru (viz níže). Aby Onn nabídl alternativu, obrátil se ke konservativnější části společnosti sdružené okolo malajských sultánů a jejich prvních ministrů, kteří měli z brzkého příchodu demokracie obavy. Tomu zcela odpovídaly návrhy, které z této konference vzešly: s federálními volbami by se mělo počkat nejméně do konce roku 1956, dokud neproběhnou všechny místní a státní volby, neboť volby jako takové „byly stále novinkou a nutit do nich lidi znamená vysmívat se demokracii.“¹⁹⁷ Členství Legislativní rady by mělo být rozšířeno ze 75 na 90, ale v přechodné fázi by jenom menšina zástupců měla být volená. Je samozřejmé, že pokud se IMP chtěla prezentovat jako alternativa k UMNO, musela též nabídnout alternativní program. Tak se mohlo stát, že strana, která sama sebe prohlašovala za vůdkyni národního hnutí, což manifestovala i odkazem na nezávislost ve svém názvu, mohla obhajovat zpomalení procesu zavedení voleb a tím i udělení nezávislosti samotné. Tohoto poněkud absurdního faktu si nepřátelská média dokázala řádně vychutnat. Příliš

¹⁹⁶ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 324. Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. s. 538.

¹⁹⁷ Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 33.

konservativní program způsobil i to, že Onnův projekt opustily i dvě nejsilnější skupiny – Pan-Malajanská islámská asociace (*Pan-Malayan Islamic Association*) a Malajský indický kongres, se kterým odešlo i jeho 20 648 členů. Jejich odchod jenom zvýraznil slabost celé Národní konference – členská základna zbylých zúčastněných skupin nepřesáhla už ani deset tisíc osob.¹⁹⁸ Samotná IMP v srpnu 1953 neměla více jak 2200 členů.¹⁹⁹ Onn bin Ja'afar správně pochopil, že nekomunální IMP se stala už jen prázdnou schránkou a spolu s konservativní malajskou skupinou v únoru 1954 založil nové uskupení *Party Negara*. Tím skončil Onnův pokus zajistit si osobní moc vytvořením nekomunální strany, která by od Britů převzala vládu. Onn sám se vrátil ke svým politickým kořenům a *Party Negara* se stala hlasitou obhájkyní malajských privilegií.

Projekt nekomunální politiky naprosto odpovídal představám, jaké měli britští představitelé o budoucím vývoji v Malajsku. Opakovaně zdůrazňovali, že nebudou souhlasit s udělením nezávislosti, dokud se rozdílné komunity nesjednotí. Podle představ metropole toto sjednocení mělo nabýt podobu nového „malajanského“ národa, jehož jednotu by manifestovala i jednotná nekomunální strana. IMP se vysokého komisaře dostalo vysokého stupně politické podpory, což jí však v očích obyvatel spíše uškodilo. Až její volební krach a úspěch kvalitativně odlišného projektu sjednocení komunit, který zosobňovala Aliance, Britům naznačil, že budou muset svá očekávání poněkud pozměnit. Ideál „malajanské“ jednoty byl v troskách, politický národ dle představ Aliance „měl mít spíše podobu obchodní dohody.“²⁰⁰

5.4. Boj o volenou většinu Legislativní rady

V průběhu let 1952 a 1953 v souvislosti s poklesem povstalecké aktivity a částečným ústupem komunistického nebezpečí začala politická scéna postupně roztávat. Vznik nových stran jako například IMP a konání komunálních voleb jsou toho důkazem. Rostly také aspirace obyvatelstva směrem k samosprávě a samozřejmě i nezávislosti. Vytvoření místními volbami posílené Aliance i na federální úrovni přineslo potřebnou platformu, ze které bylo možno na koloniální autority vyvíjet tlak.

¹⁹⁸ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 328.

¹⁹⁹ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 320.

²⁰⁰ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 341.

V dubnu 1953 se paralelně s Onnovou konferencí, již se Aliance rozhodla neúčastnit, konal sjezd UMNO, na němž byla přijata rezoluce požadující zavedení federálních voleb už následující rok. Vysoký komisař Templer v úmyslu udržet si politickou iniciativu rozšířil počet členů – ministrů ve Federální radě a v červenci jmenoval výbor 46 členů Legislativní rady pro posouzení možnosti konání federálních voleb v roce 1955. Většina jeho členů v souladu se složením Legislativní rady i Templerovým postojem zastávala spíše konservativní stanovisko. Zpráva výboru uveřejněná v únoru 1954 navrhovala pouze opatrný postup: počet členů Legislativní rady měl být navýšen na 92, z nichž 44, tedy menšina, měla být volena a federální volby se měly konat teprve poté, co proběhnou všechny volby do státních zastupitelských orgánů naplánované na rok 1955.²⁰¹

S touto představou se Aliance odmítala smířit. Většina jmenovaných členů totiž patřila spíše k Onnově konservativní skupině a Aliance by tak nedisponovala většinou hlasů. Požadovala proto konání voleb nejpozději v listopadu roku 1955 a stočlennou Legislativní radu s třípětinovou volenou většinou, která by ji dala slušnou šanci Legislativní radu ovládnout. Kompromis navrhovaný Templerem – těsná volená většina – vedení Aliance odmítlo a rozhodlo se do Londýna vyslat delegaci vedenou Tunku Abdul Rahmanem, která tam měla pro své požadavky zajistit podporu veřejnosti a parlamentu.

Statní tajemník pro kolonie Lyttelton 27. dubna, tedy ještě před tím, než se s malajskou delegací setkal, zveřejnil Bílou knihu odrážející dohodu mezi vysokým komisařem a sultány, kteří museli s každou ústavní změnou vyslovit souhlas. Podle ní by se Legislativní rada měla skládat z 52 volených a 46 nominovaných členů, z nichž sedm jmenoval vysoký komisař zcela podle svého uvážení. To samo o sobě představovalo neobvyklý skok ze zcela jmenovaného shromáždění na zastupitelský sbor s volenou většinou. Obvykle totiž mezi oběma fázemi ještě figurovalo jedno přechodné stadium, v němž zákonodárny orgán už obsahoval volené členy, kteří ovšem netvořili jeho většinu. Tento rychlý postup Bílá kniha zdůvodňovala tím, že přirozený politický vývoj byl v případě Malajska zbrzděn komunistickým povstáním.²⁰² Lytteltonovým postojem nedokázalo pohnout ani setkání s delegací Aliance, jež se tak vrátila do Malajska bez úspěchu. Majoritu šesti volených zástupců totiž její vedení stále

²⁰¹ Tregonning, K. G. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. s. 289. a Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 188.

²⁰² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 188-9.

nepovažovalo za dostatečnou záruku, že i po úspěšných volbách budou disponovat většinou zákonodárního sboru. Požadovalo proto vytvoření královské komise, jež by celou záležitost znovu prozkoumala a poté, co byl tento požadavek odmítnut, se rozhodlo přistoupit k jednání, které dříve v případě protestů proti zavedení Malajské unie přineslo ovoce. 13. června vedení Aliance oznámilo britským úřadům, že dokud nebudou nebude přijat jejich požadavek na volenou třípětinovou většinu v Legislativní radě, zástupci Aliance přeruší svou činnost v orgánech všech úrovní, do nichž byli nominováni. Už v únoru se Tunku vyjádřil, že by pro něho „bylo lepší, kdyby šel do vězení, než aby přijal doporučení výboru pro federální volby.“²⁰³ Celkem se bojkotu zúčastnilo na 600 zástupců UMNO a 400 MCA a hrozba masivní kampaně občanské neposlušnosti, obzvláště nebezpečná v kontextu výjimečného stavu, opět Brity přesvědčila, aby požadavkům Aliance ustoupili.

Spor se podařilo zažehnat až novému vysokému komisaři siru Donaldu MacGillivrayovi, který v tomto postu nahradil na začátku června generála Templera.²⁰⁴ MacGillivray ve večerních hodinách druhého července pozval zástupce Aliance na palubu královské fregaty *HMS Alert* kotvící v Singapuru, aby jim tam přednesl kompromisní návrh, jenž předtím vypracoval a pro který získal podporu malajských vládců i Londýna. Legislativní rada měla vzniknout v podobě navrhované dubnovou Bílou knihou, tedy s většinou 52 volených členů. Aby vysoký komisař uklidnil obavy Tunku Abdul Rahmana, zavázal se, že před tím, než jmenuje členy, jejichž nominace příslušela jenom jeho uvážení, konzultuje představitele vítězné politické síly a jmenování provede na základě těchto konzultací. Tento kompromis zástupci Aliance přijali a sedmého června odvolali svůj bojkot vládních orgánů. 18. srpna legislativní rada jednomyslně přijala zákon umožňující konání federálních voleb, které byly v březnu 1955 ohlášeny na 27. července téhož roku.

Při zpětném pohledu můžeme říci, že Aliance s výjimkou zcela nereálného požadavku, aby se volby konaly už v roce 1954, dosáhla svého. Dokázala prosadit konání voleb v časném termínu a také se zasadila o to, aby příští Legislativní rada disponovala volenou většinou, což odporovalo dosavadnímu osvědčenému postupu i

²⁰³ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 342.

²⁰⁴ Bezpečnostní situace se v roce 1954 zlepšila natolik, že bylo možno politickou funkci vysokého komisaře opět oddělit od vojenské funkce operačního velitele. Pozice zástupce vysokého komisaře zanikla. Vysokým komisařem se tedy stal MacGillivray a do křesla operačním velitelem usedl generálporučík Sir Geoffrey Bourne.

původním návrhům výboru pro přípravu voleb, který odrážel opatrný postoj Londýna. Bojkotem zastupitelských orgánů a hrozbou ochromení britské správy si zajistila s příslib vysokého komisaře, že jí v případě nedostatečného volebního výsledku dopomůže k ovládnutí zákonodárného sboru. Britové, vědomi si toho, že stejně k zavedení samosprávy musí v nejbližší době dojít a obávající se negativních důsledků roztržky se silou, která se zdála malajské politice v nejbližší době dominovat, pragmaticky ustoupili a to v zájmu zachování dobrých vztahů a tím i určité míry vlivu v zemi. Konec impéria se totiž nezadržitelně blížil a londýnským úkolem číslo jedna bylo nezaměnit důstojný odchod ve zběsilý úprk. Rozsah britských kapitálových investic²⁰⁵ na území Malajské federace i její strategický význam nedovoľoval, aby je bylo možno vyměnit za slepé setrvání na určitém dříve neotřesitelném principu. Hrozbu dnes totiž už neskýtal příliš rychlý postup, ale postup příliš opatrný.

5.5. Volby 1955

Rozhodnutí Aliance souhlasit s kompromisním řešením usnadnilo i to, s jakou lehkostí toto uskupení, do něhož se v roce 1954 plně začlenil i Malajský indický kongres, drtilo své soupeře ve volbách v jednotlivých státech. Největšího soupeře pro ni *chtěla* představovat Onnova malajská *Party Negara*, která se však přes své vysoké ambice nebyla schopná Alianci skutečně postavit. V domovském státě svého předsedy, kde předtím zastával funkci hlavního ministra a kde jeho popularita dosahovala největších hodnot, dokázala přilákat jen 9,4 procenta hlasů a nezískala jediné křeslo. Aliance jich dokázala obsadit všech šestnáct.²⁰⁶ Výsledek z Johoru nepředstavoval výjimku, nýbrž pravidlo.

Před Aliancí nyní stály dva úkoly. 1) Musela vyhrát volby a to takovým způsobem, aby si zajistila většinu v Legislativní radě a nejlépe se nemusela vůbec ucházet o podporu nominovaných členů. To jí mělo poskytnout stabilní základnu pro další vyjednávání o nezávislosti. 2) Musela přesvědčit Brity, že ji skutečně mohou chápat jako vyjádření jednoty a spolupráce všeho lidu Malajské federace a nikoliv jen jako nějakou lest dominantní UMNO, jak ovládnout moc. V tomto ji velmi napomohla nově navázaná spolupráce s hlavní indickou stranou MIC. Prubířským kamenem ochoty

²⁰⁵ V roce 1963 v nově vzniklé Malajsii dosahovaly britské soukromé investice hodnoty 400 miliónů liber. V Indii toto číslo bylo jen 300 miliónů. (Jones, Matthew. A Decision Delayed: Britain's Withdrawal from South East Asia Reconsidered, 1961-68. *English Historical Review*. June 2002. s. 576.)

²⁰⁶ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 193.

k dosažení kompromisního řešení uvnitř Aliance se stalo navržení kandidátů pro federální volby. Dopředu bylo jasné, že drtivou většinu voličů budou tvořit Malajci, neboť Číňané se přes rozšíření občanství a tedy i volebního práva zatím příliš neobtěžovali s voličskou registrací. Snad neviděli v účasti na volbách pro malajskou převahu mezi voliči smysl či je snad nechtěla stále opustit jejich zakořeněná nedůvěra k politice. Z 1 280 865 registrovaných voličů jich 1 077 562 tedy 84,2 procenta tvořili Malajci, 142 947 (11,2 procenta) Číňané (dalších více než 450 000, kteří byli k účasti na volbách oprávněni, této možnosti nevyužilo) a většinu zbylých 4,6 procenta představovali Indové.²⁰⁷ Malajskou dominanci mezi voliči podtrhlo i narýsování obvodů, ze kterého kromě dvou převážně čínských vyšly ostatní jako malajské.²⁰⁸

Nelze se tedy divit pokušení UMNO využít této situace ve svých prospěch. Požadovalo, aby většinu kandidátů stejně jako elektorátu tvořili Malajci. Proti tomu se postavil Tunku Abdul Rahman, jenž byl mezitím prohlášen za volebního leadera Aliance. Bylo mu totiž jasné, že nadcházející volby bude britská správa vnímat jako test způsobilosti tohoto seskupení k vládnutí. Pokud by z něj vítězně vyšlo padesát malajských kandidátů, těžko by mohli očekávat britskou vstřícnost v otázce nezávislosti. Nehledě na to, že za těchto okolností by soudržnost Aliance šlo udržet jen ztěží. Z těchto důvodů Aliance v den voleb představila dvaapadesát kandidátů mezi nimiž figurovalo pětatřicet Malajců, patnáct Číňanů a dva Indové. Nejpočetnější konkurenční kandidátku sestavila *Party Negara*, která dokázala nabídnout třiařicet kandidátů, mezi nimiž v souladu s politikou, kterou strana obhajovala, byl jen jeden ne-Malajec. Pět dalších stran přišlo s dalšími dvaceti devíti kandidáty a osmnáct osob usilovalo o zvolení nezávisle.²⁰⁹

Strany Aliance před volbami představily celkem propracovaný čtyřicetistránkový volební program pod názvem *Cesta k nezávislosti*, který mimo jiné sliboval vyhlášení široké amnestie pro povstalce a znásobení úsilí směřujícímu k ukončení výjimečného stavu a dosažení nezávislosti do čtyř let se zákonodárným sborem dle britského vzoru. Nepříliš konkrétně program řešil otázku občanství, kterou hodlal ponechat k posouzení nezávislé komisi.

²⁰⁷ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 344-5. a Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 63.

²⁰⁸ Tarling, N. *A Concise History of Southeast Asia*. New York : Praeger 1966. s. 291.

²⁰⁹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 194.

Konečné výsledky voleb, jichž se zúčastnilo 85 procent registrovaných voličů, jednoznačně potvrdily dominantní postavení Aliance, kterou voliči považovali za nejdůvěryhodnější sílu pro dosažení nezávislosti. Její kandidáti uspěli v 51 případech, pouze v Krianu zvítězil Zabidi bin Haji Ali navržený Pan-Malajanskou islámskou stranou (*Pan-Malayan Islamic Party*), který se tak v dalších letech mohl pyšnit oslovením *Pan opozice* (*Mr. Oppostition*). Aliance dokázala přilákat 818 013 tedy 79,6 procent hlasů. Druhá strana v pořadí, *Party Negara* za ní zaostala více než desetkrát, když obdržela jen 78 909 hlasů (7,6 procenta) a žádný mandát.²¹⁰ Přestože se voleb zúčastnil jen jeden z osmi Číňanů a jeden ze sedmi Indů, v zastupitelském sboru usedlo všech 17 nemalajských kandidátů Aliance. Té se díky mohutné kampani finančně zaštitěné převážně MCA podařilo v Legislativní radě obsadit většinu pěti hlasů, ke které se později přidalo ještě dalších téměř dvacet nominovaných členů. Tunku Abdul Rahman se tedy na základě výsledků voleb stal hlavním ministrem (*Chief Minister*) a sestavil svůj kabinet, v němž zasedlo pět dalších Malajců, tři Číňané a jeden Ind. Celý kabinet byl zároveň začleněn do federální Výkonné rady, které předsedal vysoký komisař a působilo v ní ještě pět jiných britských úředníků. Místní politická reprezentace tak získala důležité slovo v každodenní správě země, nejvyšší autorita však stále spočívala u vysokého komisaře, jenž i nadále disponoval právem veta.

5.6. Mírové rozhovory v Balingu

Výsledky voleb ukázaly, že Aliance se skutečně stala seskupením reprezentujícím všechna *malajanská* etnika a že dominantní malajská UMNO dokáže učinit nepříjemné kompromisy, aby tento stav zaručila. Tím byla splněna zásadní britská podmínka pro další postup směrem k nezávislosti. Nově zvolená politická elita však stále představovala velkou neznámou, co se týče její kompetence zajistit vnitřní bezpečnost– tedy čelit komunistickému nebezpečí. V případě Malajské federace, jako i v jiných komunismem ohrožených zemích, se vnitřní a vnější bezpečnost úzce prolínaly. Velká Británie investovala mnoho úsilí, aby Malajsko od komunismu uchránila a neexistence malajských ozbrojených složek a bezprostřední nemožnost jejich vytvoření ani nenasvědčovala tomu, že případné udělení nezávislosti potřebu britské pomoci ukončí. Vláda Jejeho Veličenstva si proto nemohla dovolit, aby její tvrdý tlak na jedné frontě, torpédoval příliš ústupný domácí kabinet na jiné.

²¹⁰ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 345.

Důvěryhodnost Aliance v otázkách vnitřní bezpečnosti měla brzy projít testem. Komunisté cítili, že spolu s federálními volbami a vytvořením kabinetu ze zástupců lidu Malajska se jejich šance na úspěch dále zmenšují. Už měsíc před volbami proto z povstaleckého tábora přišel dopis nabízející možnost mírových jednání u kulatého stolu. Tato možnost byla vládou rezolutně zamítnuta jako komunistická propaganda směřující k narušení voleb. Politický tlak na komunisty zesílil po vítězství Aliance a poté, co Tunku devátého září vyhlásil opravdu široce pojatou amnestii. Ta mnoho nepřinesla, první měsíc se přihlásilo jenom dvacet povstalců.²¹¹ Odpověď vůdce povstalců přišla o tři týdny později ve formě dopisů adresovaných několika důležitým politickým představitelům, mezi nimiž figurovali i Tunku a hlavní singapurský ministr David Marshall. Čin Peng v něm velmi zdvořilou formou²¹² navrhoval okamžité vyhlášení příměří a zahájení mírových jednání. Reprezentanti Aliance, která ve volbách uspěla i díky svému slibu na brzké zajištění míru, jen ztěžili mohli nabídku jednání odmítnout. Britové byli v první chvíli touto představou zděšeni. Bylo jim jasné, že tento komunistický návrh se rovná faktickému přiznání vojenské porážky, kterou se ale Čin Peng bude snažit přeměnit v politické vítězství tím, že s politiky toužícími po tom, přinést svému lidu mír, který jim slíbili, dojedná důležité ústupky, jež jeho straně umožní dále fungovat. „MPC očekávala ústupky a od Tunku Abdul Rahmana se očekávalo, že jim je poskytne.“²¹³ Britové nicméně těžko mohli proti mírovým rozhovorům účinně protestovat, pokud nechtěli dostat nálepku těch, kdo brání dosažení míru a tím i nezávislosti. Z tohoto důvodu britská vláda už před zahájením jednání prohlásila, že ukončení výjimečného stavu nebude nadále považováno za podmínku pro udělení nezávislosti.²¹⁴ Nyní mohla už jen instruovat Abdul Rahmana o komunistické strategii a rétorice a očekávat rozhovory.

Setkání se uskutečnilo 28. prosince. Čin Peng s malým doprovodem vystoupil ze svého jihothajského úkrytu a v Balingu ve státě Kedah se setkal s Tunku Abdul Rahmanem, jehož doprovázel předseda MCA Tan Čeng Lock a hlavní ministr Singapur David Marshall. Povstalecký vůdce prý přišel na rozhovory dosáhnout

²¹¹ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 346.

²¹² Několik citátů z dopisu viz Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 270.

²¹³ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 345.

²¹⁴ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 271.

ukončení bojů za „spravedlivých a rozumných podmínek“,²¹⁵ které v jeho očích představovalo uznání komunistické strany, jež se vzdá ozbrojeného použití síly a bude dále působit zákonnou cestou. Hlavnímu ministrovi Malajska bylo jasné, že by to znamenalo faktické komunistické politické vítězství a Čin Pengovi nabídnul jenom bezpodmínečnou kapitulaci, rozpuštění MCP a MRLA a benevolentní zacházení s jeho muži. To velitel povstalců odmítl s tím, že raději bude „bojovat do posledního muže“²¹⁶ a mírové rozhovory opustil.

Krach jednání o míru sice pohřbil naději malajských politiků na rychlé ukončení vleklého konfliktu, nicméně na druhou stranu významně posílil jejich důvěryhodnost v otázkách vnitřní bezpečnosti z pohledu Londýna. Jakmile Aliance prokázala, že je schopna komunistickému nebezpečí čelit a nikoli mu ustupovat, okamžitě tím upevnila své postavení v rámci jednání o nezávislosti. Tunku Abdul Rahman v britských očích stoupl do pozice státníka a jeho rozhovory s Londýnem o udělení samostatnosti už neměly narazit na žádnou zásadnější překážku. Cesta k nezávislosti byla volná.

5.7. Nezávislost

Od osmnáctého ledna do osmého února 1957 se v Londýně konala třístranná konference o samosprávě a nezávislosti Malajské federace, jíž předsedal státní tajemník pro kolonie Lennox-Boyd. Ten spolu s vysokým komisařem MacGillivrayem zastupoval vládu Jejicho Veličenstva, malajské vládcy reprezentovali jejich čtyři zástupci a za vládu Malajské federace jednal její hlavní ministr Tunku Abdul Rahman doprovázený dalšími třemi ministry. Rahmanův mandát určila ještě na konci minulého roku rezoluce UMNO, která v rozporu s dřívějším požadovala udělení nezávislosti už do 31. srpna 1957. Všechny tři strany vcelku rychle dosáhly obecné dohody. Předtím, než Malajsko obdrží nezávislost v rámci Commonwealthu, se stane samosprávným, vysoký komisař bude jednat na základě doporučení Výkonné rady s výjimkou vnějších záležitostí a obrany. Pod dohled místních politiků spadlo dokonce i řízení dosud probíhajícího protipovstaleckého boje, když Federální válečnou radu nahradila Rada pro výjimečné operace (*Emergency Operation Council*), které předsedal malajský ministr pro vnitřní obranu a bezpečnost. S ohledem na termín udělení samostatnosti přistoupila

²¹⁵ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 197.

²¹⁶ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 279.

Velká Británie na požadavky Aliance, mělo se tak stát 31. srpna 1957, „pokud to bude možné.“²¹⁷

5.7.1. Ústavní Reidova komise a ústava Malajské federace

Pro navržení budoucího ústavního uspořádání měla vzniknout pětičlenná ústavní komise pod předsednictvím lorda Reida, jejímiž členy dále byli ústavní právník sir Ivor Jennings, bývalý generální guvernér Austrálie sir William McKell, pákistánský soudce Abdul Hamid a indický soudce B. Malik. Její zadání bylo následující:²¹⁸ Nezávislé Malajsko mělo zůstat federací v rámci Commonwealthu s parlamentní formou vlády a dvoukomorovou legislaturou. Federální vláda měla požívat silných pravomocí při současném zachování jisté autonomie států. Ústava měla garantovat zachování stávající pozice a prestiže vládců, speciálního postavení Malajců a legitimní zájmy ostatních komunit. Celá federace měla disponovat jednotným občanstvím a jejím nejvyšším představitelem měl být tzv. nejvyšší vládce (*Paramount ruler, Yang di-Pertuan Besar*),²¹⁹ jenž měl být vybrán z řad vládců. Tři hlavní problémy, jejichž řešení se od komise očekávalo, představoval vztah mezi federální vládou a jednotlivými státy, vztah mezi Malajci a Čiňany a budoucnost osad Penang a Malacca.

Britským zájmem v kontextu vytváření ústavy samostatné Malajské federace²²⁰ bylo to, aby malajští sultáni, kteří s novou ústavou museli vyslovit souhlas, a malajská vláda – tedy i všechny komunity – dosáhli dohody a aby pro ně byla navržená konstituce přijatelná a aby podporovala politickou stabilitu a etnickou harmonii. Vláda Jeho Veličenstva tedy měla usilovat o dosažení dohody bez toho, aby byla zatažena do zbytečných sporů. Zároveň se britská vláda nemohla zříci odpovědnosti za budoucí osud úžinových osad Penangu a Malaky, jež se na rozdíl od malajských států nacházely pod královskou suverenitou a jejichž obyvatelé patřili stejně jako obyvatelé Malajské federace mezi poddané britské královny. Londýnu bylo jasné, že velikostí i počtem obyvatel nepatrné osady nemají jinou možnost, než se stát i formálně součástí Malajska. Britům nicméně záleželo na tom, aby se obě osady nedostaly vzhledem k ostatním

²¹⁷ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 198.

²¹⁸ Viz Colonial Policy Committee Report of the Constitutional Commission for Malaya, CAB134/1555, 8th May 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>

²¹⁹ Yang di-Pertuan v překladu znamená „Ten, který je učiněn pánem.“ (He who is made Lord).

²²⁰ Viz odstavec 6 Colonial Policy Committee Report of the Constitutional Commission for Malaya, CAB134/1555, 8th May 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

malajským státům do podřadného postavení a aby s „jejich obyvateli i dalšími britskými poddanými bylo zacházeno spravedlivě v záležitostech občanství i jinak.“²²¹

Ústavní komise v průběhu roku 1956 provedla na malajském území rozsáhlé konzultace. Její členové se zúčastnili 118 setkání a bylo jim předloženo 131 memorand především ze strany vládců a Aliance.²²² A byly to právě názory Aliance, k nimž komise nejvíce přihlédla. Po šestiměsíční práci zveřejnila Reidova komise v únoru 1957 svou zprávu. Následovalo vytvoření pracovní skupiny, která měla návrh ústavní komise posoudit. Předsedal jí vysoký komisař a byli v ní zastoupeni čtyři vládcí a čtyři členové Aliance. Pracovní komise poté přicestovala do Londýna, kde měla své návrhy prodiskutovat s britskou vládou.

V úvodu své zprávy Reidova komise přiznala, že „shledala jako obtížné uvést různé části zadání v soulad,²²³ neboť často stály v protikladu. Jednalo se především o to, že nová ústava měla garantovat demokratickou formu vlády a současně ochraňovat výjimečné postavení Malajců a oprávněné požadavky ostatních komunit. Jak komise shledala, výjimečnému postavení se Malajci těšili ve čtyřech oblastech: 1) Ve většině států se nacházely rozsáhlé oblasti půdy vyhrazené pro Malajce. 2) Přijímání státních úředníků se řídilo pevně stanovenými kvótami. 3) Další kvóty fungovaly pro přidělování licencí pro provozování různých druhů podnikání, jež měly sloužit k povzbuzení malajské ekonomické aktivity. 4) Pro podporu Malajců obecně zaostávajících ve vzdělání fungovala celá řada různých stipendií. Zpráva komise nakonec došla k závěru, že ačkoli soudobé podmínky činily pokračování těchto výhod nezbytným, „v náležitém čase by tyto současné výhody měly být redukovány a nakonec by měly ustát zcela tak, aby už nadále neexistovala žádná diskriminace mezi rasami nebo komunitami.“²²⁴ Komise proto doporučila, aby byla celá záležitost po patnácti letech projednána parlamentem a případně revidována.

Zde zpráva komise narazila na snad největší odpor. Pracovní skupina pod malajským tlakem dokázala do ústavy prosadit, aby výjimečné postavení Malajců a oprávněné zájmy ostatních komunit byly dány pod patronát hlavy státu, která by o ně

²²¹ Colonial Policy Committee Report of the Constitutional Commission for Malaya, CAB134/1555, 8th May 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillan-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²²² Harding, A. J. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. s. 30.

²²³ Smith, R. M. (ed.). *Southeast Asia: Documents of Political Development and Change*. Ithaca NY: Cornell University Press 1974. s. 263.

²²⁴ Smith, R. M. (ed.). *Southeast Asia: Documents of Political Development and Change*. Ithaca NY: Cornell University Press 1974. s. 263.

pečovala o čas od času je hodnotila. Pro jejich revizi nebyl stanoven žádný limit. Nejsilnější ústavní ochrany vůbec se nakonec dostalo právě půdě vyhrazené výlučně pro Malajce, neboť změna jejich rozlohy podléhala souhlasu nejen konference vládců, jak navrhovala Reidova komise, ale i dvoutřetinové většiny jak státního, tak federálního parlamentu.²²⁵ Další změny navrhované a nakonec prosazené²²⁶ pracovní skupinou se dotýkaly především zakotvení základních práv a nezávislého soudního dohledu nad nimi v ústavě. Jak vyplývá z analýzy Andrewa Hardinga,²²⁷ provedené změny šly především na jejich úkor. V této souvislosti není bez zajímavosti, že parlament Malajské federace měl ústavně zaručenou pravomoc na politická práva „uvalit takové restrikce, jaké považoval za nutné či nezbytné v zájmu bezpečnosti federace, přátelských vztahů s jinými zeměmi, veřejného pořádku nebo morálky.“²²⁸ Tunku však jen vyjádřil obecný názor té doby, když prohlásil, že „příliš právní korektnosti by nemělo zabraňovat efektivnímu řešení problémů země v nebezpečném světě.“²²⁹

Další návrhy ústavní komise došly naplnění bez výraznějších změn. Malajská federace se tedy stala konstituční monarchií, za jejíž hlavu byl určen nejvyšší vládce (*Paramount ruler, Yang di-Pertuan Agong*) volený na základě seniority z řad devíti malajských vládců na dobu pěti let. K tomuto účelu se měla scházet konference vládců, jejíhož souhlas vyžadovalo i přijetí jiných důležitých změn. První hlavou státu byl později zvolen *Yang di-Pertuan Besar* státu Negri Sembilan²³⁰ Tuanku Abdul Rahman ibni Al-marhum Tuanku Muhamad. Postavení hlavy státu můžeme přirovnat k postavení britské královny, stejně jako celá výkonná moc odpovídala britskému modelu.

²²⁵ Harding, A. J. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. s. 35.

²²⁶ Britská vláda k rozhovorům o budoucím ústavním uspořádání federace v této fázi zaujala ten postoj, že by se „neměla snažit rozporovat ustanovení pro budoucnost, která byla na místě dohodnuta, ledaže by se dotýkala zvláštních oblastí, v nichž má Vláda Jeho Veličenstva přímý zájem.“ (Colonial Policy Committee Report of the Constitutional Commission for Malaya, CAB134/1555, 8th May 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.) Takové oblasti se našly jenom tři (způsob jmenování prvních guvernérů osad Penangu a Malaky, možnost odvolání k Soudnímu výboru *Privy Council* a možnost dvojího občanství uvnitř Commonwealthu) a byly uspokojivě vyřešeny.

²²⁷ Harding, A. J. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. s. 36-9.

²²⁸ Smith, R. M. (ed.). *Southeast Asia: Documents of Political Development and Change*. Ithaca NY: Cornell University Press 1974. s. 265.

²²⁹ Harding, A. J. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. s. 38.

²³⁰ Způsob volby hlavu státu si vyžádali sami vládcí a odpovídala tomu, jak byl vládce vybírán ve státě Negri Sembilan, jehož název lze přeložit i jako Devět hrabství či Devět států (*Nine counties / states*).

Zákonodárny sbor také čerpal svou inspiraci z Westminsteru. Skládal se ze dvou komor, stočlenné přímo v jednomandátových obvodech a na pět let volené Sněmovny reprezentantů (*House of Representatives, Dewan Ra'ayat*), která měla v zákonodárném procesu hlavní slovo, a 33tičlenného Senátu (*Senate, Dewan Negara*), který měl působit jako legislativní pojistka a měly v něm zaznít hlasy jednotlivých států. Jeho členy se stali dva zástupci z každého státu, volení příslušnou státní legislaturou na šest let s poloviční obměnou po třech letech a jedenáct členů za zásluhy jmenovaných panovníkem na základě návrhu vlády. Změny ústavy vyžadovaly dvoutřetinový souhlas obou komor, ale v případě běžných zákonů mohl Senát přijetí zákona pouze rok odkládat. To se netýkalo rozpočtu.

Jak už vyplývá ze státního názvu, v Malajské federaci se sdružilo devět malajských států a bývalé osady Penang a Malacca, jejichž suverenity se Britská královna vzdala. V jejich čele stál buď dědičný panovník nebo v případě Penangu a Malaky guvernér jmenovaný nejvyšším vládcem. Každý ze států disponoval na čtyři roky voleným zákonodárným shromážděním a vládou.

Oficiálním náboženstvím se stal islám, ačkoli svoboda vyznávání jiného náboženství byla ústavně zaručena. Hlavou církve v každém státě zůstával příslušný sultán. Za oficiální jazyk byla prohlášena malajština, jejíž výuka se stala povinnou na všech školách. Školství, ačkoli indické a čínské školy mohly fungovat dál, mělo dostat jednotné osnovy jako základní prostředek k vytvoření národní jednoty. Co se týče občanství,²³¹ čínským představitelům se konečně podařilo prosadit aplikaci principu *jus soli*, o který dlouhodobě usilovali, a to od roku 1957 dále, nikoli retrospektivně. Kromě narození opravňovala člověka k získání občanství ještě úspěšná registrace a naturalizace. Registrací občanství získala ta osoba nad 18 let věku, která se narodila na území federace a žila tam po dobu pěti z posledních sedmi let a prokázala elementární znalost malajštiny. Pokud se narodila mimo území federace, lhůta se navyšovala na osm z posledních dvanácti let. Možnost naturalizace existovala pro ty, kdo sloužili v ozbrojených složkách tři nebo čtyři roky nebo sídlili na území federace po deset roků z posledních dvanácti a prokázali dostatečnou znalost národního jazyka.

Výsledná podoba ústavy věrně odrážela podobu dohody mezi jednotlivými složkami Aliance. Samotnou ústavu je proto možné označit za výraz *sociálního*

²³¹ Winstedt, R. *Malaya and its history*. 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. s. 149-50.

kontraktu,²³² k němuž všechny tři komunity dospěly a jehož strážcem se Aliance měla stát. Každá z nich do něj dokázala prosadit to, co pro sebe považovala za nejdůležitější a výsledný kompromis nakonec s jistými změnami přetrvává dodnes. Číňanům bylo masivním rozšířením občanství umožněno vstoupit do politického systému. Už pro volby v roce 1959 jejich podíl na elektorátu trojnásobně stoupl z 11,2 na 34,5 procenta.²³³ Jejich majetek, ekonomické postavení i kultura měly být chráněny a použití jejich jazyka zaručeno. Výměnou za to však museli souhlasit s tím, aby i v nezávislém státě bylo zachováno výjimečné postavení Malajců, aby se malajština stala národním jazykem, islám státním náboženstvím a aby v čele státu stanul malajský vládce, jemuž museli zachovávat věrnost. Tento sociální kontrakt byl prohlášen za základ nového státu a měl být ochraňován více než různé atributy svobody a demokracie.

5.7.2. *Nezávislé Malajsko*

Návrh ústavy Malajské federace schválila v červnu 1957 konference vládců a v srpnu Legislativní rada. Příslušná legislativa byla přijata v Malajsku i ve Velké Británii a 31. srpna 1957 tak královnin zástupce vévoda z Gloucesteru mohl předat prvnímu premiérovi nezávislého Malajska Tunku Abdul Rahmanovi státní insignie, které značily zrod nezávislé Malajské federace. Merdeka se stala skutečností.

Formální nezávislost neznamenal, že by se nový stát mohl okamžitě postavit zcela na vlastní nohy. Proti vojenskému nebezpečí byl zcela bezbranný. V roce 1957 neměly jeho ozbrojené složky co do počtu rozměry ani jediné divize. Nedisponovaly žádným letadlem či lodí, které by byly schopné plnit vojenské úkoly.²³⁴ 12. října 1957 byla proto uzavřena britsko-malajská dohoda o obraně a vzájemné pomoci, která oba signatáře zavazovala k tomu, aby jakémukoli útoku na Malajsko či zbývající britská území v jihovýchodní Asii (Severní Borneo, Sarawak, Singapur, Hong Kong, Brunej) čelili společně. Formulace smlouva navíc umožňovala Velké Británii, aby po souhlasu malajské vlády mohla svých jednotek použít i pro účely naplnění závazků vyplývajících ze smlouvy SEATO, ke které Malajská federace nepřistoupila. Jednotky zemí Commonwealthu nasazené stále na malajském území byly dány pod politický dohled místní vlády.

²³² Harding, A. J. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. s. 39.

²³³ Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. s. 11-22.

²³⁴ Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. s. 347.

Udělením nezávislosti neskončilo ani komunistické povstání, které o sobě prohlašovalo, že za svržení koloniálního jha bojovalo, a tím pádem ani výjimečný stav. Nicméně protipovstalecký boj se zdál směřovat do své závěrečné fáze. Na konci roku 1956 téměř celou polovinu Malajska pokrývaly „bílé“ oblasti. V červnu 1957 se Trengganu stal prvním státem, v němž mohly být všechny restriktce výjimečného stavu zrušeny a v červenci nebyla povstalci poprvé od začátku konfliktu usmrcena jediná osoba.²³⁵ Už v březnu Čin Peng navrhl pokračování mírových jednání. Tunku v reakci na to v rozhlasovém projevu zopakoval, že jeho podmínky stále platí a že pokud MCP ukončí svou činnost, povstalce čeká mírné zacházení. Bylo mu jasné, že komunisté by rádi využili každé příležitosti k ukončení prohraného boje a pokusili se obnovit subverzní činnost. Kapitulaci však odmítli a čekal je pomalý konec. V únoru 1959 Státní tajemník pro záležitosti Commonwealthu Duncan Sandys ve své zprávě uvedl, že „výjimečný stav na většině území prakticky skončil“²³⁶ a počet povstalců, jejichž většina se skrývala v husté džungli podél thajských hranic, odhadl na méně než tisícovku. Během následujícího roku se bezpečnostní situace v zemi zlepšila natolik, že ačkoli všichni povstalci ještě džungli neopustili, mohlo být 31. července 1960 oficiálně vyhlášeno ukončení dvanáctiletého výjimečného stavu.

Vznik nezávislé Malajské federace se regionálnímu kontextu vymyká především tím, že ho bylo dosaženo v ovzduší srdečných vztahů a za naprosté absence skutečného boje za nezávislost. Tunku Abdul Rahman představoval v poválečném světě výjimečného nového národního vůdce. Svou oddanost sebeurčení malajského lidu nikdy nemusel dokazovat pobytem ve vězení či spuštěním ozbrojené kampaně. Přestože on ani jeho Aliance se v první chvíli nezdáli zcela naplňovat britské představy o ideální nové elitě, brzy k sobě obě strany našly cestu a naprostým vrcholem *boje za osvobození* bylo to, že zástupci Aliance asi na měsíc odmítli s britskou správou spolupracovat. Tento fakt vynikne ve zvláštním kontrastu, srovnáme-li poválečné Malajsko se *zuřivě* se osvobozující Indonésií a Indočínou. Malajsko také muselo projít bolestnou zkušeností vojenského konfliktu. Ten však nikdy neměl charakter autonomního boje za nezávislost, ačkoli se ho tak komunistická propaganda snažila prezentovat. Výjimečný stav na jednu

²³⁵ Barber, N. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. s. 304.

²³⁶ Malaya: Memorandum by the Secretary of State for Commonwealth Relations, CAB129/96, 16th February 1959, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

stranu udělení samosprávy a nezávislosti zbrzdil, jakmile se však karta obrátila, posloužilo komunistické povstání jako silný argument místních politiků pro brzké udělení nezávislosti. Chtěli tak komunistům podrazit poslední pilíř, na němž spočívala přitažlivost jejich propagandy. Velká Británie navíc neměla žádný zájem na protahování své účasti v Malajsku. Především nechtěla a nemohla riskovat, že příliš strnulým postupem neztratí jen svůj soudobý přímý vliv, nýbrž i veškerou možnost díky přátelským vztahům nepřímo ovlivňovat dění v oblasti vůbec. Stále také strategicky spoléhala na svou singapurskou základnu, pro jejíž bezpečnost, jak se nedávno ukázalo, byl Malajský poloostrov naprosto klíčový. Z toho důvodu byla ochotná resignovat i na dlouho osvědčené postupy – od chvíle, kdy byla Malajsku udělena plná samospráva do momentu, kdy se stalo nezávislým, neuplynuly ani dva roky.

Nezávislá Malajská federace se stala aktivním členem Commonwealthu a dobré vztahy s Londýnem potvrdila i uzavřením obranné dohody. Pragmatickým postupem se proto vládě Jejího Veličenstva podařilo svého hlavního cíle – tedy udržení přátelských vztahů nezbytných pro ochranu britských investic i možnost dalšího neformálního vlivu – dosáhnout.

6. Vznik Malajsie

Udělení nezávislosti Malajské federaci zdaleka neznamenalo konec britské přítomnosti v oblasti jihovýchodní Asie. Velká Británie zůstávala i nadále zodpovědná za své korunní kolonie Singapur, Severní Borneo a Sarawak a k sultanátu Brunej ji poutala protektorátní smlouva. Pokrok těchto teritorií k samosprávě a nezávislosti byl jen pomalý a to z různých důvodů. V případě Britského Bornea ho představovala hlavně jeho relativní zaostalost. Britská vláda převzala přímou správu až po válce a zatímco se musela soustředit na bezprostřední hospodářskou obnovu, složité etnické složení obyvatelstva a nerozvinutost školství značně komplikovaly možný politický rozvoj. Problém Singapuru byl jiný. Na jeho námořní a letecké základně spočívala britská přítomnost v celé jihovýchodní Asii, které se Velká Británie dosud nebyla připravena vzdát. V tomto postoji našla nečekanou podporu od svého amerického spojence, jenž v kontextu studené války zásadně změnil svůj dosud negativní pohled na evropské koloniální říše. Spojené státy stály o to, aby nemusely komunistickému rozpínání čelit samy. Podle vyjádření jednoho poradce britského premiéra v roce 1964 se „Američané nyní zdáli oceňovat hodnotu britských strategických základen po celém

světě jako Kypr, Aden a Singapur, což značně utlumilo kritiku jejich „koloniálních“ rysů.²³⁷

Strategická výjimečnost Singapuru byla i jedním z důvodů pro jeho ústavní oddělení od Malajské unie a pozdější federace. Druhý důvod představovala tříčtvrtinová čínská převaha mezi obyvatelstvem. Singapur tak byl spravován samostatně a jeho politický pokrok brzdily hlavně bezpečnostní aspekty. Jeho převážně městské a v čínských školách vzdělané obyvatelstvo totiž z druhé světové války vykročilo dosti radikálně naladěno. Rozvoj různých odborových organizací a levicových či přímo komunisticky orientovaných stran tak na sebe nenechal dlouho čekat. Úloha Britů proto nebyla jednoduchá. Pro zachování základny potřebovaly uchování dobrých vztahů s vládoucí elitou, na kterou ale zespoda doléhal tlak radikálního a antikoloniálně naladěného elektorátu.

První návrhy na správní sjednocení britských území na březích Jihočínského moře se objevily už na konci 19. století, nicméně nakonec z nich nic nevzešlo. Po druhé světové válce se s myšlenkami na budoucí nezávislost oživily i plány na spojení těchto teritorií. V bezprostředních poválečných letech však převážily strategické a hlavně politické aspekty pro oddělení Singapuru od Malajska. Složitost situace Britského Bornea si také žádala speciálního přístupu. Vytvoření funkce generálního guvernéra, později generálního komisaře pro celou oblast jihovýchodní Asie nicméně naznačuje, že britská vláda vedla v patrnosti i plány větších rozměrů. Malcolm MacDonald také v roce 1948 přišel s návrhem federace Malajska, Singapuru a Britského Bornea, který pokřtil jako „Velký návrh“ (*Grand Design*).²³⁸ Doba však na jeho realizaci ještě nebyla zralá.

S tím, jak pokračovala rekonstrukce Sarawaku a Severního Bornea, a s tím, jak se politický rozvoj Singapuru přibližoval k nezávislosti, se myšlenky na implementaci nějaké varianty sjednocení stávaly aktuálnějšími. Vláda Jejího Veličenstva dávala opakovaně najevo, že nikdy nebude souhlasit s udělením nezávislosti Singapuru, pokud se nespojí s nějakým větším celkem – nejlépe s Malajskou federací. Samostatný Singapur by se totiž podle Londýna rychle stal komunistickou kořistí a ohrozil by stabilitu a bezpečnost celé oblasti jihovýchodní Asie. O singapurskou námořní základnu se opírala obrana Malajské federace, Austrálie, Nového Zélandu i zbývajících britských teritorií. Pokračování jejího fungování za extrémně levicového režimu a radikálního

²³⁷ Jones, Matthew. A Decision Delayed: Britain's Withdrawal from South East Asia Reconsidered, 1961-68. *English Historical Review*. June 2002. s. 577.

²³⁸ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 170.

obyvatelstva nebylo reálné. I z toho důvodu politická reprezentace Singapuru vždy vystupovala ve prospěch spojení s Malajskem. Malajská vláda však zastávala opačný názor. Čínské obyvatelstvo Singapuru by zcela otočilo křehkou etnickou bilanci Malajské federace, s čímž Malajci a UMNO nemohli nikdy souhlasit. Byly to ale bezpečnostní aspekty a hrozba komunistického Singapuru, které měly nakonec změnit pohled malajské vlády. Vzájemný vztah Singapuru a Malajsie vystihl první premiér ostrovního státu Lee Kuan Yew. „Johorská úžina není Maginotova linie. Žádná železná, kaučuková nebo kokosová opona mezi Singapurem a federací není možná. Co se stane v Singapuru musí ovlivnit Federaci...Singapur je životně důležitý pro bezpečnost federace.“²³⁹

6.1. Singapur

V polovině dvacátého století Singapur²⁴⁰ patřil mezi pět největších světových přístavů a Velká Británie na jeho půdě měla svou největší zámořskou vojenskou základnu, kterou považovala za životně důležitou pro zajištění bezpečnosti Malajska, Austrálie a Nového Zélandu. V Singapuru bylo též bez alternativy relokace umístěno 32 000 vojáků.²⁴¹ To spolu s jeho většinou čínskou populací zapříčinilo jeho poválečné správní oddělení od Malajska. Bílá kniha oznamující tuto separaci však jasně stanovovala, že „není politikou vlády Jeho Veličenstva nijak zabraňovat pozdějšímu spojení Singapuru a Malajské unie, pokud by takové rozhodnutí mělo být považováno za potřebné.“²⁴²

6.1.1. Samostatná korunní kolonie

Prvního dubna 1946, kdy byla obnovena civilní správa, se tak Singapur stal samostatnou korunní kolonií. Bývalé Úžinové osady zanikly připojením Penangu a Malaky k Malajské unii a ostrovu Labuan k Severnímu Borneu. O dva roky později dostal Singapur svou Legislativní radu, ve které přes drtivou většinu úředních a nominovaných členů zasedlo šest volených zástupců. Většinu z 22 395 oprávněných

²³⁹ Yew, L. K. *The Battle for merger*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 399.

²⁴⁰ Ten byl založen Thomaselem Stamfordem Rafflesem roku 1819 na strategickém místě střežící ústí Malacké šíje. Z původní obchodní osady zaměřené na obchod s kořením se z něj postupně stalo centrum britského obchodu s Malajskem, Indonésií a Čínou.

²⁴¹ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 201.

²⁴² *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 335.

voličů²⁴³ tvořili anglicky vzdělaní a na Západ orientovaní tzv. úžinová Číňané (*Strait Chinese*). Ti však představovali jen kapku v moři, neboť v Singapuru v té době žilo 961 000 obyvatel.²⁴⁴ V roce 1950 byl počet volených členů navýšen na devět, což ovšem stále v pětadvacetičlenné legislatuře představovalo znatelnou menšinu. Z voleb v následujícím roce si šest křesel odnesla Progresivní strana (*Progressive party*) obhajující postupné zavedení samosprávy a tři mandáty umírněně socialistická *Labour Party*. Potencionální elektorát se pro tyto volby více než zdvojnásobil.

Dalším krokem na cestě k samosprávě se mělo stát vytvoření kabinetu, který by svou legitimitu čerpal ze zvolené většiny Legislativní rady. To vyžadovalo revizi ústavy, k jejímuž návrhu guvernér John Nicoll v červenci 1953 jmenoval komisi složenou ze členů Legislativní rady a vedenou sirem Georgem Rendelem. Ta svou zprávu dokončila v únoru příštího roku a nová ústava vstoupila v únoru 1955 v platnost. Vytvářela nové Legislativní shromáždění (*Legislative Assembly*) o 32 členech, z nichž 25 mělo být voleno v jednomandátových obvodech.²⁴⁵ Výkonnou radu nahrazovala Rada ministrů (*Council of Ministers*), ve které zasednul guvernér a devět ministrů. Šest z nich reprezentovalo stranu disponující většinou ve shromáždění a na postech ministrů obrany, vnitřní bezpečnosti a zahraničních věcí zůstávali jmenovaní úředníci. S výjimkou těchto portfolií tedy měl volbami legitimovaný kabinet spravovat všechny běžné záležitosti. Velká Británie si však prostřednictvím guvernéra s ohledem na přijatou legislativu ponechávala právo veta a také možnost vládnout pomocí dekretů. Další změna se týkala voličské základny. Voličské oprávnění stále zůstávalo těm, kteří byli občany Spojeného království nebo jeho kolonií, novinkou však byl jejich automatický zápis do registru voličů. Elektorát tak skokem vzrostl na 300 292 osob²⁴⁶ a poprvé v něm získali převahu čínsky vzdělaní obyvatelé.

Na tomto místě je vhodné zmínit se o komunistické přítomnosti v Singapuru. Už od svého založení se singapurská větev Malajské komunistické strany vždy vyznačovala dost silným postavením. Napomáhal jí k tomu městský a víceméně dělnický charakter většiny obyvatel ostrova. Během tří poválečných let do roku 1948, kdy mohla MCP

²⁴³ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 336.

²⁴⁴ Lahmayer, J. *Singapore. Historical demographical data of the whole country*. <http://www.populstat.info/Asia/singapoc.htm>, staženo 5.5.2008.

²⁴⁵ Ze zbylých sedmi zastupitelů tři byli členy z titulu svého úřadu a čtyři mohl guvernér jmenovat zcela na základě svého vlastního uvážení.

²⁴⁶ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 337.

legálně působit, se jí podařilo získat velký stupeň kontroly nad místním odborovým hnutím a vytvořit stranické buňky v rámci čínských škol, pomocí nichž se jí i později, poté co byla oficiálně zakázaná, úspěšně dařilo radikalizovat mladou generaci. Vládě se sice za výjimečného stavu, který byl v Singapuru stejně jako v Malajské federaci vyhlášen, podařilo udržet pořádek a zabránit místním sympatizantům v zásobování povstalců, eliminovat potenciální komunistickou hrozbu však bylo nad její možnosti, neboť zdroj komunistické podpory v podobě radikálního městského *proletariátu* vykořenit nemohla. První masivní rozšíření počtu voličů otevíralo pro extrémně levicové skupiny příležitost získat politickou moc za pomoci formování nových či infiltrace stávajících stran. Vznik strany otevřeně komunistické nepřicházel vzhledem k jejímu zákazu v úvahu.

Nebyli to však jen komunisté, kdo chtěl navýšení elektorátu a změny jeho charakteru využít. Šanci na úspěch nově dostala i jiná uskupení než strany anglofonních úžinových Číňanů jako byla Progresivní strana. Její dosud dominantní postavení se rozhodla otestovat vlivná Čínská obchodní komora, která podpořila vznik nové Demokratické strany. Levicové voliče chtělo zaujmout sdružení odborových a socialistických skupin *Labour Front*. Vznikla také radikálněji socialisticky a antikolonialisticky založená Strana lidové akce (*Peoples' Action Party*, PAP) čínských a indických intelektuálů a odborářů, která však již od svého založení obsahovala nezanedbatelný komunistický element. Do voleb se rozhodla vstoupit také singapurská pobočka malajské Aliance UMNO a MCA, která se spojila ještě se Singapurskou malajskou unií.

Z voleb druhého dubna 1955,²⁴⁷ kterých se zúčastnilo 53 procent oprávněných voličů, překvapivě vítězně vyšla nepříliš soudržná Labour Front, již se 26,3 procent odevzdaných hlasů podařilo přeměnit v deset mandátů. Progresivní strana získala čtyři křesla, PAP stejně jako Aliance tři, Demokratická strana dva a zbývající tři křesla obsadili nezávislí kandidáti. Nedávno vzniklé Demokratické straně se sice nepodařilo progresivisty překonat, za to úspěšně rozdělila jejich společného voliče, na čemž trčila obě uskupení. Společně totiž získala 44,1 procenta hlasů, což jim však oběma přineslo jenom šest mandátů. Později se obě spojila do Liberálně socialistické strany (*Liberal Socialist Party*).

²⁴⁷ Jejich výsledky viz *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 338. a Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 210.

Guvernér na základě výsledků voleb požádal Davida Marshalla, hlavního představitele Labour Front, aby sestavil kabinet. Tomu se pro něj podařilo získat podporu tří zastupitelů Aliance UMNO-MCA-SMU. Další hlasy obdržel od dvou členů Labour Front jmenovaných do shromáždění guvernérem a od tří členů *ex-officio*, jež k tomu vázala ústava. Nová vláda tak disponovala těsnou podporou 18 ze 32 hlasů.

6.1.2. První londýnská konference o samosprávě Singapuru

Nově vytvořený Marshallův kabinet dostal do vínku dostal těžkou pozici. Zatímco musel provozovat opatrnou a umírněnou politiku, nechtěl-li vystrašit zahraniční kapitál a obchodní společnosti, na kterých prosperita Singapuru do značné míry závisela, opozice mohla otevřeně a nespoutaně agitovat a posilovat tak svoji podporu. V tom vynikal především PAP Lee Kuan Yewa,²⁴⁸ jenž v této době obhajoval okamžitou plnou samostatnost mimo Commonwealth. Ještě větší problémy působilo jeho extrémně levicové radikální křídlo, infiltrované komunisty, se kterým ale Lee nemohl nic dělat, neboť sám dosud nedisponoval takovou podporou, aby se ho mohl zbavit. Obyvatelstvo Singapuru na komunistickou agitaci reagovalo tak příznivě, že sám Lee se jí ve svých prohlášeních musel minimálně přizpůsobit, pokud chtěl u lidí uspět. Proto zatímco hlavní ministr Marshall se označoval za anti-komunistu, Lee Kuan Yew se mohl deklarovat pouze jako ne-komunista. V jednom rozhovoru pro *Strait Times* dokonce prohlásil: „Kdybych si měl vybrat mezi kolonialismem a komunismem, zvolil bych komunismus a stejně by učinila velká většina lidí.“²⁴⁹ Od konce dubna do poloviny června 1955 Singapur zaplavila nepokojů, kterých ze zúčastnily jak odboráři tak ze svých škol značně revolučně naladěni čínští studenti, která kulminovala červnovou pětidenní generální stávkou na protest proti zadržení několika lidí úřady označených za komunisty. Protesty se nakonec podařilo uklidnit, ale situace nepřestávala být hrozná.

V srpnu pozici vlády ještě více zkomplikovala roztržka s nově dorazivším guvernérem Robertem Blackem, jenž odmítl jmenovat čtyři osoby navrhované Marshalllem do funkce náměstků ministrů. Propukl tak ústavní spor o to, zda je guvernér oprávněn odmítnout doporučení hlavního ministra či zda se jím za všech okolností musí

²⁴⁸ Lew Kuan Yew získal na Cambridge doktorát z práv a od roku 1959 působil dlouhých 31 let ve funkci premiéra Singapuru. Z původního levicového lidového agitátora a bojovníka proti kolonialismu se dokázal transformovat na obhájce kapitalismu a volného trhu. Nakolik si osvojil principy demokracie a politické svobody je jiná otázka, která však není předmětem této práce.

²⁴⁹ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 317.

řídit. Otázku rozřešil až státní tajemník pro kolonie pan Lennox-Boyd, jenž v září navštívil Singapur. Ten se přiklonil na Marshallovu stranu, když guvernérovi doporučil jednat v souladu s přáním hlavního ministra s výjimkou případu rozpuštění Legislativního shromáždění. Zároveň souhlasil s urychlením přechodu k samosprávě, po němž volalo srpnové prohlášení shromáždění. Fungování současné ústavy se mělo po roční zkušenosti posoudit v dubnu 1956, kdy měla do Londýna ze Singapuru přicestovat delegace všech stran k projednání požadavku samosprávy. Londýnu bylo jasné, že pokud současné umírněné reprezentaci nevyjde vstříc, bude nahrazena jinými radikálnějšími skupinami, což ohrozí britské zájmy. Zároveň ale právě vzhledem k nebezpečí, které radikálně levicová část singapurské společnosti představovala, nebyla Velká Británie ochotná vzdát se kontroly nad vnitřní bezpečností (o vnější nemluvě) městského státu natož mu udělit nezávislost. Samostatný Singapur totiž podle ní „nemohl nikdy být živatoschopným státem,“ stal by se kořistí komunistické subverse a „nezávislou čínskou baštou ve strategickém srdci jihovýchodní Asie.“²⁵⁰ Singapurská delegace ovšem do Londýna odjížděla s odlišným mandátem. Podle instrukcí Zákodárného shromáždění z pátého dubna měla „pro Singapur neodkladně usilovat o získání statutu nezávislého teritoria v rámci Commonwealthu a nabídnout takovou dohodu..., na jejímž základě si Velká Británie ponechá kontrolu nad vnější obranou a zahraničními vztahy s výjimkou obchodu.“²⁵¹ Měla tedy dosáhnout plné samosprávy, kterou ji ovšem vláda Jejeho Veličenstva nebyla ochotna poskytnout. Ústavní konference proto stěží mohla uspět.

13členná singapurská delegace vedená hlavním ministrem Marshallem jednala v Londýně se státním tajemníkem pro kolonie Lennox-Boydem od 23. dubna do 15. května. Obě strany dosáhly shody s výjimkou jediného bodu – otázky, kdo ponese zodpovědnost za vnitřní bezpečnost. Hlavní argument britské vlády vyslovený státním tajemníkem zněl: „Vnější obrana a vnitřní bezpečnost jsou v případě Singapuru nevyhnutelně propleteny. Odpovědnost za vnější obranu nemůže být oddělena od vnitřní bezpečnosti, stejně jako nemůže být požadováno zajištění vnější bezpečnosti ve chvíli, kdy se domácí záležitosti vymknou z ruky.“²⁵² David Marshall řešení, podle něhož by se Singapur těšil téměř plné samosprávě, ale vysoký komisař (který měl

²⁵⁰ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 201.

²⁵¹ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 339.

²⁵² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 221.

nahradiť guvernéra) by mohl jednostranně zasáhnout do záležitostí vnitřní bezpečnosti, pokud by to považoval za nevyhnutelné, odmítl jako „vánoční pudink s omáčkou z arzeniku“²⁵³ a po návratu domu šestého července resignoval svůj úřad.

6.1.3. Dosažení dohody o vnitřní bezpečnosti. Udělení samosprávy

Marshalla na postu hlavního ministra nahradil jeho stranický zástupce, odborový předák Lim Yew Hock. Jinak vláda pokračovala ve stejném složení a se stejným programem. Krach londýnské konference využily opoziční radikální skupiny jako záminku k vyvolání další vlny stávek a nepokojů. Nový hlavní ministr zaujal nesmiřitelný postoj, pomocí něhož chtěl také londýnské vládě ukázat, že *on* je v Singapuru schopný udržet pořádek. Když se ke studentům z čínských středních škol připojily odbory a na ulicích se objevily protivládní výtržnosti, Lim Yew Hock neváhal a k jejich potlačení požádal o pomoc jednotky britské armády a na období mezi 26. říjnem a druhým listopadem vyhlásil zákaz vycházení. V průběhu nepokojů 13 osob zahynulo a 140 bylo zraněno.²⁵⁴ Hlavní ministr také nařídil zadržení osob,²⁵⁵ které tajná služba považovala za hlavní iniciátory nepokojů. Bylo mezi nimi i několik důležitých členů radikálního křídla PAP, jejího druhého muže a rivala Lee Kuan Yewa Lim Čin Sionga nevyjímaje.

Nesmlouvavý postup nového hlavního ministra Lim Yew Hocka trochu uklidnil britskou vládu, která souhlasila se znovuotevření rozhovorů o udělení samosprávy. V březnu 1957 tak do Londýna přicestovala další singapurská delegace složená ze zástupců všech stran, tentokrát pouze pětičlenná a vedená Limem. Obě strany doufaly, že se jim podaří nalézt kompromisní řešení sporné otázky vnitřní bezpečnosti. Jako možné východisko se ukázalo být vytvoření Rady pro otázky vnitřní bezpečnosti (*Internal Security Council*), která by se skládala ze tří zástupců britské vlády, stejného počtu reprezentantů Singapuru a jednoho delegáta Malajské federace, jehož hlas by v konečném důsledku rozhodoval. Singapuru by byla udělena plná vnitřní samospráva a

²⁵³ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 202.

²⁵⁴ Maddox, W. P. Singapore: Problem Child. *Foreign Affairs*. April 1962. s. 480.

²⁵⁵ Nezapomínejme, že stále platit výjimečný stav, který umožňoval úřadům zadržet osoby podezřelé z podpory komunistických povstalců až na dva roky.

vládě Jejího Veličenstva by kromě zodpovědnosti za vnější záležitosti a obranu zůstala pouze krizová pravomoc pozastavit platnost ústavy.²⁵⁶

Státní tajemník pro kolonie Lennox-Boyd ve svém memorandu pro kabinet zhodnotil situaci v Singapuru naprosto správně: „Můžeme Singapuru vládnout jenom silou nebo za pomoci souhlasu. Bojovat s komunismem je možné jen, pokud budeme mít spojence...komunismus může porazit jen zvolená vláda, podporovaná a harmonicky spolupracující s vládou Jejího Veličenstva.“²⁵⁷ Londýn si uvědomoval, že postavení současného hlavního ministra a také k Británii přátelské politiky vůbec záviselo na výsledku této konference. Případný neúspěch konference by musela následovat Lim Yew Hockova resignace a volby. „Ty by se nesly na hořce protibritském a protikoloniálním základě: umírnění by prohráli a extrémní levice a prokomunisté by jen ztěžili mohli nevyhrát.“ Britská vláda by proti nim musela zasáhnout a „navždy tak ztratila umírněné prvky, skrze něž je stále šance pracovat.“²⁵⁸ Dosažení dohody tedy bylo v zájmu obou stran. Pro singapurskou delegaci bylo podstatné, aby dosáhla výsledku, který dokáže doma obhájit. Klíč k tomu spočíval v tom, aby před kritiky nemohla vypadat, jako že „podrobuje Singapur unilaterálnímu rozhodnutí koloniální síly.“²⁵⁹ Proto elegantní řešení s Radou pro otázky vnitřní bezpečnosti. To sice potenciálně přinášelo „vážná rizika,“ neboť „efektivní kontrola nad poslední důležitou britskou základnou na Dálném Východě se stane závislá na pokračování přátelsky naladěné vlády v Malajsku.“²⁶⁰ Protože ale zájmy Velké Británie a Malajské federace byly ve vztahu k Singapuru totožné, společné hlasování jejich zástupců se proto dalo do budoucna předpokládat. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí rady mělo být závazné, prosazení zájmu Velké Británie by tedy mělo být zajištěno navzdory tomu, že oblast vnitřní bezpečnosti by se formálně přesunula pod suverenitu vlády Singapuru.

²⁵⁶ Viz Singapore Conference: Progress Report. Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, CAB129/88, 26th March 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁵⁷ Singapore Conference: Progress Report. Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, CAB129/88, 26th March 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁵⁸ Singapore Conference: Progress Report. Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, CAB129/88, 26th March 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁵⁹ Singapore Conference: Progress Report. Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, CAB129/88, 26th March 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁶⁰ Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 28th March 1957, CAB128/31, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Situace Singapuru těžko dovolovala na první pohled odlišit, co představovalo záležitost vnějších vztahů a obrany, které podléhaly rozhodnutí Londýna, a co otázku vnitřní bezpečnosti, o níž měla rozhodovat společná rada. Toto rozlišení představovalo naprosto klíčovou otázku.

Vláda Velké Británie nejprve hodlala ponechat si tuto volbu pro sebe. To by však představovalo právě onen případ unilateralismu, jemuž se singapurská delegace tak nutně potřebovala vyhnout. Navrhovala proto, aby bylo úkolem společné Rady pro otázky vnitřní bezpečnosti případný spor rozřešit. To by znamenalo, že skutečné rozhodnutí by přešlo na zástupce Malajské federace, jehož hlas měl při rovnosti hlasů být v radě tím rozhodujícím. Jak už ale bylo řečeno, britské a malajské zájmy se i do budoucna zdály shodovat, britský kabinet by tak „riskoval relativně málo, pokud by návrhy singapurské delegace přijal,²⁶¹ zatímco pokud by je odmítl, nejenže by nic nezískal, ale navíc by ztratil možnost dohodnout se docela. Britská vláda tak s návrhy singapurské delegace týkající se konkrétních ustanovení Rady pro otázky vnitřní bezpečnosti souhlasila,²⁶² ovšem pouze za podmínky, že osoby dříve zapletené do subversní činnosti nebudou oprávněné kandidovat do Legislativního shromáždění. Britská vláda si navíc ponechala kontrolu nad singapurskou tajnou službou.²⁶³ Protože dohoda o ostatních záležitostech existovala již od předchozí konference, cesta k samosprávnému Singapuru byla volná.

Druhá londýnská konference o singapurské samosprávě byla tedy po měsíci jednání 11. dubna úspěšně uzavřena. Světlo světa měl spatřit plně samosprávný Stát Singapur²⁶⁴ (*State of Singapore*) s rozšířeným a plně voleným Legislativním shromážděním o 51 členech, jež vyjadřovalo svou důvěru Radě ministrů s premiérem v čele. Dosavadní funkce guvernéra reprezentující jak Korunu tak britskou vládu měla zaniknout. Královna měla být nově zastupována hlavou státu malajského původu s titulem *Yang di-Pertuan Negara*, zatímco britskou vládu měl reprezentovat komisař (*Commissioner*). Tomu příslušelo vykonávání britského dohledu nad vnějšími vztahy a

²⁶¹ Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 28th March 1957, CAB128/31, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁶² Britský kabinet nakonec ustoupil ještě v jednom případě. Původně si hodlal ponechat možnost jednostranně vetovat jakoukoli přijatou legislativu, která by měla negativně ovlivňovat jeho povinnost zodpovídat za obranu a vnější vztahy. Na základě dohody měla Vysokému komisaři (který měl nahradit guvernéra) možnost veta zůstat, nicméně nejprve musela Rada pro otázky vnitřní bezpečnosti rozhodnout, zda se konkrétní zákon dotýká otázek vnějších vztahů a obrany.

²⁶³ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 167.

²⁶⁴ V květnu 1958 stejně složená singapurská delegace podepsala v Londýně konečnou dohodu a 1. srpna připojila královna k zákonu o Státu Singapur (*State of Singapore Bill*) královský souhlas.

obranou Singapuru, zároveň si ponechával pravomoc v případě zásadní krize pozastavit platnost singapurské ústavy. Nad vnitřní bezpečností Singapuru měla dohlížet již zmíněná Rada pro otázky vnitřní bezpečnosti, které měl předsedat britský komisař. Státní správa městského státu měla projít tzv. malajanizací, dosud působící britští úředníci měli být nahrazeni místními. Změnami prošlo též občanství nového státu. Automaticky ho měli získat všichni v Singapuru narození, občané Commonwealthu a Malajské federace registrací po dvouletém pobytu a cizinci, doba jejichž residence na ostrově přesahovala osm let, se občany mohli stát naturalizací. Registrace nových občanů probíhala od prvního listopadu 1957 do 31. ledna následujícího roku a za tu dobu jejich počet vzrostl o 325 tisíc.²⁶⁵

6.1.4. Nástup Lee Kuan Yewa

Členem singapurské delegace byl i Lee Kuan Yew, předseda Strany lidové akce, která ze všech politických uskupení vystupovala jednoznačně nejhlasitěji proti pokračování *kolonialismu*. Protibritskou agitaci ovšem Lee vnímal pouze jako prostředek, nikoli cíl. Dohodu s Velkou Británií si přál především proto, že si byl jistý, že jeho strana po nadcházejících volbách ovládne Legislativní shromáždění a on usedne do křesla premiéra. Výsledný kompromis byl nanejvýš výhodný z toho důvodu, že na jednu stranu zdánlivě přinesl Singapuru plnou vnitřní suverenitu a zároveň zajistil pokračující přítomnost Velké Británie, která bude moci v případě potřeby zasáhnout proti případným nepokojům a ušetří tak vládu od vysoce trapného zákroku proti vlastním občanům. Předsedovi PAP bylo jasné, že získávání hlasů vhodnou rétorikou a praktické vládnutí jsou dvě zcela odlišné věci a že v křesle ministerského předsedy musí být právě tak umírněný, jako byl dříve na mítinku radikální.

V druhé polovině roku 1957 však Leeova pozice ve straně tak docela neodpovídala jeho ambicím. Militantní křídlo PAP stále nepřestávalo činit problémy a předsedovi strany tak působilo velké starosti. V srpnu 1957 mocenský boj ve straně vyvrcholil pokusem o jeho svržení z funkce, jemuž se však Lee dokázal s vypětím všech sil ubránit. Situaci ve straně mu několik dní poté zásadně usnadnil hlavní ministr Lim Yew Hock, kterého komunistický pokus o převzetí PAP vyprovokoval k zákroku proti jejich politické činnosti v čínských středních školách a odborech. V této souvislosti bylo 21. srpna zadrženo 39 známých komunistických představitelů, vesměs členů PAP, mezi

²⁶⁵ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 341.

nimi i pět nově zvolených členů výkonného výboru strany.²⁶⁶ Leeovi tak na nějaký čas zmizeli nejdůležitější vnitrostraniční konkurenti a odpůrci a on tak, zatímco bodoval u voličů svou agitací za jejich okamžité propuštění, mohl nerušeně posilovat svoji pozici ve straně.

Leeovo očekávání budoucího úspěchu PAP nevězelo ze vzduchoprázdna. Ve volbách 1955 získala strana sice jen tři křesla, což ale vzhledem k tomu, že do nich postavila jen čtyři kandidáty, představuje více než slušný výsledek. Její pevné postavení a především síla její organizace se ověřila ve volbách do radnice města v prosinci 1957. Vyšla z nich jako nejsilnější strana s třinácti mandáty, ačkoli získala jen 49 500 hlasů oproti 53 193, které obdrželi pravicoví liberální socialisté, jež vznikli sloučením Demokratické a Progresivní strany. Ti si však přes větší skutečnou podporu v důsledku slabší organizace z voleb odnesli pouhých sedm křesel.²⁶⁷ Zbylých deset mandátů si rozdělili tři další strany a dva nezávislí kandidáti. Starostou města se stal pokladník PAP Ong Eng Guan, jenž okamžitě po instalaci do úřadu dostal své pověsti radikála, když z radnice přikázal odstranit všechny britské symboly.

Rostoucí oblíbenost Strany lidové akce nezůstala u ostatních stran bez odezvy. Hlavní ministr Lim Yew Hock si byl vědom, že jeho samotná *Labour Front* volby vyhrát nemůže a přesvědčil liberální socialisty a Dělnickou stranu (*Workers Party*) k vytvoření spojené Singapurské lidové aliance (*Singapore People's Alliance, SPA*), k němuž došlo v listopadu 1958. PAP mezitím cizelovala svůj program, na jehož základě chtěl směřovat k „nezávislému, demokratickému, socialistickému a nekomunistickému Malajsku.“²⁶⁸ Z hlediska ekonomické politiky navrhoval zavedení progresivního zdanění a vytvoření sociálního státu. Protikoloniální a protizápadní rétorika zůstávala programovou konstantou. Na konci roku 1958 v předzvěsti nadcházejících voleb do prvního plně voleného Legislativního shromáždění došlo též k synchronizaci registrů voličského a občanského, počet oprávněných voličů vzrostl o více než čtvrt milionu na 555 655.²⁶⁹

Datum voleb byl stanoven na poslední květnový den roku 1959. Předcházela jim nesmlouvavá agitační kampaň, jež se neobešla ani bez vážného a pravděpodobně

²⁶⁶ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 215.

²⁶⁷ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 167.

²⁶⁸ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 342.

²⁶⁹ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 342.

nepodloženého obvinění politiků Lim Yew Hockovy SPA z daňového úniku ze strany PAP.²⁷⁰ Pro samotné volby do 51 obvodů nakonec deset různých stran navrhlo 160 kandidátů a 34 osobností kandidovalo nezávisle.²⁷¹ Jediná PAP dokázala nabídnout svého kandidáta pro každý obvod, SPA jich představila celkem 39 a aliance UMNO-MCA třináct.

Volební výsledky²⁷² nakonec překvapily drtivostí, s níž *Peoples' Action Party* uspěla. Při účasti přes 89 procent elektorátu dokázala získat 53,4 procenta hlasů a obsadit 43 obvodů. Do té doby vládní SPA obdržela 21 procent, které ale proměnila v pouhopouhé čtyři mandáty. Malajská koalice UMNO-MCA měla do legislatury vyslat tři zástupce a jedním zastupitelem se stal nezávislý. Předseda vítězné strany okamžitě po vyhlášení výsledků vystoupil se svým ultimativním požadavkem, který byl zcela v souladu s jeho předvolebními proklamacemi, že se neujme premiérského úřadu, dokud z vězení nebudou propuštěni prominentní členové PAP, zadržovaní kvůli své komunistické afilaci. Guvernérovi siru Williamu Goodovi, „ve světle změněné politické situace“ a „v zájmu rychlého a hladkého zavedení nové ústavy,²⁷³ nezbylo než se požadavku podřídit. Britové nyní museli hrát hru, na jejíž pravidla na konferenci v Londýně přistoupili. Její rizika byla značná, ještě nebezpečnější by však bylo se jí odmítnout účastnit. Z vězení tak vyšlo osm osob, šest z nich úřady zadržovaly již od října 1956, dva od srpna 1957. Mezi propuštěnými figuroval i Lim Čin Siong, jenž okamžitě začal rekonstruovat svou ztracenou pozici v odborovém hnutí a o kterém tajná služba referovala jako o šéfovi aktivní buňky MCP.²⁷⁴ Lee Kuan Yew po splnění svého požadavku třetího června vytvořil vládu a guvernér Goode uvedl v platnost novou singapurskou ústavu a sám na půlroční přechodné období obsadil jak post komisaře, tak úřad *Yang di-Pertuan Negara*.²⁷⁵ 15. června byli jmenováni členové nové Rady pro otázky vnitřní bezpečnosti. Singapur se tak stal samosprávným státem.

Leeův požadavek na propuštění stranických konkurentů byl samozřejmě vysoce riskantní. Domníval se nicméně, že pokud by nedostal svému slibu, jeho kredit u voličů

²⁷⁰ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 343-4.

²⁷¹ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 344.

²⁷² Viz Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 215.

²⁷³ *State of Singapore Annual Report, 1960*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 345.

²⁷⁴ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 168.

²⁷⁵ 3. prosince skončilo i přechodné období, v němž Sir William Goode zastával oba úřady. Komisařem byl jmenován lord Selkirk a hlavou státu a reprezentantem Koruny se stal Malajec Inche Yusof bin Ishak.

by utrpěl a více by ztratil, než získal. S nyní volnými spolustraníky uzavřel dohodu a oni tak za slib *dobrého chování* obdrželi tajemnické posty ve vládě. Věřil, že pobytem ve vězení zkrotlí. Později tento taktický manévr popsal jako „vykalkulovaný risk, pomocí něhož je chtěl udržet na místech, kde budou nejméně škodit.“²⁷⁶ Nakolik mu tento risk přinesl zisk je těžké posoudit, nicméně radikálně levicová hrozba pro PAP v dalších letech nezmizela. Spíše naopak.

Strategické manévrování Lee Kuan Yewa plně odráželo komplexitu poválečného Singapuru. Ten byl životně závislý na pokračování britské přítomnosti, jeho bezpečnost se zcela odvíjela od námořní základny, jejíž doky a ostatní zařízení navíc přinášely na 40 000 dobře placených pracovních příležitostí.²⁷⁷ Úspěch městského státu jako zásadního přístavu a komerčního centra byl také možný jen díky pocitu bezpečí, který západní kapitál a obchodní společnosti odvozovaly od záruk Velké Británie. Neustávající komunistická agitace a snaha o subversní činnost nenechávala nikoho na pochybách, kterým směrem by se Singapur vydal, pokud by jeho vláda přišla o klíčový pilíř britské podpory. Ten, kdo však chtěl uspět u místního radikálního elektorátu, který měl skutečně blíže k podpoře komunismu než kolonialismu, se ale musel stát mistrem *politické schizofrenie*, na veřejnosti spílat koloniálním mocnostem do vykořisťovatelů a za zavřenými dveřmi s nimi uzavírat klíčové dohody. Toto umění si úspěšně osvojil Lee Kuan Yew, jenž pro dosažení svých cílů dokázal zároveň obratně využívat čínské komunisty i britské dekolonizátory.

6.2. Britské Severní Borneo

Byla to snad relativní ekonomická a strategická nevýznamnost Britského Severního Borneo (s výjimkou na ropu bohatého Bruneje), která zapříčinila, že na jeho území ještě do čtyřicátých let dvacátého století přežívaly v té době už obskurní relikty koloniálních časů. Zatímco domorodí obyvatelé Sarawaku poklidně žili pod monarchickou vládou „bílého rádži,“ severní část ostrova spravovala Britská společnost pro správu Severního Bornea (*British North Borneo Company*). Oba typy vlády kromě jejich archaičnosti spojoval ještě jejich podobný charakter – žádná z nich se nevyznačovala přílišnou mírou aktivity či invence a obě se tak úspěšně zasloužily o nepatrný rozvoj obou teritorií.

²⁷⁶ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 215.

²⁷⁷ Hall, D. G. E. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. s. 929.

6.2.1. Severní Borneo

Roku 1881 britská Gladstonova vláda přiznala Britské společnosti pro správu Severního Borneo právo spravovat teritorium, které jí dříve postoupil sultán ze Sulu. Vláda Jeho Veličenstva si dle královské charty ponechala právo kontrolovat zahraniční vztahy teritoria a jmenování guvernéra podléhalo jejímu souhlasu. Severní Borneo tak de facto dostalo charakter britského protektorátu. Společnost se z logického důvodu zaměřila především na rozvoj hospodářství a o ostatní oblasti se příliš nezajímala. Zpočátku spoléhala především na pěstování tabáku, který později na místě hlavního exportního artiklu nahradil přírodní kaučuk. Vedle něho Severní Borneo vyváželo ještě dřevo, uhlí, koprú, ságo.

Druhá světová válka si i zde vyžádala svou daň. Severní Borneo totiž bylo spolu s Barmou jedinou z britských asijských držav, které musely být skutečně dobyty. Horlivý japonský odpor zapříčinil jeho takřka kompletní devastaci. Okamžitě po skončení války tedy nemohlo být pochyb, že vláda společnosti skončila. Ta si nákladnou rekonstrukci země nemohla dovolit, a tak se Severní Borneo 15. července 1946 stalo korunní kolonií, do níž se začlenil i ostrov Labuan do té doby patřící mezi Úžinové osady.

V čele kolonie stál podle ústavy z roku 1950 guvernér, který měl k dispozici zcela jmenovanou Legislativní i Výkonnou radu. V roce 1960 zákonodárný sbor obdržel jmenovanou většinu neúředních členů. Severní Borneo tak až do začátku šedesátých let zcela postrádalo jakoukoli volební zkušenost. První volby se konaly až v roce 1962 a byly omezené čistě na místní úroveň. V souvislosti s nimi také došlo ke vzniku prvních politických stran.

V roce 1959 jeho odhadovaná populace dosahovala 429 000 osob.²⁷⁸ Většinu z nich tvořilo domorodé obyvatelstvo složené z Kadazanů (Dusunů), Bajamů, Brunejců, Murutů a Suluků. Dále na Severním Borneu žili Číňané a malý počet Evropanů.

6.2.2. Brunej

Brunejský sultanát dnes zahrnuje jen nepatrný zlomek území, které mu před příchodem Evropanů původně patřilo. Na jeho 5 765 čtverečních kilometrech žilo v roce 1958 80 227 obyvatel.²⁷⁹ Roku 1888 brunejský sultán uzavřel s britskou Korunou smlouvu o ochraně. Od zbytku Britského Bornea ho odlišuje jeho převážně malajské

²⁷⁸ Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. s. 112.

²⁷⁹ Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. s. 112.

obyvatelstvo a rozsáhlé zásoby ropy, díky jejichž výnosům malý protektorát po válce rychle zbohatnul. Extensivní sociální systém přispěl k nárůstu politického a náboženského uvědomění jeho občanů. V září 1959 sultán vyhlásil novou ústavu, podle které vedle Výkonné rady vznikla i rada legislativní se jmenovanou neúřední majoritou. V roce 1962 se konaly první volby menšinové části členů brunejské legislatury, v nichž všechny křesla obsadila nově založená levicově orientovaná Lidová strana (*The Peoples' Party, Party Ra'ayat*) A. M. Azahariho.

6.2.3. Sarawak

Sarawak se pod britskou ochranu dostal roku 1844, ale už o tři roky dříve na něm vládnul „bílý rádža“ sir James Brooke, jemuž se od brunejského sultána odměnou za své služby podařilo získat část současného území Sarawaku. Další oblasti Brunej Brookově rodině postoupil v letech 1861 a 1905. Vláda „bílého rádži“ na Sarawakem bývá v literatuře popisována jak vláda „benevolentního despotismu.“²⁸⁰ Jejím primárním záměrem totiž bylo uchránit místní domorodé obyvatelstvo, o němž bez zaváhání předpokládala, že je beznadějně zaostalé, od nástrah okolního světa. Snažila se proto o ekonomickou a politickou izolaci své části ostrova. K zaostalosti obyvatelstva sama přispívala i tím, že rozhodně nepomáhala rozvoji vzdělávání ani nepodporovala žádnou politickou participaci. Ačkoli se místní obyvatelstvo členilo do mnoha domorodých kmenů a skupin, vláda o něm uvažovala jen ve třech kategoriích podle úkolů, které jim přidělila. „Malajci přidělila úlohu administrátora, Číňanovi obchodníka a zemědělce a Ibanovi policisty a vojáka.“²⁸¹ V roce 1960 z celkového počtu 744 391 obyvatel 237 000 patřilo k Ibanům, 229 000 k Číňanům, 129 000 k Malajcům. Zbytek tvořily další domorodé skupiny jako Melanauové či Zemští Dayakové a hrstka Evropanů.²⁸² Z hospodářského hlediska se Sarawak velmi podobal Severnímu Borneu s tím rozdílem, že velký podíl jeho exportu zaujímal pepř.

V roce 1941 u příležitosti oslav stoletého výročí vlády Brookovy rodiny třetí bílý rádža, sir Vyner, jenž strávil v Anglii více času než v hlavním městě Kuchingu, vyhlásil první ústavu, která měla přinést určitý pokrok do správních záležitostí. Dohodnutému umístění britského residenta, který měl převzít kontrolu nad vnitřními záležitostmi Sarawaku, vstoupila do cesty válka a japonská invaze.

²⁸⁰ Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. s. 113.

²⁸¹ Andaya, B. W., Andaya L. Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. s. 241.

²⁸² Purcell, V. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. s. 112.

Japonská okupace s sebou přinesla ztráty na životech i rozsáhlou devastaci. Sir Vyner Brooke tedy došel k závěru, že poválečná obnova země zcela přesahuje jeho finanční možnosti a proto nemá jinou možnost než postoupit svou državu britské Koruně. Sarawak se tak prvního července 1946 stal korunní kolonií. Konec Brookovy epochy přinesl starosti především Malajcům, kteří se obávali, že za nového režimu ztratí své dosavadní privilegované postavení. Jejich nespokojenost zapříčinila i smrt druhého guvernéra Duncana Stewarta, jenž byl v prosinci 1949 zavražděn.

Přestože před válkou na žádném významném administrativním postu neseděla místní osoba a přestože rozvoj vzdělávání začal až po válce, politický rozvoj Sarawaku vykazoval v porovnání se Severním Borneem větší dynamiku. Prvního dubna 1957 byla vyhlášena nová ústava, která vytvořila 45tičlennou částečně nepřímo volenou legislaturu, tzv. *Council Negri*. 24 z jejích členů mělo být voleno třístupňovým systémem, který měl přinést obyvatelstvu první zkušenosti s volebním procesem a zároveň minimalizovat možná rizika. První stupeň tohoto systému představovalo 24 plně volených místních zastupitelstev (*Local Authorities*). Místní zastupitelé kromě jiných správních povinností také volili zástupce do vyšších tentokrát čistě poradních zastupitelského sborů, které vznikaly na základě administrativního členění (*Divisional Advisory Council*). Členové těchto poradních sborů ze svých řad volili 24 zástupců ve státní legislatuře.

První volby do místních zastupitelstev, kterých se mohla zúčastnit část mužské populace, se konaly v listopadu a prosinci roku 1959. Své hlasy odevzdalo 71 procent elektorátu.²⁸³ První politická strana se za podpory britské správy objevila až v červnu 1959. Nekomunální Strana sjednoceného lidu Sarawaku (*Sarawak United Peoples' Party*) vedená převážně Číňany se však v roce 1960 etnicky rozštěpila, když do konzervativnější *Party Negara* odešla část Malajců a Ibanů.

6.3. Plán „Větší Malajsie“

6.3.1. Názorový obrat Tunku Abdul Rahmana

Po celá padesátá léta možnosti spojení Malajska a Singapuru stál v cestě pevný malajský odpor. Ten zcela sdílel i Tunku Abdul Rahman. Malajci ve společném státě totiž neviděli žádný pozitivní přínos, jen mnoho záporů. Nechtěli připustit, aby poté, co ztěžili ubránili své výsadní postavení v rámci stávající federace, *jejich malajskou zemi*

²⁸³ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 221.

„zaplavilo“²⁸⁴ 1,3 milionu singapurských Číňanů, což by z malajského etnika učinilo menšinu. Typický obyvatel Singapuru navíc v očích konservativních Malajců představoval téměř prototyp *komunistického revolucionáře*. Vláda v Kuala Lumpur si samozřejmě uvědomovala vzájemnou a nepřerušitelnou závislost mezi Malajskou federací a Singapurem. Ekonomicky ji manifestovala skutečnost, že přes Singapur protékalo 32 procent malajského exportu a 41 procent importu.²⁸⁵ Bezpečnostní provázanost obou celků byla též zřejmá. Federace si proto nemohla dovolit nepřátelsky naladěný Singapur, což samozřejmě platilo i naopak. Soudobý stav, kdy bezpečnost ostrovního státu garantovala svou přítomností a připraveností zasáhnout Velká Británie, Tunku Abdul Rahmanovi naprosto vyhovoval. Proto také souhlasil s malajskou účastí v Radě pro otázky vnitřní bezpečnosti. Celkově vzato, z pohledu federace nebylo rozhodně proč pokoušet osud a pouštět se do nějakých riskantních dobrodružství alespoň do té doby, dokud Singapur zůstane v nekomunistických rukách.

S příchodem šedesátých let se však bezpečnostní situace uvnitř Singapuru začala vyostřovat. Vláda PAP provozovala umírněnou politiku, jíž se snažila obnovit podnikatelskou důvěru, kterou pošramotila svou radikální předvolební kampaní. V tom postupně uspěla, potlačit hrozbu levicových radikálů se ale dlouhodobě nedařilo. Stále totiž nikdo nedokázal zlomit komunistickou infiltraci školství a odborového hnutí. Když byl nějaký agitátor zadržen, nahradil ho jiný. Čínské střední školy, ke kterým se nyní přidala i nově založená *Nanyang University*, nepřestávaly ve velkém produkovat zradikalizované levicové extrémisty. Rétorika různých agitátorů se stávala stále militantnější a hrozivější. V roce 1961 se navíc začala drolit i zdánlivě pevná jednota *Peoples' Action Party*. V jejím vedení totiž došlo k roztržce mezi premiérem a předsedou strany na jedné a stranickým pokladníkem Ong Eng Guanem na druhé straně. Lee totiž Onga, jehož mocenské ambice mu působily strasti, zbavil ministerského křesla. Rozhořčený Ong vystoupil ze strany, resignoval na svůj mandát v Legislativním shromáždění a v doplňujících volbách 29 dubna zcela deklasoval vládního kandidáta. Spolu s ním na stranu opozice v zákonodárném sboru přešli ještě další dva poslanci PAP.

²⁸⁴ To slovo podle Duncana Sandyse použil sám malajský premiér, když řekl, že „jakýkoli druh unie či federace je mimo diskusi, protože Singapur by toho ve spojení s místními Číňany využil k zaplavení Malajců.“ cit. z. Malaya: Memorandum by the Secretary of State for Commonwealth Relations, CAB129/96, 16th February 1959, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁸⁵ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 217.

Tento neblahý vývoj pozorně sledovala vláda v Kuala Lumpur, která každé posílení komunismu vnímala jako přímou hrozbu pro bezpečnost federace, již se teprve před nedávnem podařilo víceméně ukončit dvanáctiletý konflikt s povstalci. Jak v lednu 1961 britskou vládu informoval sir Robert Thomson, jenž jako jeden z posledních Britů zůstával do začátku roku 1961 v Malajsku ve funkci ministra obrany, v rámci tamní vlády se začínaly s ohledem na možné spojení Malajska se Singapurem rozcházet názory. Samotný premiér sice stále názor nezměnil, jeho první ruka a zástupce ve vládě Tun Razak nicméně „začal být přesvědčený, že nakonec bude federace muset za Singapur převzít odpovědnost.“²⁸⁶ Londýn však v této chvíli stál spíše stranou, na spojení obou států měl sice eminentní zájem, nechtěl však projekt ohrozit tím, že by ho předčasně veřejně podpořil a tím ho označil nesmazatelnou nálepkou *neokoloniálního* podniku. Té se mu později ze strany Indonésie stejně dostalo. Malajská vláda se tedy v této otázce rozdělila a argumenty kolegů přiměly premiéra Rahmana znovu se nad celou otázkou zamyslet. Tím, co ho nakonec přesvědčilo ke změně názoru, byl pravděpodobně debakl PAP v dubnových doplňovacích volbách. Začínalo to totiž vypadat, že Lee Kuan Yew ztrácí kontrolu nad událostmi.

26. května 1961 vystoupil Tunku jako host na shromáždění Asociace zahraničních korespondentů v jihovýchodní Asii. Jím pronesená slova, jež se nesla v ostrém protikladu s jeho předchozími veřejnými prohlášeními, přišla pro nezasvěcenou veřejnost jako blesk z čistého nebe. Premiér federace prohlásil, že „dnešní Malajsko si jako národ uvědomuje, že nemůže stát osamoceno a v izolaci... Dříve nebo později bude muset dosáhnout vzájemného porozumění s Británií a národy teritorií Singapuru, Severního Bornea, Bruneje a Sarawaku. Je nevyhnutelné, že bychom měli plánovat, jak by bylo možné přiblížit tyto oblasti k politické a ekonomické spolupráci.“²⁸⁷ Malajský premiér tedy ve světle zhoršené bezpečnostní situace dospěl k názoru, že spojení Singapuru a Malajska se nevyhne. Pro implementaci projektu si však kladl podmínku, která spočívala v jeho rozšíření o britské oblasti Bornea. Stále totiž platila původní námitka, že začleněním Singapuru do federace by čínská komunita početně převážila Malajce. Účast Sarawaku, Bruneje a Severního Bornea by ovšem etnickou bilanci pomohl trochu vyrovnat, neboť v takovém útvaru by Číňanů bylo stejně jako Malajců a různých domorodých etnik dohromady, což by pro Malajce mohlo

²⁸⁶ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 171-2.

²⁸⁷ Smith, R. M. (ed.). *Southeast Asia: Documents of Political Development and Change*. Ithaca NY: Cornell University Press 1974. s. 268.

být přijatelné.²⁸⁸ Pro federální vládu by to zároveň znamenalo rozšíření státního území a pokud by se zúčastnil i Brunej také možné získání kontroly nad jeho výnosnými ropnými ložisky. Tunku tak dal jednoznačně najevo, že jeho cena za převzetí odpovědnosti za Singapurskou vnitřní bezpečnost a za přijetí 1,3 milionu Singapurských Číňanů²⁸⁹ do politiky federace, je připojení Britského Bornea.

6.3.2. Reakce na návrh sjednocení

6.3.2.1. Singapur

Další vývoj potvrdil obavy premiéra Malajské federace, že singapurská vláda ztrácí a radikálové posilují na její úkor. Lee Kuan Yew si pospíšil s příznivou odpovědí a už třetího června Tunkův návrh přivítal. Ten samý den vystoupil i Lim Čin Siong spolu s dalšími pěti odborovými předáky a požadoval vytvoření autonomního Singapuru s novou ústavou, zrušení Rady pro záležitosti vnitřní bezpečnosti a ukončení britských privilegií na ostrově. Samostatný městský stát by totiž komunistům snadno spadnul do rukou a stal by se jejich základnou v nitru jihovýchodní Asie. Naopak možnost, že by za singapurskou vnitřní bezpečnost převzala zodpovědnost federace, známá svým nekompromisním postupem proti komunismu, levicové extremisty značně vyděsila. Obávali se, že by to znamenalo jejich konec a rozhodli se proto proti Leeovi otevřeně vystoupit.

Patnáctého července PAP ztratila dalšího poslance, když v doplňovacích volbách její kandidát těsně prohrál s bývalým hlavním ministrem Davidem Marshalllem, jehož otevřeně podpořilo třináct vládních členů legislatury. Lee Kuan Yew cítil, že situace v jeho straně i vládě začíná být opravdu krizová a že si vyžaduje skutečně imaginativního řešení. Sedmnáctého července jedno takové představil komisaři Selkirkovi. Navrhl, že ze strany vyloučí Lim Čin Sionga a jeho spojence a současně veřejně požádá o hromadné propuštění zadržovaných osob, aby se tak veřejnosti ukázal být stejně protibritský jako jeho levicoví odpůrci. Od Selkirka ale požadoval ujištění, že zástupci Velké Británie a Malajska v bezpečnostní radě propuštění zablokují, což Leeovi poskytne příležitost k jejich další kritice.²⁹⁰ Rozkol v PAP formálně potvrdil i

²⁸⁸ Viz Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 10th October 1961, CAB128/35, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

²⁸⁹ Z 1 661 100 obyvatel Singapuru tvořili v roce 1959 Číňané drtivou většinu v počtu 1 289 000. Malajců bylo 227 000 a Indů 145 000. viz Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 170.

²⁹⁰ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 173.

vznik nové strany *Barisan Sosialis* (Socialistická fronta, *Socialist Front*), kterou založil Lim Čin Siong a do níž z vládní strany odešlo třináct už dříve rebelujících poslanců. Leeova Strana lidové akce tak během několika měsíců přišla o celkem sedmnáct členů Legislativního shromáždění a její dříve masivní většina se smrškla na jeden jediný hlas. Premiér ve snaze posílit svou pozici u elektorátu 20. srpna v parlamentu zaútočil na Brity a Malajce ze zablokování jeho *návrhu* na propuštění zadržovaných radikálů.

6.3.2.2. Britské Borneo

Britská teritoria na Borneu byla nečekaným Tunkovým prohlášením upřímně zaskočena a v první chvíli reagovala spíše s podezřením a s obavami. Jak Sarawak tak Severní Borneo si byly vědomy své relativní zaostalosti a vesměs byly spokojeny s dosavadní převážně paternalistickou britskou správou, které je z ní pomalu vyváděla. Obávaly se také toho, že vláda Malajské federace chce pouze rozšířit své území a svou moc a místní obyvatelé se stanou druhořadými občany. Brunej se děsil především toho, že by v případné federaci přišel o své rozsáhlé ropné výnosy, které by byly použity na financování dvou sousedících teritorií. Lokální politici si tak zpočátku nedokázaly představit žádná positiva plynoucí z případného spojení s federací a Singapurem a navíc podezřívali Tunku Abdul Rahmana, že „chce použít regiony Bornea jako nástroje k vyřešení Singapurského problému.“²⁹¹

Na konci června se generální komisař Selkirk v Singapuru sešel s guvernérem Severního Bornea sirem Williamem Goodem, guvernérem Sarawaku sirem Alexandrem Waddellem a vysokým komisařem Bruneje D. C. Whitem. Britští představitelé na Borneu po jednání dali jasně najevo, že dle jejich názoru by mělo nejprve dojít pouze ke sblížení Sarawaku, Sabahu a Bruneje, neboť ty za Malajskem a Singapurem politicky zaostávaly a nebyly na spojení s nimi zatím připravené.

Na začátku července se v hlavním městě Severního Bornea Jesseltonu sešli hlavní političtí představitelé těchto tří teritorií. Jednalo se o Donalda Stephense, předsedu Spojené národní kadazanské organizace Severního Bornea (*North Borneo United National Kadazan Organization*), Ong Kee Huie, hlavního představitele Strany sjednoceného lidu Sarawaku a Ahmada Azahariho, předseda brunejské *Party Ra'ayat*. Ve svém společném prohlášení po dvoudenním jednání uvedli, že Tunkův plán je „zcela

²⁹¹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 221.

nepřijatelný²⁹² a že by na oblastech, které zastupují, mělo nejprve dojít k urychlení ústavního vývoje a že by se nejprve měly přiblížit sobě navzájem.

Prvotní odpor představitelů Britského Bornea k projektu Malajsie se částečně podařilo překonat na dvoudenní regionální konferenci Parlamentní asociace Commonwealthu, která začala 21 července. Zástupcům Malajska a Singapuru se v jejím průběhu podařilo do určité míry rozptýlit největší obavy reprezentantů Sarawaku a Severního Bornea (Brunej vyslal na konferenci jen pozorovatele) a ti tak souhlasili se společným prohlášením, v němž stálo, že „Malajsie se může stát skutečností s širokou podporou, pokud se tento koncept podaří přeložit do konkrétního a všestranně přínosného plánu.“²⁹³ Na základě výsledků těchto jednání došlo k ustavení Konzultačního výboru malajsijské solidarity (*Malaysian Solidarity Consultative Committee*), v němž zasedli malajští, singapurští, severobornejští a sarawačtí zástupci, kteří měli pod Stephensovým předsednictvím návrh prozkoumat, ověřit postoj veřejnosti a případně pro návrh navrhnout vhodnou formu. Brunej se začal svým sousedům názorově vzdalovat a do výboru opět vyslal jen pozorovatele. Jeho sultán sir Omar Ali Saifuddin byl sice návrhu nakloněn, ale dominantní Azahariho *Party Ra'ayat* s ním hluboce nesouhlasila. Brzy se také ukázalo, že sám Azahari pro budoucnost Britského Bornea spřádal zcela jiné plány.

6.3.2.3. Velká Británie

Souhlasná reakce ze strany britské vlády přišla třetího srpna ve formě dopisu britského premiéra MacMillana Tunku Abdul Rahmanovi. Macmillan zároveň pozval premiéry Malajska a Singapuru na jednání do Londýna. Tunku pozvání o osm dní později přijal. Ve svém dopise vyjádřil obavu, která ho vedla ke změně postoje, že případný nezávislý Singapur by se kvůli vzrůstající komunistické hrozbě nemohl než stát satelitem Číny.²⁹⁴

Vláda Jejího Veličenstva Tunkův projekt „Větší Malajsie“²⁹⁵ uvítala a to z několika důvodů.²⁹⁶ Především by s konečnou platností vyřešil bezpečnostní problém Singapuru, neboť Malajská federace, která by převzala zodpovědnost za vnitřní

²⁹² Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 224.

²⁹³ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 224.

²⁹⁴ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 174.

²⁹⁵ Termín „Greater Malaysia“ se objevil už v dokumentech britské vlády a odkazoval k účasti britských oblastí Bornea.

²⁹⁶ Viz Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 293.

bezpečnost ostrova, by se postarala o potlačení komunistické hrozby. Zároveň by toto řešení s největší pravděpodobností umožnilo Velké Británii další používání své námořní základny, neboť to bylo i v zájmu Malajska, jehož bezpečnost na ní také závisela. Vedle toho by Malajsie zajistila životaschopnou budoucnost pro oblasti Britského Bornea, které by jinak zůstaly zranitelné tlaku sousední rozpínavé Indonésie. Dále by výrazně pokročil proces dekolonizace – Velká Británie zůstávala v oblasti jihovýchodní Asie jako poslední koloniální síla a pokračování tohoto stavu už začínalo být jak politicky, tak ekonomicky neúnosné. Konečně vytvoření *Větší Malajsie* by do „klíčové oblasti jihovýchodní Asie,“ jak byla naprosto správně označena Tunku Abdul Rahmanem,²⁹⁷ přineslo zásadní stabilizační a antikomunistický faktor.

O prosazení malajsijského projektu se velmi zajímal i samotný premiér MacMillan, který se dlouhodobě snažil prosadit významné snížení výdajů na obranu v oblasti jihovýchodní Asie. Základní motivaci britské politiky v tomto ohledu popsal takto: „Naše omezené zdroje a vzrůstající závazky jinde činí nezbytným, abychom postupně redukovali naše vojenské a koloniální závazky v jihovýchodní Asii.“²⁹⁸ Zde je snad namístě připomenout, že vznik Malajsie místo toho aby přispěl ke snížení vojenských nákladů, naopak zapříčinil jejich bezprostřední nárůst. Indonésie totiž v reakci na rozšíření federace rozpoutala svou násilnou politiku *Konfrontasi*, která si vyžádala rozsáhlou britskou pomoc obraně Malajsie.

6.3.3. Počátek vyjednávání

Dne 24. srpna se Tunku Abdul Rahman sešel s Lee Kuan Yewem a v principu se dohodli na podmínkách budoucího spojení. Vnější vztahy, obrana a vnitřní bezpečnost se měly nacházet v kompetenci federální vlády a Singapur si měl ponechat autonomii v oblastech školství a regulace pracovního trhu. Singapurské čínské obyvatelstvo by totiž ztěžilo přijalo dohodu, která by ho připravila o jeho čínské školství a také odbory, do jejichž činnosti se velmi aktivně zapojovalo. Pro financování vyhrazených oblastí si měl Singapur i do budoucna ponechat „velmi velký podíl současných státních výnosů.“²⁹⁹ S tím souviselo i to, že měl mít možnost nadále fungovat jako svobodný přístav a sám si určovat celní politiku. Ostrovní státu tak měla být přiznána větší míra autonomie než

²⁹⁷ Rahman, Tunku Abdul. *Malaysia: Key Area in Southeast Asia. Foreign Affairs*. July 1965. s. 659-670.

²⁹⁸ Hyam, R. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. s. 294.

²⁹⁹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 225.

v případě ostatních malajských států. Ve federálním parlamentu ho proto měli zastupovat jen dva senátoři a patnáct poslanců – tedy číslo nižší, než ke kterému by ho opravňoval počet obyvatel. Občané Singapuru si měli ponechat své občanství a navíc se měli stát státními příslušníky federace. Výjimečná pozice Malajců měla být ústavně chráněna i na území ostrova. Tato dohoda dostala podobu společného memoranda a s jeho zněním do poloviny listopadu vyslovily principiální souhlas obě vlády.

Dvacátého listopadu do Londýna přicestoval k úvodnímu jednání mezi malajskou vládou a vládou Jejího Veličenstva Tunku Abdul Rahman. Poté, co bylo mezi Singapurem a Kuala Lumpur dosaženo širší shody, chtěl britský kabinet v průběhu nadcházejících rozhovorů nelézt řešení dvou zbývajících problémů. Jedním z nich byla „nutnost zajistit zachování britských obranných zařízení na dotčených územích, včetně těch, které jsou nezbytné pro naplnění britských závazků k SEATO.“³⁰⁰ Druhý představovalo získání souhlasu vlád a lidí Severního Bornea, Sarawaku a Bruneje s jejich začleněním do připravované širší federace.

Po dvoudenním jednání 22. listopadu vlády Velké Británie a Malajské federace zveřejnily společné prohlášení, v němž označily vytvoření „Federace Malajsie“ za „žádoucí cíl.“³⁰¹ Obě strany se dohodly také na tom, že před přijetím konečného rozhodnutí je „nezbytné ověřit názoru národů Severního Bornea a Sarawaku.“³⁰² Za tím účelem měla vzniknout komise složená z předsedy a čtyř dalších členů, z nichž dva měli reprezentovat vládu Jejího Veličenstva a dva vládu federace, jež měla posléze podat svá doporučení. Zároveň bylo potřeba zjistit postoj brunejského sultána s ohledem na možnou účast jeho státu v navrhované federaci. Londýnu se podařilo dosáhnout souhlasu malajského premiéra i v otázce pokračování používání singapurské námořní základny ze strany Velké Británie. Dohoda o obraně a vzájemné pomoci z roku 1957 měla být nově rozšířena na všechna území budoucí Malajsijské federace. Její vláda se navíc zaváže, že Británii umožní další provozování základny a „dovolí Spojenému království používat tyto základny a další zařízení tak, jak ono samo uzná za nezbytné pro zajištění obrany Malajsie, pro obranu Commonwealthu a pro zachování míru

³⁰⁰ Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 16th November 1961, CAB128/35, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

³⁰¹ Joint Statement by the Governments of the United Kingdom and of the Federation of Malaya, 22nd November 1961, CAB129/107, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

³⁰² Joint Statement by the Governments of the United Kingdom and of the Federation of Malaya, 22nd November 1961, CAB129/107, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

v jihovýchodní Asii.³⁰³ Jak na jednání kabinetu následujícího dne uvedl státní tajemník pro záležitosti Commonwealthu Duncan Sandys, obě strany chápaly, že tato konkrétní formulace umožní Velké Británii splnění svých závazků vyplývajících ze smlouvy SEATO, k níž Malajská federace nepřistoupila.³⁰⁴

V singapurském Legislativním shromáždění mezitím zuřila politická bitva mezi nyní značně prořidlou vládní většinou a bouřící opozicí kvůli možnému připojení ostrovního státu k Malajské federaci. Nanejvýš vzrušená debata o memorandu shrnujícím hlavní body spojení trvala dvanáct dní. *Barisan Sosialis*, jejíž snaha o vyvolání stávkového hnutí selhala, se z taktických důvodů nevyslovovala proti spojení jako takovému, nýbrž jen proti jeho podmínkám. Tvrdila, že Singapur bude připojen za nerovných podmínek, což dokazovala nízkým počtem budoucích singapurských federálních poslanců. Faktem je, jak vláda samozřejmě nezapomněla připomenout, že pokud by byl Singapur připojen za stejných podmínek jako ostatní malajské státy, měl by sice větší počet zástupců ve Sněmovně reprezentantů federace, nicméně na druhou stranu by přišel o možnost vyjednané autonomie v oblasti vzdělávání a práce. Navíc by stovky tisíc jeho občanů byly připraveny o federální občanství vzhledem k jeho přísným kritériím. Oproti tomu podle dohodnutých speciálních podmínek, které byly logicky vyváženy ústupky, proti nimž nejradikálnější část opozice protestovala, měli všichni singapurští občané automaticky získat i státní příslušnost budoucí federace. Šestého prosince debata skončila hlasováním, v němž vládní návrh na vyslovení souhlasu s memorandem uspěl v poměru 33:0. K PAP se přidal i Lim Yew Hock s dalšími umírněnými a *Barisan Sosialis* a ostatní strany ve chvíli hlasování opustily sál.³⁰⁵ Obavy některých pozorovatelů, že vláda PAP je u konce s dechem se tak nepotvrdily a konec roku se alespoň co se týče možného vytvoření Malajsie nesl v optimistickém duchu. Brzy se však ukázalo, že ani následující rok nebude uchráněn před nečekaným a turbulentním vývojem.

Lee Kuan Yew však nevedl svou „bitvu za sloučení“ (*Battle for Merger*) jenom na půdě parlamentu. Pokud mělo k připojení Singapuru k federaci skutečně dojít, musel si tento projekt najít podporu i u obyvatelstva. Tu se singapurský premiér pokusil získat

³⁰³ Joint Statement by the Governments of the United Kingdom and of the Federation of Malaya, 22nd November 1961, CAB129/107, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

³⁰⁴ Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 23rd November 1961, CAB128/35, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

³⁰⁵ Maddox, W. P. Singapore: Problem Child. *Foreign Affairs*. April 1962. s. 487.

mimo jiné sérií dvanácti velice otevřených rozhlasových proslovů, které pronesl v srpnu a září 1961. Důrazně a velice výmluvným způsobem v nich vystupoval na obhajobu připojení k federaci, proti němuž opozice tak zuřivě agitovala. Spojení s Malajskem označil za „tak nevyhnutelné, jako je východ a západ slunce. Oba státy jsou tak ekonomicky, politicky i vojensky propojené a propletené, že nikdo nemůže udržet umělou bariéru na náspu³⁰⁶ dlouho.“³⁰⁷ Sloučení se podle Leea musela stát skutečností, protože obě teritoria na sobě byla životně závislá. Federace podle něj představovala pro Singapur ekonomickou základnu. Populace ostrova tehdy rostla obrovským tempem a nezaměstnanost představovala velký problém. Ten mohlo spojení obou ekonomik napomoci vyřešit. V opačném případě by podle premiéra Leea místo spolupráce přišla konkurence, která by poškodila oba státy, Singapur však víc. Jeho zdroje totiž byly v porovnání s malajskými omezené. Singapur prý „nemohl sám přežít.“ Lee také své převážně čínské a ekonomicky orientované obyvatele varoval, že pokud ke spojení nedojde, „bude méně obchodu. Bude méně zisku. Budou menší platy. bude méně pracovních příležitostí.“³⁰⁸ Lee Kuan Yew svým voličům rozuměl. A voliči rozuměli jemu. Když přišla příležitost, aby se k otázce vyslovili v referendu, jejich naprostá většina se k ní postavila kladně.

Skutečností nicméně zůstává, že premiér Lee se po vyloučení Singapuru z Malajsie v roce 1965 sám stal mužem, který svým úspěšným vládnutím dokázal platnost většiny svých argumentů o nemožnosti přežití samostatného ostrovního státu vyvrátit.

Předseda *Peoples' Action Party* se ve svých rozhlasových proslovech vyjádřil i k tomu, jak v době boje za udělení samosprávy musel v rámci své strany tolerovat komunistické elementy a jak jim nyní bylo potřebné ze všech sil vzdorovat, aby nepřevzaly kontrolu nad situací. O své spolupráci s levicovými radikály mimo jiné prohlásil, že se svými stranickými kolegy „je jednou z mála skupin, které spolupracovaly s Malajskou komunistickou stranou a nebyly pohlceny.“³⁰⁹ Nutno uznat, že to se skutečně povedlo jen málokomu jinému.

³⁰⁶ Singapur je k Malajskému poloostrovu napříč Johorskou úžinou připojen náspelem, po kterém vede silniční i železniční trať. Ten byl označován pouze jako *Causeway*.

³⁰⁷ Yew, L. K. *The Battle for merger*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 399.

³⁰⁸ Yew, L. K. *The Battle for merger*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 400.

³⁰⁹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 216.

6.3.4. Cobboldova komise

V únoru 1962 zahájila svou misi společná britsko-malajská komise. Jejím předsedou byl jmenován lord Cobbold, bývalý guvernér *Bank of England*. Za britskou vládu v ní usedli sir Anthony Abell, bývalý guvernér Sarawaku a sir David Watherston, bývalý hlavní tajemník (*Chief Secretary*) v Malajsku. Vláda Malajské federace nominovala Wong Pow Neea, hlavního ministra Penangu a stálého tajemníka (*Permanent Secretary*) ministerstva zahraničí Muhammada Ghazali bin Shafie. Cobboldova komise mezi 19. únorem a 18. dubnem procestovala téměř celý Sarawak a Severní Borneo, obdržela na dva tisíce dopisů či memorand, uspořádala na třiceti pěti místech přes padesát veřejných slyšení, kterých se zúčastnili zástupci téměř sedmi set skupin.³¹⁰ Svou zprávu dokončila a předložila 21. června.

Na základě svého důkladného výzkumu komise zhodnotila postoj místního obyvatelstva Sarawaku a Severního Bornea následujícím způsobem: Asi jedna třetina obyvatel byla „silně nakloněna brzké realizaci Malajsie bez přílišného ohledu na podmínky.“ Druhá třetina požadovala „podmínky a garance různého druhu a rozsahu“³¹¹ a zbývající část obyvatel byla rozdělena mezi ty, kteří prosazovali udělení nezávislosti před tím, než by bylo možné o Malajsií vůbec uvažovat a ty, jež by si přáli pokračování britské vlády. Zpráva komise dodávala, že obyvatelé spadající do druhé skupiny by obecně připojení k federaci podpořili, pokud by jejich podmínky byly náležitě vyplněny. Část obyvatel odhadovaná na téměř dvacet procent v Sarawaku a o něco méně na Severním Borneu měla zůstat v opozici proti návrhům na sjednocení, ať už měly být jeho podmínky jakékoli. Patřili mezi ně většinou komunismem ovlivnění Číňané, kteří se obávali, že v rámci nového státu budou diskriminováni a stanou se jen druhořadými občany.

Podobného druhu byly i starosti jiných skupin obyvatel. Domorodá etnika se obecně obávala budoucnosti, v níž už o jejich blaho nebude pečovat dosavadní paternalistická britská správa. Na ní všechny komunity bez rozdílu oceňovaly převážně její nestrannost a pokrok, který byl díky jejímu úsilí učiněn od konce války. Komise proto doporučila, aby po určité přechodné období zůstali ve svých funkcích alespoň někteří současní britští úředníci, neboť jejich znalost místního prostředí byla

³¹⁰ Tregonning, K. G. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. s. 315.

³¹¹ *Report of the Commission of Enquiry, North Borneo and Sarawak*. V: Smith, Roger M. (ed.). *Southeast Asia : Documents of Political Development and Change*. Ithaca, London: Cornell University Press 1974. s. 270.

neocenitelná a neexistovala za ně žádná adekvátní náhrada. S tím souvisel i hlavní rozpor mezi britskými a malajskými členy komise. Zatímco malajští členové navrhovali okamžitý přesun suverenity ihned doprovázený udělením vysoké míry politické kontroly místním voleným politikům, britští zástupci toto považovali za nerealistické a nebezpečné a navíc „v rozporu s přáními a zájmy národů Bornea.“³¹² V takovém případě by totiž také šlo jen těžko zajistit pokračování služeb dosavadních úředníků. Zatímco důvody malajské strany určovaly především politické ohledy, neboť by jen těžko obhajovala takovou dohodu, na níž by různé opoziční skupiny mohly útočit jako na „neokolonialistický podnik,“ zájem Britů představovalo především pokračování stabilní a funkční vlády. Navrhovali tedy tři až sedmileté přechodné období, po které by administrativa fungovala tak jako dosud – tedy v čele s guvernérem s plnými výkonnými pravomocemi.

V ostatních oblastech se obě strany komise dokázaly shodnout. Malajsijská ústava by měla vzniknout na základě současné ústavy Malajské federace s tím, že některé výjimečné podmínky Sarawaku a Severního Bornea vyžadovaly dodatečné speciální ochrany. Státy Bornea by měly v rámci federálního parlamentu dostat větší podíl zastupitelů, než by naprosto přesně odpovídal počtu jejich obyvatel. Jejich domorodé obyvatelstvo by mělo obdržet ústavní ochranu analogickou té, které se těšili Malajci podle malajské ústavy. Nová federální vláda by měla věnovat urgentní pozornost všeobecnému rozvoji infrastruktury a služeb v nových státech, aby se ty tak mohly co nejdříve přiblížit standardu federace. Oblasti zemědělství, pěstování lesnictví a domácích zvyklostí by měly být vyhrazeny státním vládám. Uspořádání státní správy by se v prvních letech fungování federace nemělo vůbec měnit, aby byly běžné životy lidí zasaženy co nejméně. Komise také informovala o požadavku většiny obyvatel Sarawaku a Severního Bornea, aby vláda jejich státu dostala pod svou kontrolu imigraci a mohla tak zabránit přílivu nových osob, jež by se podle obav domorodého obyvatelstva mohly zmocnit rozsáhlých oblastí půdy či přírodního bohatství.

Nejzásadnější problém, na nějž Cobboldova komise na teritoriích Bornea narazila, představovaly napjaté vztahy mezi etniky. Domorodé komunity se obávaly toho, že se budou muset o politickou moc dělit s ekonomicky vyspělejšími imigranty. Předzvěst změny politické struktury, kterou měl příchod Malajsie přinést, tak negativně

³¹² The Cobbold Commission report: Interim Report of the Committee on Greater Malaysia, July 1962, CAB129/110, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

ovlivnila dosud klidné soužití různých etnik. V Sarawaku problém zhoršovalo i působení různých komunistických skupin, jež se snažily podněcovat obavy tamních Číňanů z údajně nadcházející malajské dominance. Navzdory tomu se všichni členové komise jednomyslně shodli na tom, že projekt Federace Malajsie je „v nejlepší zájmu teritorií Bornea.“³¹³ Lord Cobbold však ve své zprávě varoval před tím, aby se do obecného povědomí neprosadila představa, že „Malajsie bude spočívat v převzetí teritorií Bornea Malajskou federací a potlačení individualit Severního Bornea a Sarawaku.“³¹⁴ V takovém případě, by projekt Malajsie dle lorda Cobbolda nemohl nikdy uspět.

Britský kabinet při jednání o zprávě Cobboldovy komise došel k závěru, že „se nezdá existovat jiná možnost, která by slibovala zajištění stability v oblasti“³¹⁵ než vytvoření Malajsie. S ohledem na nadcházející rozhovory s premiérem Malajské federace si dal za cíl, aby byly uspokojivě vyřešeny zbývající rozpory týkající se přechodného období u Sarawaku a Severního Bornea Malajsie tak mohla vzniknout „v co nejkratší možné době.“³¹⁶

V polovině července Tunku Abdul Rahman přicestoval do Londýna, aby tam s britskou vládou na základě doporučení Cobboldovy komise projednal plánované vytvoření Malajsijské federace. Rozhovory trvaly asi čtrnáct dní a v noci 31. července obě strany dosáhly dohody, kterou následující den ve společném prohlášení oznámili premiéři MacMillan a Rahman.³¹⁷ Jejich vlády se rozhodly přijmout téměř všechna doporučení, na nichž se komise shodla. Federace měla vzniknout do 31. srpna 1963. Formální dohoda k tomuto účelu měla být podepsána do šesti měsíců a měla obsahovat následující: a) Přesun suverenity Severního Bornea, Sarawaku a Singapuru. b) Ustanovení upravující vztah mezi Singapurem a Malajskou federací na základě jejich společné dohody. c) Dohodu o obraně ve znění oznámeném ve společném prohlášení obou vlád 22. listopadu 1961. d) Detailní návrh ústavního uspořádání zahrnující záruky a ochranu speciálních zájmů Severního Bornea a Sarawaku. Tyto záruky měly pokrývat

³¹³ *Report of the Commission of Enquiry, North Borneo and Sarawak*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 412.

³¹⁴ *Report of the Commission of Enquiry, North Borneo and Sarawak*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 412.

³¹⁵ Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 5th July 1962, CAB128/36, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

³¹⁶ Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 5th July 1962, CAB128/36, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

³¹⁷ Viz *Joint statement on Malaysia issued by Prime Ministers of Malaya and the United Kingdom on 1st August 1962*. V: Bastin, J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 380.

oblasti jako jsou náboženská svoboda, vzdělávání, zastoupení ve federálním parlamentu, postavení domorodých lidí, kontrolu imigrace a občanství a ústavy států. Aby zavedení federálního uspořádání proběhlo co možná nejladčeji, po formálním přesunu suverenity mělo po nějaký čas trvat přechodné období, v němž některé federální pravomoci měly být delegovány na státy. Pro vypracování ústavního uspořádání nové federace a formulace přesných ustanovení týkajících se nezbytných záruk měl vzniknout mezivládní výbor pod předsednictvím ministra pro kolonie lorda Lansdowna. Místopředsedou výboru se měl stát malajský vicepremiér Tun Abdul Razak a jeho dalšími členy zástupci vlád Spojeného království, Malajska, Severního Bornea a Sarawaku. Lord Lansdowne měl také dojednat, jak by bylo možné zajistit, aby co možná nejvíce britských koloniálních úředníků zůstalo ve službě na teritoriích Bornea i nějaký čas po formálním transferu suverenity.

6.3.5. Politika Singapuru v roce 1962

Singapurskou vysokou politiku mezitím zaměštnával malajský požadavek na zatčení singapurských opozičních představitelů.³¹⁸ Aby dosáhla svého, vláda Malajské federace dokonce v jednu chvíli na čas na protest odvolala svého zástupce z Rady pro otázky vnitřní bezpečnosti, čímž ji učinila zcela bezmocnou. Lee Kuan Yew proti zákroku v principu nic nenamítal, obával se však, aby malajská vláda poté, co by takto eliminovala singapurskou komunistickou hrozbu, z projektu spojení obou států nevycouvala a nenechala tak singapurského premiéra na holičkách. V březnu 1962 se Tunku s Leeem dohodli na zdánlivém kompromisu a navrhli, aby společná britsko-singapursko-malajská bezpečnostní skupina navrhla plán na postupnou eliminaci komunistů a jejich příznivců. Tento plán narazil u britského komisaře Selkirka, který to odmítl. Tajná služba mu totiž nikdy nedokázala předložit žádný důkaz toho, že by Lim Čin Siong či někdo jiný plánoval násilné vystoupení, či že by dostával rozkazy od MCP, Pekingu či Moskvy. Selkirk do Londýna svému nadřízenému Duncanu Sandysovi psal, že Tunku i Lee „chtějí zatknout skutečnou politickou opozici a obvinít z toho nás.“³¹⁹ Tento odhad situace se pravděpodobně dost blíží skutečnosti, neboť zadržení extremistů

³¹⁸ Popis celé záležitosti viz Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 176-183. příp. Louis, R. *The Dissolution of the British Empire in the era of Vietnam*. V: Louis, R. *Ends of British Imperialism. The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*. London: I.B. Tauris 2006. s. 568-571.

³¹⁹ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 180. a J., Winks, R. B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. s. 401.

bylo jak v Tunkově (který sledoval převážně bezpečnostní důvody), tak v Leeově (jenž kromě bezpečnostních měl i důvody politické) zájmu, žádný z nich za to ovšem nechtěl sám nést zodpovědnost. Otázka tak při absenci jasné záminky a politické vůle k provedení zákroku po celý rok 1962 sloužila jako příležitost k demonstraci síly mezi malajskými a singapurskými představiteli, kterou většinou odnášel komisař Selkirk, jenž musel drobné roztržky zažehnávat. Zákrok proti singapurské opozici se nakonec uskutečnil v únoru následujícího roku. Prvního dne toho měsíce o něm rozhodla bezpečnostní rada. *Barisan Sosialis* sice zakázána nebyla a zvolení členové Legislativního shromáždění z něho byli vyňati. V průběhu operace *Cold Store* bylo nicméně zadrženo 113 osob včetně Lim Čin Sionga a 23 jiných vedoucích představitelů hlavní opoziční strany. Jako záminka pro jejich zatčení posloužil fakt, že *Barisan Sosialis* vyhlásila podporu revoltě v Bruneji, která vypukla v prosinci 1962.³²⁰ Tunku a Lee navíc tvrdili, že by se nepokoje mohly rozšířit i na území Sarawaku a Severního Bornea, odkud by mohly snad přenést i do Malajska a Singapuru. Britská vláda i přes Selkirkovy protesty se zákrokem nakonec vyslovila souhlas, neboť se obávala případného ztroskotání celého projektu Malajsie, čímž vyhrožoval Tunku Abdul Rahman.

V polovině roku 1962 však pozice ministerského předsedy Leea na singapurské politické scéně nevyhlížela ani zdaleka tak neotřesitelně jako o rok později. Přes nesporné politické vítězství, kterého dosáhl v parlamentním hlasování o obecných zásadách spojení s Malajskem v prosinci 1961, se jeho vláda stále musela opírat o většinu jednoho hlasu. Pokud by navíc na veřejnost unikl obsah jeho tajných jednání s malajským premiérem a komisařem Selkirkem o zákroku proti politické opozici, jednotu své strany by nadále udržel jen s největšími obtížemi a možná by se mu to ani nepodařilo. Rozhodl se proto pro do jisté míry odvážný a riskantní tah. Aby neutralizoval parlamentní opozici ke spojení, otázka měla být předložena lidovému hlasování.

Lee Kuan Yew kalkuloval s tím, že ačkoli byla jeho strana v parlamentu oslabená, její měla stále být schopna rozjet rozsáhlou a účinnou agitační kampaň, která by navíc byla podpořena osobními rétorickými schopnosti svého charismatického předsedy. Ten aby však výsledek pojistil, volba, kterou lidem nabídl, nebyla tak docela opravdová. Lidé totiž nedostali možnost rozhodnout se mezi zachováním současného

³²⁰ Viz následující kapitola.

stavu a spojením s Malajskem. Z alternativ navržených na hlasovacím lístku totiž mohli vybrat jen ty konkrétní podmínky, za nichž by se spojení mělo uskutečnit. První možností bylo spojení za podmínek navržených vládou a schválených Legislativním shromážděním, tedy takové, které do kompetence federální vlády mělo přiřknout zodpovědnost za vnitřní bezpečnost, obranu a zahraniční vztahy, zatímco Singapuru by zůstaly oblasti vzdělávání a regulace pracovního trhu. Státní občanství federace měli dle této dohody získat všichni občané Singapuru a tedy i ti, kteří by jinak kritéria pro jeho udělení nesplňovali. Druhou alternativu v referendu představovala ta, již dříve během parlamentního jednání obhajovala opoziční *Barisan Sosialis*, která tvrdila, že podmínky dojednané vládou nejsou spravedlivé a jsou pro Singapur nevýhodné. Pokud se měl Singapur k federaci připojit, prý se tak mělo stát jen za naprosto stejných podmínek, jaké byly dříve aplikovány na bývalé úžinové osady Penangu a Malaky a platily i pro ostatní malajské státy. Podle nich byla křesla ve federálním parlamentu přidělena na základě poměrného podílu státu na počtu všech federálních občanů, což by Singapuru přineslo několik málo zástupců navíc. Jinak tato volba znamenala bezpodmínečné připojení. Neposkytovala Singapuru žádné speciální podmínky, tedy ani týkající se občanství. Federální občanství by tak zůstalo upřeno možná polovině občanů Singapuru, kteří tak pro tuto možnost mohli hlasovat jen těžko. Poslední variantu představoval vstup do Malajsie za stejných podmínek, jako měly být aplikovány na Sarawak a Severní Borneo.

Zákon týkající se referenda byl Legislativním shromážděním schválen šestého července. Lee dokonce při jeho projednávání neúspěšně prosazoval, aby byly všechny neplatné a prázdné lístky započítávány jako hlasy pro vládní návrh. Samotné hlasování proběhlo prvního září a skončilo pro vládu velkým úspěchem. Pozice Lee Kuan Yewa na domácí politické scéně se tím upevnila, na čemž nic neměnil ani fakt, že referendum za těchto podmínek mohlo jen těžko dopadnout jinak. Hlasování se zúčastnilo na 90 procent oprávněných voličů a z nich 71 procent (397 626 hlasů) podpořilo vládní návrh. Druhá možnost získala podporu 1,1 procenta a třetí 1,4 procenta voličů. Zbývajících asi 25 procent představovaly prázdné lístky vhažované opozicí.³²¹

³²¹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 229.

6.3.6. Brunejská revolta a další vývoj na Borneu

V červenci 1962 zcela jmenovaná brunejská Legislativní rada vyjádřila principiální souhlas s projektem Malajsie a sultán se též vyjádřil v tom smyslu, že je členství svého státu ve federaci nakloněn, pokud mu budou poskytnuty uspokojivé podmínky. V září se podle ústavy z roku 1959 konaly první volby do Okrskových rad (*District Councils*) v nichž s výjimkou jednoho křesla všechny mandáty obsadila *Party Ra'ayat* Ahmada Azahariho. Na základě výsledků komunálních voleb získala vítězná strana dle ústavy všech šestnáct nepřímo volených míst v Legislativní radě, ve které stále přetrvávala byť už jen těsná většina nominovaných členů. Volební vítězství jen posílilo Azahariho odpor k malajsijskému projektu. Jeho postoj nacházel příznivou odezvu u brunejského převážně malajského lidu, jenž se obával ztráty nedávno nabyté na ropě založené prosperity.

Ráno osmého prosince 1962 skupiny ozbrojených a uniformovaných osob obsadily ropné naleziště v městě Seria, zaútočily na policejní stanice v městě Bruneji a dokonce pronikly i přes hranice do Sarawaku. Samy se nazývaly Národní armáda Severního Bornea (*North Borneo National Army, Tentera Nasional Kalimantan Utera*). Povstání, které zorganizoval lídr *Party Ra'ayat* Azahari, bylo během několika dnů potlačeno s pomocí britských výsadkářů a Gurhků vyslaných ze Singapuru. Ozbrojenci se rozptýlili a uprchli na indonéské území. Sultán pozastavil platnost ústavy, rozpustil Legislativní radu a vytvořil radu pro výjimečný stav, do jejíhož čela usedl. Azahari se v době ozbrojeného vystoupení nacházel v bezpečí Manily. Jeho revolta byla jednak namířená proti účasti Bruneje na vznikající Malajsii, zároveň však byla osobním pokusem svého hlavního strůjce obnovit bývalou brunejskou velikost. Povstalci zamýšleli zajmout brunejského sultána, obsadit Severní Borneo a Sarawak a poté sultána donutit vyhlásit nezávislý stát *Kalimantan Utara*. Indonéské označení pro Borneo *Kalimantan* nebylo použito náhodně. Sám Azahari ačkoli se narodil na ostrovu Labuan se v mládí zapojil do indonéského nacionalistického hnutí a prezident Sukarno ho nyní v jeho ozbrojeném pokusu podpořil verbálně a povstalcům poskytl trénink a výzbroj. Jeho pozici potvrdila i rezoluce indonéského parlamentu přijatá patnáctého prosince.

Bezprostředním důsledkem brunejské revolty bylo to, že brunejský sultán přehodnotil svůj do té doby kladný postoj k Malajsii. Pocítil, že odpor jeho obyvatel k tomuto projektu je skutečný a kromě toho pro něj samotného by představovalo nemalý

problém přijmout podmínky přistoupení. Federální vláda totiž zcela logicky požadovala podíl z brunejských ropných výnosů a brunejský vládce se opět zcela logicky zdráhal ho poskytnout. Další spornou otázkou představoval sultánův požadavek, k němuž ho měl opravňovat jeho starobylý rod, aby ve srovnání s ostatními malajskými vládci disponoval určitou superioritou při výběru federální hlavy státu. Brunejský sultán se tak nakonec rozhodl, že jeho stát zůstane stranou plánované Federace Malajsie.

Ozbrojené vystoupení Azahariho skupiny také poskytlo Indonésii, která už dlouho na připravovanou federaci hleděla s hlubokým podezřením, potřebnou záminku pro spuštění negativní kampaně.³²² Tato kampaň a indonéská podpora poskytnutá brunejským pučistům napomohla tomu, že se většina politické reprezentace a s nimi i populace v Severním Borneu a v Sarawaku přiklonila na stranu Malajsie. Azahariho projekt *Kalimantan Utara* byl všeobecně odmítnut jako pokus o obnovení brunejské nadvlády. V Severním Borneu se strany podporující Malajsii sdružily do Aliance Sabahu (*Sabah Alliance*),³²³ která v prvních komunálních volbách dokázala obsadit 104 z celkových 119 křesel.³²⁴

6.3.7. Zpráva Landsdownova výboru a ústavní záruky pro Britské Borneo

Dne 27. února 1963 publikoval svou zprávu mezivládní výbor pod předsednictvím lorda Landsdowna. V čele delegace Severního Bornea stál Donald Stephens a reprezentanty sarawacké vlády vedl Bandar Abang Haji Mustapha z tamní *Party Negara*. Výbor se jednomyslně shodl na tom, že ústava budoucí Malajsie by měla vycházet ze současné malajské ústavy. Klíčový úkol Landsdownova výboru však spočíval v tom, aby vypracoval přesné znění záruk a ústavních pojištění ochraňujících výjimečné zájmy teritorií na Borneu.

Státním náboženstvím budoucí federace se měl dle doporučení výboru stát islám s tou výjimkou, že v Severním Borneu a Sarawaku žádné náboženství dle jejich ústav státním nebude. Požadavky místních komunit byly vyslyšeny v tom ohledu, že oba státy měly v rámci nadcházející Malajsie dostat efektivní kontrolu nad imigrací a to včetně malajsijských občanů z jiných států federace. Výjimečné postavení domorodých národů mělo být ochraňováno analogicky s tím, jak současná malajská ústava chránila výjimečné postavení Malajců. Malajsijským občanem se automaticky měl stát kdokoli

³²² Viz kapitola 6.3.9.

³²³ Dřívější Severní Borneo do Malajsie vstoupilo pod jménem Sabah.

³²⁴ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 233.

narozený nebo naturalizovaný v Sarawaku a Severním Borneu, na ostatní se měla vztahovat kritéria současného Malajska vztahující se na naturalizaci. Národním jazykem celé federace měla být Malajština, nicméně na bývalém Britském Borneu měla angličtina zůstat úředním jazykem do té doby, než státní legislatury rozhodnou jinak.

Další doporučení Landsdownova výboru se týkala federálního parlamentu Malajsie. Ten měl mít nově 159 členů a oba nové státy v něm měly obdržet větší počet zástupců, než by odpovídalo jejich současnému počtu obyvatel. Sarawačtí zástupci měli obsadit 24 křesel a Severnímu Borneu mělo připadnout 16 mandátů. To v porovnání s 15 mandáty přidělenými pro Singapur a 20 pro Perak, představovalo opravdu rozsáhlou výhodu, neboť jak Singapur tak Perak byly dvakrát tak početné jako obě bornejská teritoria dohromady. Zapadalo to však do Tunkovy strategie, jenž s domorodým obyvatelstvem Sarawaku a Severního Bornea plánoval vytvořit společnou malajsko-domorodou konservativní protiváhu radikálněji naladěným Číňanům. Vstřícnost při předělování mandátů pro bornejské zástupce tak mohla jednak napomoci vzniku této aliance, vedle toho jí měla později i usnadnit ovládnání federálního zákonodárského sboru.

První zástupce Sarawaku a Severního Bornea ve federálním parlamentu měly zvolit jejich státní legislatury, což odpovídalo tamnímu dosavadnímu systému nepřímého obsazování mandátů. První všeobecné volby se měly konat po pěti letech od vzniku Malajsie. Hlavou Sarawaku se měl stát guvernér a nejvyšším představitelem Severního Bornea tzv. *Yang di-Pertua Negara*. Oba měly být na čtyři roky jmenování federální hlavou státu po konzultacích s hlavním ministrem příslušného státu, ovšem jejich první jmenování na dva roky mělo proběhnout na základě společné dohody britské královny a nejvyššího vládce Malajsie. Aby bylo umožněno pokračování služeb britských úředníků do té doby, než budou moci být zcela nahrazeni místní administrativou, výbor doporučil vytvoření speciální federální veřejné správy, která by to umožnila.

Je zjevné, že všechny strany zastoupené v mezivládním výboru dokázaly dosáhnout dohody, jež naplnila téměř všechny podmínky, které si obyvatelé Severního Bornea a Sarawaku pro své připojení k federaci kladli. Federální vláda dokonce souhlasila s tím, že ponechá bornejským státům značnou míru autonomie ohledně jejich financí a zároveň se zavázala k tomu, že jim poskytne nemalé peněžní prostředky na všeobecný hospodářský a infrastrukturní rozvoj.

6.3.8. Závěrečná jednání na ose Kuala Lumpur – Singapur

Na konci června 1963 se do Londýna sjeli zástupci Malajské federace, Singapuru a Bruneje, aby dojednaly konečné podmínky spojení. Dosavadní rozhovory těchto tří stran se zdály nacházet ve slepé uličce. V případě Singapuru, se neshody dotýkaly především finančních otázek – tedy především toho, do jaké míry bude federace kontrolovat jeho výnosy. Tunku Abdul Rahman už dříve pohrozil, že Malajsie vznikne 31. srpna i bez Singapuru či Bruneje. Chtěl tak dotlačit Lee Kuan Yewa ke kompromisu. Obě strany měly v úmyslu na poslední chvíli dosáhnout co možná největších výhod. Tuto strategii vypiloval téměř k dokonalosti Lee, jenž měl ve zvyku těsně před podpisem dohody otevřít novou otázku. Komisař Selkirk jeho obvyklou metodou k dosahování cílů popsal jako „politické vydírání.“³²⁵ Dohody se nakonec za mediace státního tajemníka pro záležitosti Commonwealthu Duncana Sandyse a premiéra MacMillana podařilo dosáhnout osmého července v nočních hodinách. Brunejský sultán naopak toho dne oznámil, že na federaci nabídnuté podmínky nemůže přistoupit. Sultanát Brunej tak zůstal britským protektorátem až do roku 1984, kdy dosáhl nezávislosti.

6.3.9. Filipínský odpor, indonéská Konfrontasi a vznik Malajsie

Malajsijská federace nakonec 31. srpna přece jen nevznikla. Nestalo se tak ovšem z vnitřních, nýbrž z vnějších příčin. Již od vzniku nezávislé Indonésie usiloval prezident Sukarno o to, aby jeho země dosáhla vůdčího postavení v celé oblasti jihovýchodní Asie. Předurčovala ji k tomu nejen její mohutná rozloha a veliký počet obyvatel, ale také její role jakéhosi kulturního centra. Právě z Indonésie se šířily první myšlenky národního uvědomění a členové prvních nacionalistických skupin v Malajsii se rekrutovali z řad Malajců teprve nedávno překročivších Malackou úžinu. Zcela logicky pak lidé jako Ibrahim bin Jacob a Burhanuddin Al-Hemy sledovali cíl na Evropanech nezávislého Malajska připojeného k Indonésii, kterou vnímali jako mateřskou zemi celé malajské kultury. Vývoj však šel jiným směrem. Když se však na scéně objevil projekt Malajsie a ukázalo se, že je na dobré cestě ke svému naplnění, prezident Sukarno vycítil ohrožení mocenských ambicí svých a své země. Součástí Malajsie se totiž měly stát i oblasti bývalého Britského Bornea, tedy území, která Sukarno považoval za přirozeně patřící Indonésii, neboť ta už zaujímalu většinu rozlohy

³²⁵ Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 185.

Bornea, resp. Kalimantanu. Indonéský ministr zahraničí Dr. Subandrio sice ještě v listopadu 1961 Valnému shromáždění OSN řekl, že jeho země přeje spojení Malajsia, Sarawaku a Bruneje úspěch,³²⁶ to však ještě nebylo vůbec jasné, zda bude malajsijský projekt vůbec kdy realizován. O rok později se však všechno zdálo nasvědčovat tomu, že území na severu Bornea místo toho, aby na sebe vzaly formu slabých samostatných států, zranitelných indonéskému tlaku, se stanou součástí stabilní antikomunistické a Velkou Británií podporované Malajsie. Svou roli také mohlo sehrát to, že indonéský prezident potřeboval nějakou novou otázku, kterou by mohl odvést pozornost svého lidu od své zoufale neúspěšné ekonomické politiky. Nespokojenost brunejských Malajců vedených k Džakartě přirozeně inklinujícím Azaharim přinesla ve vhodnou chvíli příležitost využít potenciální vnitřní nestability nově vznikajícího státu. Indonésie podpořila Azahariho revoltu verbálně a také materiálně. Od počátku roku 1963 dokonce začaly hranici mezi *Kalimantanem a Borneem* překračovat indonéské guerillové oddíly, které s pomocí sarawackých komunistů přepadaly policejní stanice či vesnice. Odpor Indonésie proti malajsijskému projektu dostal oficiální podobu osmého ledna, kdy ho Sukarno prohlásil za projev „neokolonialismu“ a „neoimperialismu“ a ohlásil zahájení politiky konfrontace (*Konfrontasi*).³²⁷ Podporovaly ho v tom i dvě zbylé nejsilnější složky indonéského režimu – Indonéská komunistická strana a armáda.

Sukarno ale nebyl jediný, kdo se chtěl pokusit využít příležitosti ve svůj prospěch. V souvislosti s plánovaným začleněním Britského Bornea do Malajsie Filipíny připomněly svůj údajný nárok na část území patřící k Severnímu Borneu. Odvozovaly ho od svého tvrzení, že sultán ze Sulu, jehož suverenita se později na Filipíny přesunula, v roce 1878 území dvěma *gentlemanům* zastupujícím Britskou společností pro správu Severního Borneo nepostoupil ale pouze pronajal a to by tedy formálně mělo nyní náležet Filipínám.³²⁸ Když filipínský prezident Macapagal tuto otázku poprvé zmínil v květnu 1962, vláda Jejího Veličenstva nepovažovala vůbec za nutné se tím zabývat. V listopadu se Macapagal sešel se Sukarnem a dohodli se, že jejich společný a Malajsii nepříznivý názor bude více slyšet, pokud budou vystupovat společně. Filipínský prezident později dokonce převzal rétoriku Džakarty na počátku roku 1963 ve svém parlamentu o Malajsii prohlásil, že „není v souladu s principem

³²⁶ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 232.

³²⁷ Keay J. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. s. 324.

³²⁸ Podrobnější popis předmětu britsko-filipínského sporu viz Armstrong, H. F. *The Troubled Birth of Malaysia*. *Foreign Affairs*. June 1963. s. 689-90.

sebeurčení³²⁹ a Malajsko označil za novou koloniální sílu. Je však nutné poznamenat, že tím filipínská inspirace Indonésií končila a Manila k řešení sporu vždy používala diplomatické prostředky.

President Sukarno ukázal svou přívětivější stránku v květnu, když pozval Tunku Abdul Rahmana k setkání v Tokiu. To se uskutečnilo poslední květnový a první červnový den a za pár dní následovalo další setkání v Manile, kterého se zúčastnil i Macapagal. Jedenáctého června ministři zahraničí těchto zemí oznámili, že bylo dosaženo řešení problému. Malajská strana souhlasila s tím, aby přání a názory lidí na bornejských teritoriích ověřila nezávislá mise Organizace spojených národů. Všechny tři státy se zároveň z Macapagalovy iniciativy dohodly na vytvoření volné konfederace národů malajského původu *Maphilindo*. Konkrétnější obrysy tento nápad zatím nedostal a jak se brzy ukázalo, nikdy neměl překročit fázi návrhu.

Netrvalo dlouho a hlava indonéskeho státu opět změnila svůj názor nebo snad taktiku, když prohlásila, že jeho národ „nejen, že nesouhlasí s Malajsií, ale bude jí vzdorovat až do konce.“ Později dokonce oznámil svůj záměr Malajsií „rozdrtit.“³³⁰ Přesto se president Sukarno dalšího plánovaného setkání třicátého července v Manile zúčastnil. Šestidenní třístranná konference přinesla formální dohodu o konání ověřovací mise OSN na bornejských dosud britských teritoriích. Ta měla zjistit, zda jejich obyvatelstvo skutečně souhlasí se svým začleněním do federace. Tunku chtěl svým souhlasem ukázat dobrou vůli, přestože to znamenalo odklad vzniku Malajsie do ukončení mise a přestože Sukarno své nepřátelství neodvolal a nikdo snad ani neočekával, že ho výsledky nezávislého průzkumu OSN uklidní. Ten začal 27. srpna a protože měl trvat přibližně čtrnáct dní, datum vzniku Malajsie bylo posunuto na 16. září, kdy už měly být známy výsledky průzkumu. Mise ukončila svou práci v terénu pátého září a třináctého dne toho měsíce generální tajemník OSN U Thant předložil výsledky průzkumu malajské, britské, indonéské a filipínské vládě. Z těch vyplývalo, že většina obyvatel Sarawaku s Severního Bornea si přeje ukončit dosavadní koloniální status a chce se připojit k Malajské federaci s cílem vytvoření Malajsie. Tunku Abdul Rahman se rozhodl, že šestnáctidenní odklad jako projev dobré vůle stačí a šestnáctého září 1963 Singapur, Sarawak a Severní Borneo, které se přejmenovalo na Sabah, formálně vyhlásily svou nezávislost a své členství v Malajsií.³³¹ Filipíny a Indonésie

³²⁹ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 233.

³³⁰ Miller, H. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. s. 239.

³³¹ Ta nebyla právně považována za nový stát, nýbrž za pokračovatelku Malajské federace.

nový stát odmítly uznat a ještě téhož dne s ním přerušily veškeré diplomatické styky. Britská koloniální přítomnost v jihovýchodní Asii tak s brunejskou výjimkou skončila.

7. Závěr

Nově vytvořené Malajsii nemělo být dopřáno klidných prvních let, ve kterých by se fungování federálního mechanismu zaběhlo. Od prvního dne své existence se musela potýkat s indonéskou *Konfrontasi*, která zahrnovala přepady guerillových skupin na Borneu, napadání rybářských lodí plujících v Malacké úžině a v letech 1964 a 1965 došlo i na letecké a námořní výsadky menších jednotek na malajsijskou pevninu samotnou. Malajsii v souladu s dohodou o obraně a vzájemné pomoci přišla na pomoc Velká Británie. Přestože konflikt zůstal po většinu času omezen na bojiště bornejské džungle a jak politicky tak ekonomicky více uškodil Indonésii, v jeho rámci muselo být nasazeno na 50 000 malajsijských, britských a australských vojáků, kteří byli podporováni jednou třetinou britského loďstva.³³² President Sukarno nakonec svou *Konfrontasi* odvolal až v roce 1966 poté, co ho k tomu donutila domácí krizová situace.

Mnohem více než indonéský tlak však soudržnost federace v tom složení, v jakém vznikla, ohrožovaly od prvního dne vyhocené vztahy mezi Singapurem a Kualou Lumpur. Vzájemná rivalita spojená s krizí důvěry vyvrcholila vyloučením Singapuru z federace v srpnu 1965. Ambice premiérů Rahmana a Leea se ukázaly být jako zcela nekompatibilní s fungováním federálního státu a Tunku se proto rozhodl zbavit se konkurence. Z pohledu jeho UMNO potažmo Aliance se to ukázalo být jako vynikající rozhodnutí, neboť obě se dokázaly udržet u moci dodnes. Singapur se nakonec také především zásluhou svého premiéra Lee Kuan Yewa nestal obávanou *komunistickou baštou* uprostřed jihovýchodní Asie.

Velká Británie se z oblasti vojensky stáhla v roce 1971, kdy s konečnou platností opustila svou singapurskou vojenskou a námořní základu. Učinila tak především z ekonomických důvodů a také proto, že z hlediska britských zájmů nedávalo její další udržování smysl. Úplnou dekolonizace pak dokončila o třináct let později, kdy udělila i Bruneji plnou samostatnost.

³³² Louis, R. *The Dissolution of the British Empire in the era of Vietnam*. V: Louis, R. *Ends of British Imperialism. The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*. London: I.B. Tauris 2006. s. 570.

7.1. Ukázková dekolonizace?

Britská dekolonizace v oblasti jihovýchodní Asii byla bezesporu úspěšným podnikem. Londýnu se v ostrém kontrastu s Paříží či Haagem podařilo zachovat si nejen tvář, ale dokonce i přátelské vztahy s novou místní elitou a tím i určitou míru vlivu v oblasti. Britský kapitál a investice také nedošly žádné újmy. Navíc se v průběhu malajské cesty k nezávislosti Britům podařilo zcela eliminovat hrozbu komunistického povstání. Nové vzniklé země se staly v nejisté jihovýchodní Asii stabilizujícími a antikomunistickými prvky, což bylo na druhou stranu vykoupeno silným byrokratickým a vládním aparátem, které si z zachovaly z doby výjimečného stavu.

Je však možné tuto veskrze úspěšnou dekolonizaci korunovat přídomkem ukázková? Ačkoli v tomto případě mezi nacionalismem a kolonialismem nikdy nevypukl skutečný střet a cesta k samostatnosti byla vyšlapána spíše konsensem než konfliktem, vláda Velké Británie v žádném momentě po roce 1945 neměla v ruce všechny trumfy a nebyla za všech okolností sama schopná určovat agendu. Ani *Colonial Office* ani britští reprezentanti na místě totiž neměli v ruce žádnou příručku, která by jim poradila jak správně „demontovat“ své impérium. Postupovali proto jediným možným způsobem – metodou pokus – omyl. Klasickým příkladem jednoho z britských omylů je snaha centralizovat Malajsko do unie. Dalším potom sázka na to, že se Onn bin Ja'afar stane vůdcem nového nekomunálního politického národa. Britové se nicméně dokázali ze svých chyb poučit. Unii nahradila federace, na Onnovo místo přijali Tunku Abdul Rahmana a navázali přátelský vztah s ním. Věděli totiž, že pokud svou strategií a cíle *nepřizpůsobí* včas, nedostanou další možnost se přizpůsobit. Bylo jim jasné, že přátelské vztahy s novou politickou elitou mohou zachovat jenom tehdy, pokud se jim podaří vyhnout zbytečnému konfliktu. Za každou cenu byli odhodláni zabránit tomu, aby se i v Malajsku opakovala situace podobná Indii, Palestině či Indočíně. Nakonec to byla právě vskutku britská tradice pragmatického jednání, schopnosti *ustoupit* tak, aby bylo *zachováno* alespoň něco, která o úspěchu britské dekolonizace rozhodla.

7.2. Byla Malajsie fiaskem?

Na první pohled může malajsijský projekt vypadat jako velké fiasko. Prvotním zájmem Velké Británie bylo, aby zajistila bezpečnost své základny nacházející se v komunistickou subversí ohroženém Singapuru jeho spojením se stabilní a

konservativní Malajskou federací. Pro dosažení tohoto cíle byla ochotna přistoupit i na to, aby její dosud politicky zaostalá bornejská teritoria posloužila jako *odměna* za malajský souhlas s převzetím zodpovědnosti za drtivě čínský Singapur. Londýn za zachování územní celistvosti nově vzniklé federace dokonce bojoval s indonéskou kampaní *Konfrontasi*. Tím bylo vyvráceno dřívější MacMillanovo očekávání, který si od vytvoření Malajsie sliboval bezprostřední úspory britských vojenských nákladů umožněné očekávanou stabilizací oblasti jihovýchodní Asie. Malajsie v podobě, v jaké vznikla, však nevydržela fungovat ani dva roky. Singapur byl v srpnu 1965 z federace jednostranně vyloučen a britská vláda tomu mohla už jen bezmocně přihlížet. Malajská federace tak úspěšně rozšířila své území o oblasti Sarawaku a Severního Bornea a problematického Singapuru se zbavila. Zdálo se, že britská vláda v celé záležitosti hrála pouze roli důvěřivého statisty.

Bezpečnostní situace v roce 1965 však byla zcela odlišná od té před dvěma lety. Indonéské konfrontaci pomalu „docházel dech“ a příštího roku ustala docela. V Singapuru vládla pevnou rukou PAP Lee Kuan Yewa, které se už dříve s britskou a malajskou pomocí podařilo zcela eliminovat komunistickou hrozbu. Další vývoj navíc ukázal, že britská sázka na spolupráci s tímto politikem se přes její místy problematické rysy ukázala být dobrou investicí do budoucna. Leeovi se totiž podařilo něco, co většina soudobých pozorovatelů považovala za nemožné. Ze svého ostrovního města místo základny komunismu v srdci jihovýchodní Asie vybudoval stabilní, ekonomicky liberální a na západ orientovaný městský stát, o jehož životaschopnost se nemusel nikdo obávat. Velká Británie byla pro podporu vzniku Malajsie motivována potřebou zajistit svou singapurskou základnu před negativními tlaky nepřátelsky naladěného obyvatelstva či vlády. V takovém případě, by se totiž její zachování stalo neudržitelné. Lee Kuan Yewova vláda zbavená komunistické hrozby se však možná proti očekávání ukázala být dalšímu pokračování britské vojenské přítomnosti nakloněna. Vedly ji k tomu jak ekonomické, tak bezpečnostní důvody. Bezprostředního britského cíle zajištění vnitřní bezpečnosti Singapuru pro garantování dalšího fungování své základny tak bylo dosaženo i bez setrvání Singapuru ve federaci. Paradoxně to nakonec měla být vláda Jejeho Veličenstva a nikoliv protikoloniálně naladěné obyvatelstvo, kdo rozhodl o ukončení přímé britské vojenské přítomnosti v jihovýchodní Asii.

Teze odsuzující projekt Malajsie jako britské selhání neobstojí ještě z dalšího důvodu. Dlouhodobý britský zájem představovalo dosažení regionální stability a

udržení přátelských vztahů s bývalými koloniemi. Rozšíření Malajské federace do oblasti jihovýchodní Asie skutečně stabilizující faktor přineslo, přestože Singapur se nakonec ocitl mimo ni a přestože to tak bezprostředně kvůli indonéské agresi a filipínské nespokojenosti nevypadalo. Obě tyto země se nakonec se změněnou situací smířily a pro bezpečnost a stabilitu regionu bylo mnohonásobně výhodnější, tvořila-li bornejská teritoria součást většího celku, než kdyby dosáhla nezávislosti samostatně a byla by zranitelná před vnějším tlakem. Britská koloniální správa nemohla pokračovat donekonečna a na počátku šedesátých let negativa jejího protahování začínala převažovat nad pozitivy. O trvajících přátelských vztazích mezi Londýnem a Kualou Lumpur respektive Singapurem svědčí fakt, že jak Malajsie, tak ostrovní stát střežící ústí Malacké úžiny patří dodnes mezi členy Commonwealthu. Malajsie tak svůj účel splnila.

7.3. Dědictví britského kolonialismu

Zbývá zodpovědět poslední otázku, zda je legitimní hovořit o tom, že Malajsie v sobě nese něco, co bychom mohli označit za dědictví britského kolonialismu. Jsem přesvědčen o tom, že nepochybně ano. Antikomunistický postoj malajsijské politické reprezentace a stabilizace oblasti Malajsie a Singapuru jsou přímé důsledky působení Londýna.

Dále, politický systém Malajsie byl vymodelován podle britského vzoru. Tomu se dost věrně podobá co do formy, co do obsahu bohužel téměř vůbec. Obojí však v jistém smyslu představuje součást britského koloniálního dědictví. Jak Malajsie, tak Singapur dnes vykazují určité politickou svobodu omezující či přímo autoritářské rysy, které se zcela nevyhnutelně musely vyvinout za plus (v případě Malajsie) minus (v případě Singapuru) padesát let bez politické alternace. Cambridgeský historik Tim Harper vidí počátky tohoto sklonu k autoritářství v obrovském posílení státní moci během výjimečného stavu,³³³ kdy koloniální správa mobilizovala všechny dostupné prostředky k eliminaci komunistické hrozby. Samostatný stát vzniklý v době doznívajícího, avšak stále trvajícím povstání, se nově nabytých prostředků nevzdal dodnes.

Velká Británie stála u samotného zrodu moderního malajsijského politického národa. Zcela správně ho považovala za neopomenutelný a nezbytný předpoklad

³³³ Viz Harper, T. N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. 378-382 s.

stabilního fungování budoucího samostatného státu. Je otázkou, do jaké míry se tento jednotný politický národ podařilo vytvořit ještě v době britské správy. Britům se však díky svému mohutnému sociálnímu experimentu relokace více než půl milionu osob podařilo do malajské společnosti integrovat dosud v zásadě neparticipující čínský prvek, bez něhož by malajsijská politická obec nemohla nikdy fungovat. Téměř pět stovek nových za výjimečného stavu založených vesnic je tak tím nejzřetelnějším příkladem dědictví britského kolonialismu, který si Malajsie nese na své cestě dějinami.

Summary

This graduate thesis deals with the process of decolonization of the British Empire in the Southeast Asia. It is an attempt to draw attention to this topic, which has been totally neglected in the Czech Republic so far. It aims at answering the question, whether the British succeed in securing their long-term goals in the course of dismantling the empire in this particular region.

In the second chapter of this thesis, complicated administrative structure before 1945 which combined both the direct and indirect rule is examined. Following chapter summarises British attempt to centralise previous inflexible administration to a single union. In the course of this process, Malay nationalism was awoken and the Malayan Union scheme had to be abandoned. The fourth chapter analyses the roots and causes of the Malayan Emergency which lasted from 1948 to 1960. British successful counterinsurgency strategy is also examined. A vital part of this strategy was the resettlement of the Malayan Chinese in order both to deprive the communist insurgents of their support and to integrate the so far excluded Chinese community to a united society. Subsequent chapter endeavours to explain the genesis of Malayan polity and the British aim to promote the creation of a single Malayan nation. The last chapter deals with the political development in other parts of later Malaysia – in Singapore, North Borneo and Sarawak. It describes the strategic and security reasons which led the Her Majesty's Government and the Malayan Government to their approval of this so called *Greater Malaysia* project. The author has come to the conclusion, that although at the first glance this project may seem to be a failure of British foreign policy, it is not the case for the British long-term goals were secured even after Singapore's secession from Malaysia.

Použitá literatura

- Allen, James de V. *The Malayan Union*. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies 1967. 181 s.
- Allen, Richard. *A short introduction to the history and politics of Southeast Asia*. New York: Oxford University Press 1970. 306 s.
- Andaya, Barbara Watson, Andaya. Leonard Y. *A history of Malaysia*. New York : St. Martin's Press 1982. 350 s.
- Barber, Noel. *The War of the Running dogs. How Malaya Defeated the Communist Guerrillas 1948-1960*. London: Cassel 2004. 329 s.
- Bastin, John, Benda, Harry J. *A history of Modern Southeast Asia. Colonialism, Nationalism and Decolonization*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 1968. 214 s.
- Bastin, John, Winks, Robin B. *Malaysia. Selected Historical Readings*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1966. 484 s.
- Brown, Judith M., Louis Roger. (ed.). *The Oxford History of the British Empire: Volume IV. The Twentieth Century*. New York: Oxford University Press 2001. 773 s.
- Dalziel, Nigel. *The Penguin Historical Atlas of the British Empire*. London: Penguin 2006. 144 s.
- Haji Ahmad, Zakaria (ed.). *Government and Politics of Malaysia*. Singapore: Oxford University Press 1987. 178 s.
- Hall, Daniel George Edward. *A history of South-East Asia*. 4th edition. Basingstoke : Macmillan 1994. 1070 s.
- Harding, Andrew James. *Law, Government and the Constitution in Malaysia*. The Hague: Kulwer Law International 1996. 285 s.
- Harper, Tim N. *The End of Empire and the Making of Malaya*. Cambridge: Cambridge University Press 2001. 417 s.
- Hyam, Ronald. *Britain's declining empire. The road to decolonisation 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press 2006. 464 s. DJ-6834 (Jin Sut)

- Christie, Clive J. *Southeast Asia in the twentieth century. A reader*. London : I.B. Tauris 1998. 350 s.
- Kaur, Amarjit: *Historical dictionary of Malaysia*. Metuchen: Scarecrow Press 1993. 300 s.
- Keay John. *Last Post. The End of Empire in the Far East*. London: John Murray 2005. 388 s.
- Louis, Roger. *The Dissolution of the British Empire in the era of Vietnam*. V: Louis, Roger. *Ends of British Imperialism. The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*. London: I.B. Tauris 2006. s. 559-586.
- Miller, Harry. *The story of Malaysia*. London: Faber and Faber Ltd. 1965. 264 s.
- Miller, John H. *Modern East Asia. An Introductory history*. Armonk: M. E. Sharpe 2008. 235 s.
- Mrázek, Rudolf. *Jihovýchodní Asie ve světové politice*. Praha: Svoboda 1980. 768 s.
- Nálevka, Vladimír. *Čas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. Praha: Triton 2004. 199 s.
- Park, Jae Kyu, Gurtov, Melvin (ed.). *Southeast Asia in Transition: Regional and International Politics*. Seoul: Inst. for Far Eastern Studies Kyung Nam Univ 1977. 243 s.
- Pluvier, Jan. *South-East Asia from Colonialism to Independence*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1974. 571 s.
- Purcell, Victor. *The revolution in Southeast Asia*. London: Thames and Hudson 1962. 200 s.
- Ryan, N. J. *The Making of modern Malaya. A history from earliest times to the present*. Kuala Lumpur: Oxford University Press 1963. 214 s.
- Sanders, David. *Losing an Empire, Finding a role: British foreign policy since 1945*. Basingstoke : Macmillan Education 1990. 349 s.
- Smith, Roger M. (ed.). *Southeast Asia : Documents of Political Development and Change*. Ithaca, London: Cornell University Press 1974. 608 s.
- Smith, Roger M. (ed.). *Southeast Asia: Documents of Political Development and Change*. Ithaca NY: Cornell University Press 1974. 608 s.
- South-East Asia: An introduction. Essays on the geography, history and economy of the region. London: Europa publications ltd. 1973. 144 s.

Tarling, Nicholas (ed.). *The Cambridge History of Southeast Asia. Volume 4: From World War II to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press 1999. 360 s.

Tarling, Nicholas. *A Concise History of Southeast Asia*. New York: Praeger 1966. 334 s.

Tregonning, Kennedy Gordon. *A history of modern Malaya*. Singapore: Eastern Universities Press Ltd. 1964. 339 s. (Eastern Universities Press Ltd for University of London Press Ltd)

Vatikiotis, Michael R. J. *Political change in Southeast Asia : Trimming the banyan tree*. London: Routledge 1996. 230 s.

von der Mehden, Fred R. *South-East asia, 1930-1970: The legacy of colonialism and nationalism*. Norwich: Jarrold and Sons Ltd. 1974. 144 s.

Winstedt, Richard O. *A History of Malaya*. Singapore: Marican & Sons 1961. 288 s.

Winstedt, Richard. *Malaya and its history*. 7th Ed. London: Hutchinson University Library 1966. 162 s.

Primární zdroje

Colonial Policy Committee Report of the Constitutional Commission for Malaya, CAB134/1555, 8th May 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Minutes of a Meeting of the Colonial Policy Committee, CAB134/1555, 13th May 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Malaya: Memorandum by the Secretary of State for Commonwealth Relations and the Secretary of State for the Colonies, CAB128/88, 10th July 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusions of a Meeting of the Cabinet, 11th July 1957, CAB128/31, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Singapore Constitution: Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, CAB129/85, 28th February 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Singapore Conference: Progress Report. Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, CAB129/88, 26th March 1957, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 28th March 1957, CAB128/31, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Malaya: Memorandum by the Secretary of State for Commonwealth Relations, CAB129/96, 16th February 1959, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 10th October 1961, CAB128/35, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 16th November 1961, CAB128/35, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Greater Malaysia: Memorandum by the Secretary of State for Commonwealth Relations, 22nd November 1961, CAB129/107, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Joint Statement by the Governments of the United Kingdom and of the Federation of Malaya, 22nd November 1961, CAB129/107, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 23rd November 1961, CAB128/35, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Malaysia: Memorandum by the Prime Minister, 4th July 1962, CAB129/110, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

The Cobbold Commission report: Interim Report of the Committee on Greater Malaysia, July 1962, CAB129/110, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 5th July 1962, CAB128/36, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Conclusion of a Meeting of the Cabinet, 3rd August 1962, CAB128/36, <http://www.adam-matthew-publications.co.uk/online/Macmillian-Cabinet-Papers/index.aspx>.

Periodické zdroje

Armstrong, Hamilton Fish. The Troubled Birth of Malaysia. *Foreign Affairs*. June 1963. s. 674-693.

Ball, S. J. Selkirk in Singapore. *Twentieth Century British History*. Vol. 10, No 2. 1999. s. 162-191.

Bauer, P. T. Nationalism and Politics in Malaya. *Foreign Affairs*. April 1947. s 503-517.

Jones, Matthew. A Decision Delayed: Britain's Withdrawal from South East Asia Reconsidered, 1961-68. *English Historical Review*. June 2002. s. 569-595.

Maddox, William P. Singapore: Problem Child. *Foreign Affairs*. April 1962. s. 479-488.

Rahman, Tunku Abdul. Malaysia: Key Area in Southeast Asia. *Foreign Affairs*. July 1965. s. 659-670.

Willis, Thomas E. II. Lessons from the past. Successful British Counterinsurgency Operations in Malaya 1948-1960. *Infantry Magazine*. July-August 2005 s. 37-42.

Internetové zdroje

Friedman Herbert A. *Psychological Warfare of the Malayan Emergency 1948-1960*. <http://www.psywar.org/malaya.php>, staženo 21.4.2008.